

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ORTA ANADOLU'DA ERKEN VE ORTA DEMİR ÇAĞI

Hazırlayan
Elifnur BULDU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2025

©2025- Elifnur BULDU

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ORTA ANADOLU'DA ERKEN VE ORTA DEMİR ÇAĞI
EARLY AND MIDDLE IRON AGE IN CENTRAL ANATOLIA

Hazırlayan
Elifnur BULDU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM

KIRŞEHİR-2025

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı yüksek lisans/ öğrencisi, Elifnur BULDU tarafından hazırlanan “Orta Anadolu’da Erken ve Orta Demir Çağı” adlı tez çalışması 11.08.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Işık ADAK ADIBELLİ

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer UZUNEL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

11/08/2025

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/08/2025

Elifnur BULDU

ÖZET

ORTA ANADOLU'DA ERKEN VE ORTA DEMİR ÇAĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Elifnur BULDU

Danışman: Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM

2025- 103

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Jüri

Danışman: Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM

Doç. Dr. Işık ADAK ADIBELLİ

Dr. Öğr. Üyesi Ömer UZUNEL

Bu çalışmada, Orta Anadolu'nun Erken ve Orta Demir Çağı'nda (Erken MÖ 1200-800, Orta MÖ 800-600) öncelikle Orta Anadolu coğrafyası açıklanarak ardından Tunç Çağı'nın sonlanmasıyla gelişen olaylar açıklanacaktır. Gordion, Boğazköy/Boğazkale, Kaman/Kalehöyük, Alishar, Oluz Höyük, Çadır Höyük merkezleri üzerinden keşfi ve kazı tarihçelerinden başlanarak stratigrafileri, mimarileri ve buluntularını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu merkezler üzerinde Orta Anadolu'da yaşanan Erken ve Orta Demir Çağı açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orta Anadolu, Erken Demir Çağı, Orta Demir Çağı, Gordion, Boğazköy/Boğazkale, Kaman/Kalehöyük, Alishar, Oluz Höyük, Çadır Höyük, Stratigrafi, Mimari, Buluntu

ABSTRACT

EARLY AND MIDDLE IRON AGE IN CENTRAL ANATOLIA

Master Thesis

Preparer: Elifnur BULDU

Advisor: Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM

2025- 103

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Archeology Department

Jury

Advisor: Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM

Assoc. Prof. Dr. Işık ADAK ADIBELLİ

Assoc. Prof. Dr. Ömer UZUNEL

In this study, the geography of Central Anatolia during the Early and Middle Iron Age of Central Anatolia (Early 1200-800 BC, Middle 800-600 BC) will first be explained, and then the events that took place with the end of the Bronze Age will be explained. It aims to examine their stratigraphy, architecture and findings, starting from the discovery and excavation history of the centers of Gordion, Boğazköy/Boğazkale, Kaman/Kalehöyük, Alişar, Oluz Höyük, Çadır Höyük. The Early and Middle Iron Age in Central Anatolia will be explained on these centers.

Key Words: Central Anatolia, Early Iron Age, Middle Iron Age, Gordion, Boğazköy/Boğazkale, Kaman/Kalehöyük, Alişar, Oluz Höyük, Çadır Höyük, Stratigraphy, Architecture, Artifacts

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, Orta Anadolu'da Tunç Çağı'nın sonlanmasının ardından yaşanan olaylara kısaca yer verilmiştir. Akabinde başlayan Erken Demir Çağı'na geçişte yaşanan süreç ele alınarak Orta Demir Çağ'a kadar keşif ve kazıları, stratigrafisi, mimarisi ve buluntuları incelenmiştir. Ele alınan merkezlerle Orta Anadolu'da Erken ve Orta Demir Çağı'nda yaşanan olaylar, kültürel yapı incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitim süresince tezimin konusunu belirlemem de rol oynayan, bilgi, birikim, tecrübe ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli danışmanım Doç. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bugünlere gelmemde ve karşılaştığım tüm zorluklara göğüs germemde maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme ve sevgili eşime sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
TABLolar/ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I.....	3
1. ORTA ANADOLU COĞRAFYASI	3
1.1. ORTA ANADOLU BÖLGESİNDE TUNÇ ÇAĞI'NIN SONA ERİŞİ VE ERKEN DEMİR ÇAĞI'NIN BAŞLANGICI.....	4
BÖLÜM II.....	8
2. GORDİON	8
2.1. GORDİON'UN YERİ VE KONUMU	8
2.2. GORDİON'UN KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ.....	8
2.3. GORDİON'UN STRATİGRAFİSİ.....	10
2.4. GORDİON'UN MİMARİSİ	13
2.5. GORDİON'UN BULUNTULARI.....	16
BÖLÜM III	20
3. BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE	20
3.1. BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE YERİ VE KONUMU	20
3.2. BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	20
3.3. BOĞAZKÖY'ÜN STRATİGRAFİSİ.....	23
3.4. BOĞAZKÖY'ÜN MİMARİSİ	26
3.5. BOĞAZKÖY'ÜN BULUNTULARI.....	27
BÖLÜM IV	31
4. KAMAN/KALEHÖYÜK.....	31
4.1. KAMAN/KALEHÖYÜK YERİ VE KONUMU	31
4.2. KAMAN/KALEHÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	31
4.3. KAMAN/KALEHÖYÜK STRATİGRAFİSİ	31
4.4. KAMAN/KALEHÖYÜK MİMARİSİ.....	32
4.5. KAMAN/KALEHÖYÜK BULUNTULARI.....	36

BÖLÜM V	38
5. ALIŞAR	38
5.1. ALIŞAR YERİ VE KONUMU	38
5.2. ALIŞAR KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	38
5.3. ALIŞAR STRATİGRAFİSİ	38
5.4. ALIŞAR MİMARİSİ	40
5.5. ALIŞAR BULUNTULARI	41
BÖLÜM VI	43
6. OLUZ HÖYÜK	43
6.1. OLUZ HÖYÜK YERİ VE KONUMU	43
6.2. OLUZ HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	43
6.3. OLUZ HÖYÜK STRATİGRAFİSİ	43
6.4. OLUZ HÖYÜK MİMARİSİ	44
6.5. OLUZ HÖYÜK BULUNTULARI	46
BÖLÜM VII.....	48
7. ÇADIR HÖYÜK.....	48
7.1. ÇADIR HÖYÜK YERİ VE KONUMU	48
7.2. ÇADIR HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	48
7.3. ÇADIR HÖYÜK STRATİGRAFİSİ	48
7.4. ÇADIR HÖYÜK MİMARİSİ	49
7.5. ÇADIR HÖYÜK BULUNTULARI	50
VIII. BÖLÜM	51
8. OYMAAĞAÇ HÖYÜK	51
8.1. OYMAAĞAÇ YERİ VE KONUMU	51
8.2. OYMAAĞAÇ HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	51
8.3. OYMAAĞAÇ HÖYÜK STRATİGRAFİSİ	51
8.4. OYMAAĞAÇ HÖYÜK MİMARİSİ	51
8.5. OYMAAĞAÇ HÖYÜK BULUNTULARI	52
BÖLÜM IX	53
9. MAŞAT HÖYÜK	53
9.1. MAŞAT HÖYÜK YERİ VE KONUMU	53
9.2. MAŞAT HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ	53
9.3. MAŞAT HÖYÜK STRATİGRAFİSİ	53

9.4. MAŞAT HÖYÜK MİMARİSİ	54
9.5. MAŞAT HÖYÜK BULUNTULARI.....	55
SONUÇ VE ÖNERİLER	58
KAYNAKÇA	63
EKLER.....	67
ÖZ GEÇMİŞ.....	103

TABLolar/ÇİZELGELER LİSTESİ

Tablo 2.1. Gordion'un Yeni Kronolojisi.....	14
Tablo 3.1. Boğazköy Tabakalanma.....	23
Tablo 3.2. Gordion ile Boğazköy Evreleri.....	24
Tablo 3.3. Büyükkaya ve Büyükkale Evreleri.....	24
Tablo 4.1. Kaman/Kalehöyük Stratigrafisi.....	31
Tablo 4.2. Kaman/Kalehöyük Yapılılaşma.....	35
Tablo 4.3. Kaman/Kalehöyük, Gordion, Boğazköy, Alishar Kronolojisi.....	36
Tablo 6.1. Oluz Höyük Stratigrafisi.....	43
Tablo 7.1. Çadır Höyük Stratigrafisi.....	48

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
AJA	American Journal of Archaeology
ASOR	American Schools of Oriental Research
A.Ş	Anonim Şirket
AWE	Ancient West East
BC	Milattan Önce
C	Cilt
C14	Karbon 14
CAH	The Cambridge Ancient History
ED	Editör
MDOG	Mitteilungen der Dutschen Orientgesellschaft, Leipzig
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
NO	Numara
PP	Pages
S	Sayı
SS	Sayfa Sayısı
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
VOL	Volume

GİRİŞ

Anadolu, uygarlıkların başlangıcından bu yana dek Asya ve Avrupa arasında köprü olmasından ötürü gerek jeopolitik gerekse coğrafi konumu ile oldukça önem arz etmektedir. Anadolu'ya gerçekleştirilen göçler tabakalanmaları göz önüne sererek, yaşayan toplulukların birbirleri ile olan iletişimlerini, sürdürdükleri gelenekleri görmemiz açısından arkeolojik olarak önemli bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de olduğu gibi Demir Çağı'nda da insanlar birbirleriyle kültürel, sosyal ilişki içerisindeydiler. Doğanın uygunluğuna, çevre koşullarına göre yaşam biçimlerini şekillendirmişler, buna göre de ya gelişmiş ya da çevre koşulları sebebiyle kısıtlı kalmışlardır. Coğrafi değişiklikler oldukça yavaş gerçekleşir. Aynı coğrafyayı paylaşan topluluklar hemen hemen aynı yaşam tarzlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Toplulukların sona ermesinde tek bir neden söylemek oldukça zordur, birçok neden sayılabilir.¹

MÖ 13. yüzyılın sonu 12. yüzyılın başında Hitit İmparatorluğu çöküş süreci başlamıştır. Bu süreçten sonra Erken Demir Çağı başlamıştır. Bu başlangıç Hitit İmparatorluğu'nun MÖ 1200 yılında çöküşüyle olmuştur. Bitiş süreci ise Pers egemenliğinin sona ermesiyle MÖ 330 yılı olmuştur. Kronolojik olarak toparlamak gerekirse Erken Demir Çağı MÖ 1190-850 tarihleri arasını, Orta Demir Çağı MÖ 850-650 tarihleri arasını, Geç Demir Çağı ise MÖ 650-330 tarihleri arasını kapsamaktadır.²

Hititlerin sona ermesiyle Tunç Çağı da bitmiştir ve Erken Demir Çağı'na giriş yapılmıştır. Erken Demir Çağı ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Belli başlı merkezlerden elde edilen bilgiler dönemi anlayabilmemiz açısından önem arz etmektedir.

Hititlerin yıkılış sebepleri çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Kimileri iklimsel koşulların³ (deprem) yıkılışa sebep olduğunu söylerken, kimileri Balkanlardan gelmiş olan Trag/Frig kavimleriyle, Deniz Kavimleri göçünün beraberinde getirdiği kargaşayla alakalı olabileceğine dair görüşler vardır. Bu görüşlerden Trag/Frig göçleri ve Deniz Kavimleri göçlerini K. Bittel⁴ ve Akurgal⁵ savunmaktadır. Gerçekleşen olaylar karmaşayı da beraberinde getirmiştir ve Karanlık Dönem olarak isimlendirilen dönem başlamıştır. Bu

---

¹ Schachner, 2012:26

² Dönmez, 2010b:15

³ Ünal, 1977:423

⁴ Bittel, 1942: 89

⁵ Akurgal, 2007: 136

dönemin ‘‘Karanlık’’ olarak isimlendirilmesinin sebebi seramikte ve mimariden yaşanan gerileme ve yazılı kaynakların yok denecek kadar az olmasından kaynaklanmaktadır.

Erken Demir Çağı’nda genel anlamda gerileme söz konusudur. Kötü kalite ile yapılmış, el ile şekillendirilmiş olan seramikler; mimari olarak tek odalı olan inşa edilmiş yapılar ile karşılaşmaktayız. Bu durum Orta Demir Çağı’na gelindiğinde bir iyileşme göstermektedir. Orta Demir Çağı’nda seramikler çark ile şekillendirilmiş ve daha kaliteli olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimari açıdan baktığımız zaman artık tek odalı yapılar değil, birden fazla odalı yapılar ile karşılaşmaktayız.

Tez çalışmasında, Orta Anadolu’da Hititlerin yıkılışıyla gelişen Geç Tunç Çağı’nın sonlanmasının ardından gerçekleşen olaylardan kısaca bahsedilerek, Erken ve Orta Demir Çağı’nda yaşanan gelişmeler merkezler üzerinden ele alınmıştır. Bahsedeceğimiz merkezler: Gordion, Boğazköy/Boğazkale, Kaman/Kalehöyük, Alishar, Oluz Höyük, Çadır Höyük, Oymağaç Höyük, Maşat Höyük’tür. Bu merkezlerin kazı tarihleri, stratigrafileri, mimarileri, seramikleri incelenmiştir. Bu merkezlerin kazı çalışmalarının sonuçları ve bu merkezler ile ilgili yazılmış olan tezler ve makaleler incelenmiştir. Erken Demir Çağı’nda ele alınan bu merkezlerin seramik ve mimari buluntuları ayrıntılı olarak incelenmiştir ve bunlardan yola çıkılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Kazılar sonucunda elde edilen veriler neticesinde Demir Çağı buluntuları değerlendirilerek karanlık çağ ile ilgili daha fazla bilgi edinmek ve Demir Çağı’nın bilinmeyen yönlerinin aydınlatmak bu çalışmanın temel amacıdır. Bu merkezlerden yola çıkılarak karanlık çağın aslında zannedilen gibi bilgilerimizin sıfır olduğu bir evre değil üretim açısından kötü üretilere sahip olan, görkemli yapı ve seramikleri olmayan kendi içinde bir evre olduğu anlaşılmıştır.

BÖLÜM I

1. ORTA ANADOLU COĞRAFYASI

Anadolu üç tarafı denizlerle çevrili olan bir yarımadadır. Avrupa ve Asya'yı bağlayan bir köprü, birbirlerinden ayıran sınır bir konumundadır. Anadolu, Asya ve Avrupa tarafından birleştirici bir güç olarak mı yoksa ayırıcı bir sınır olarak mı kullanılacak bu o dönemde uygulanan politikalarla belirlenmiştir.

Orta Anadolu Bölgesi aynı zamanda İç Anadolu Bölgesidir. Anadolu'nun orta kısmında yer aldığı için Orta Anadolu olarak isimlendirilmiştir. Orta Anadolu günümüzde Ankara, Aksaray, Kayseri, Yozgat, Nevşehir, Niğde, Eskişehir, Çorum, Kırıkkale, Konya, Karaman, Çankırı, Sivas illerini kapsamaktadır.⁶ Orta Anadolu Karadeniz Dağları ile Toros Dağları arasında oluşmuş olan çukurlaşmış bölgede yer almaktadır.⁷ Orta Anadolu kuzey ve güney kısımlarından dağlarla çevrilidir. Dağlarla çevrili olması bölgeyi aynı zamanda bir kapalı havza haline de getirmektedir. Bölgenin aynı zamanda kapalı havza olması da güvenli bir bölge olmasını da sağlamaktadır.

Orta Anadolu Bölgesi'nde yaz ayları sıcak ve kurak geçerken kış ayları soğuk ve kar yağışlı yaşanmaktadır. Bölge bozkır bir bölgedir. Dağlık bölgeler ormanlardan oluşmaktadır çünkü bu bölgelerde sıcaklık az, yağış fazladır. İnsanlar Orta Anadolu Bölgesine yerleşirken, yağışların olduğu dağ kenarlarını, plato sırtlarını tercih etmişlerdir. Bu bölgenin batı kısmında Gordion'un bulunduğu aynı zamanda da Friglerin olduğu yer, güneydoğusunda Tabal krallığı yer almaktadır.

MÖ 1200-800 yılları "Karanlık Dönem" olarak isimlendirilmiştir.⁸ Karanlık dönem olarak isimlendirilmesinin sebepleri arasında o dönemde bölgenin göçebe topluluklarca kullanım görmüş olması söylenebilir. Bunun söylenmesine sebep ise o dönemde arkeoloji için buluntu gruplarının çok az olmasından kaynaklanmaktadır.⁹

Orta Anadolu'da gerçekleştirilen çalışmalarda, o dönem insanın hayvancılıklarında koyun, keçi ve sığır hayvanlarını kullandıkları bilinmektedir. Tarımı ovalık kısımlarda gerçekleştirmişlerdir. Hayvancılığı ise dağlık kısımlarda yapmışlardır. Tarımda sulama için yağmur sularını kullanmışlardır.

---

⁶ Dönmez, 1994:4

⁷ Güngördü, 2006:168

⁸ Bittel, 1950:74

⁹ Genz, 2011:331

Ökse, Erken ve Orta Demir Çağı'nda yerleşim yerlerinin genel olarak güney kısma ve ya batı kısımlara bakan dar yan vadilerde olduğundan bahsetmiştir.¹⁰

Orta Anadolu'da Demir Çağı'nda iklim şartlarının nasıl olduğuna dair elimizde pek bir bilgi yoktur. Boğazköy/Boğazkale ve Gordion'da gerçekleştirilmiş olan kazılarda kayda geçen kömür buluntuları o dönemde ormanların yoğun olabileceğini düşünmemize sebebiyet veren kanıtlar arasındadır.¹¹ İnsanlar yaşamlarını sürdürmek için genellikle yayla ve ovaları kullanmışlar ve ovalarda yaşayan insanlar çiftçilikle uğraşmaktadırlar. Bir kısım insanların ise yaylalarda yerleşik hayata geçtiği bilgisine sahibiz.¹² Bu bölgede yaşayan insanlar bu bölgeye has bir üretim teknolojisi geliştirmişlerdir. Genel anlamda Demir Çağı'na baktığımızda koyun, domuz, keçi hayvanları karşımıza çıkar. Ancak, dönem ilerledikçe Orta Demir Çağı ve Geç Demir Çağı'na baktığımız zaman büyükbaş olarak adlandırılan hayvan grubunda artış karşımıza çıkmaktadır.

1.1. ORTA ANADOLU BÖLGESİNDE TUNÇ ÇAĞI'NIN SONA ERİŞİ VE ERKEN DEMİR ÇAĞI'NIN BAŞLANGICI

Geç Tunç Çağı'nın son dönemlerinde imparatorlukların çöküşü genel anlamda politik ilişkileri, ticari ilişkileri durma noktasına getirmiştir. Geç Tunç Çağı'nın hemen ardından başlayan Erken Demir Çağı bu durma sebebiyle "Karanlık Dönem" olarak da isimlendirilmiştir.

Dönmez MÖ 1200-1190 yılları arasında Hitit İmparatorluğunun çökmesiyle bölgeye gerçekleştirilen göç hareketlerinden bahseder. Dönmez' göre bölgeye gerçekleştirilen göçler; Trak-Frig göçleri, Dor göçleri, İon göçleri, Arami göçleridir. Bu göçlerden Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleştirilen göç Trag-Frig göçleri olarak bilinmektedir. Güneybatı Anadolu'ya Yunanistan'dan gerçekleştirilmiş olan göç Dor göçleri olarak isimlendirilmiştir. Batı Anadolu kesimine gerçekleştirilmiş olan göçler İon göçleri olarak isimlendirilmiştir. Güney Anadolu kısmına gerçekleştirilen göç Arami göçü olarak isimlendirilmiştir.¹³

Trak-Frig göçleri Hitit Devletinin çöküş sürecinde yoğun bir şekildedir. Bu göç dalgası MÖ 1200 yılında başlamıştır ve dört yüz sene kadar devam etmiştir. Friglerin Anadolu'ya geldikleri ilk zamanları hala hâkim olunan bir konu değildir. Aydınlatılmamış

---

¹⁰ Ökse, 1999a:477

¹¹ Genz, 2011:332

¹² Conka, 2006: 56

¹³ Dönmez, 2016a:78

pek çok tarafı vardır. Friglerin göç ettikleri yerlerde basit bir hayat düzeni sürdürdükleri kaydedilen bilgiler arasındadır.

Geç Tunç Çağı'nın ardından Erken Demir Çağı'na geçilmesiyle ekonomik açıdan sert düşüşlerin yaşandığı bir dönem meydana gelmiştir. Bölgelerin diğer bölgelerle olan iletişimlerinde azalma meydana gelmiştir.

Kozal'a göre; *“Orta Anadolu'nun hâkimi Hititler, zaman içinde tüm Anadolu'ya hükmetmek üzere Güney, Güneydoğu ve Batı Anadolu'yu sınırları içine alsalar da, bölgelere özgü kültürel farklar kendini göstermeye devam etmiştir. Karadeniz ve Güneybatı Anadolu, Hititlerin siyasi idaresi altına girmeden, Hitit İmparatorluğu çökmeye başlamıştır. Bölgesellikten bütüne gidış tam tersine dönmüş ve MÖ 1200'lerde Anadolu birçok kültürel ve siyasi bölgeye bölünmüştür.”*¹⁴ Anadolu'da bölgesel farklılıklar her dönem de karşımıza çıkmaktadır.

Dönmez göç hareketleri ile ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır; Erken Demir Çağı'na ait buluntuların Karadeniz Bölgesinde ele geçirilmemesini kanıt olarak göstererek, kuzey kesiminden bölgeye herhangi bir göçün gerçekleşmediğini savunmuştur.¹⁵

Erken Demir Çağı'nın başlamasıyla alakalı bilim insanları tarafından benimsenen farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşler şu şekildedir; kimi bilim insanları Anadolu'nun kuzey bölgelerinin bu başlangıçtan haberdar olmadığını savunurken, kimileri bölgede Erken Demir Çağı'na ait yerleşimlerin varlığını savunur. Orta Anadolu Bölgesi'nde Demir Çağı'na ait olduğu bilinen boya bezemeli olarak şekillendirilmiş olan seramik grubunun ilk olarak Karadeniz Bölgesinin kıyı kesimlerinde karşımıza çıktığını ilerleyen zamanda Orta Demir Çağı ve Geç Demir Çağı'nda ise tüm bölgeye yayıldığı söylenmektedir. Dönmez bu görüşten hareketle, kültürün etkilendiği bölgenin Orta Anadolu Bölgesi olduğundan bahsetmiştir. Geç Tunç Çağı'nın yazılı belgeleri Hititlerin egemenliği altında bulunan bölgelerde karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza çıkan metinler siyasi içerikli metinlerdir.¹⁶

Akurgal, MÖ 1200 yılında Hitit İmparatorluğunun zor bir süreç içerisinde olduğunu, Anadolu'ya kargaşanın Myken Krallığının güçlü halinin sona erişiyile Doğu Akdeniz

---

¹⁴ Kozal, 2012: 284

¹⁵ Dönmez, 2010b : 15

¹⁶ Dönmez,2012: 155

Havzasının içinde bulunduğu karışık, kargaşalı havanın Anadolu'ya yansımalarının normal olduğunu söylemiştir.¹⁷

Hitit İmparatorluğu egemenliği altında olan bölgelerde MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısına denk gelen tarih aralığında içlerindeki siyasi, ekonomik sorunların yaşanmasıyla Hitit İmparatorluğunun çöküşünün ilk izleri görülmeye başlanmıştır.¹⁸

Bittel, Hitit Devletinin dışarıdan gelmiş olan oldukça büyük çaplı bir saldırı ile yıkıldığı görüşündedir. 1990'lı senelerde Büyükkaya'da gerçekleştirilmiş olan kazıların raporları incelendiğinde bu bölgede küçük ölçekli mimari yapılar içerisinde yaşamın devam ettiği ve bölgenin tamamen terk edilmediği sonucuna varılmıştır. Hitit Devletinin sona erişini tek bir sebebe bağlamak doğru olmaz. Hitit Devleti çeşitli problemlerin yaşanmasıyla çökmüştür. Kronolojik olarak incelediğimizde Hitit Devletinin çökmesiyle Son Tunç Çağı sona erer ve Erken Demir Çağı başlar.

Wittke, Hititlerin sona erişiyile Orta Anadolu'da herhangi bir politik boşluk oluşmadığını, yalnızca güç dengesinde bir bozulma yaşandığını söyler.¹⁹

Erken Demir Çağı'na ait bilgilerimizin büyük bir kısmını Kaman/Kalehöyük ve Boğazköy/Boğazkale'de gerçekleştirilen kazılar sayesinde bilmekteyiz. Bu kazı alanlarında açığa çıkarılan mimari yapıların genel olarak konut karakterli olduğunu görmekteyiz. Ancak Büyükkaya'da yapılmış olan kazılar bir tane demir ve tunç işlemek amacıyla yapılmış olan mimari yapı karşımıza çıkmaktadır. Kaman/Kalehöyük'te gerçekleştirilen kazıda açığa çıkarılan savunma duvarı haricinde bu dönemde karşımıza herhangi bir sur yapısı çıkmamaktadır. Ayrıca bu dönem kazılarından aldığımız sonuçlarda şimdiye dek karşımıza herhangi bir kamu binası da çıkmamıştır. Orta Anadolu Bölgesinde, Demir Çağının başlangıç tarihi MÖ 12. yüzyılın başlarıdır.²⁰

Erken Demir Çağı'nda Gordion'da bir göç söz konusudur. Yaşayan halkın beslenme düzenlerinde, mimarilerinde ve seramik buluntularında değişimler kaydedilmiştir. Genz, Boğazköy/Boğazkale'de gerçekleştirilen kazılarla ilgili; herhangi bir göç kaynaklı değişim değil ancak sosyal açıdan yeniden yapılanma gerektirecek iç karışıklıkların etkili olduğunu söylemektedir.

---

¹⁷ Akurgal, 1995:93

¹⁸ Schachner, 2013b: 173

¹⁹ Wittke, 2006: 10

²⁰ Genz,2007: 127

Erken Demir Çağı seramikleri incelendiğinde genel olarak el yapımı, basit seramikler karşımıza çıkmaktadır. Ancak, Kaman/Kalehöyük ve Gordion'a baktığımız zaman az da olsa çark ile şekil verilmiş olan seramikler de karşımıza çıkmaktadır.²¹

Bozhinova ve Hnila, Erken Demir Çağı'nda görölmüş olan seramiklerin Erken Tunç Çağı seramiklerinden ilerlediklerini düşünmektedirler.²²

---

²¹ Genz, 2007: 133

²² Bozhinava, 2012: 331

BÖLÜM II

2. GORDİON

2.1. GORDİON'UN YERİ VE KONUMU

Aynı zamanda Yassı Höyük olarak da bilinen Gordion, Ankara ili Polatlı ilçesinde bulunmaktadır. Yassı Höyük köyünün güney kısmında yer almaktadır. Gordion, Sakarya nehrinin doğusundadır.²³ Gordion Friglerin başkentidir. Gordion'un doğu kısmında Tümülüsler bulunmaktadır. Bölge Sakarya nehri ve Porsuk çayına yakın konumdadır. Bu sebepten sulak bir alandır. Bölge sulu ve susuz tarım için aynı zamanda da hayvancılık için oldukça elverişli bir konuma sahiptir.²⁴

2.2. GORDİON'UN KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

1900'lü senelerde A. Kötre ve kardeşi G. Körte Gordion'un ilk kazılarını gerçekleştirmiştir. Kardeşlerin bu merkezde kazı gerçekleştirmelerinin nedeni Sangarios (Sakarya) nehrinin etrafındaki büyük çaplı höyüğün burası olmasıdır. Bu bölgeyi antik kaynaklardan biliyorlardı. Bu bölge aynı zamanda ticaret yollarının da olduğu bölge idi. Körte kardeşler bölgeyi görür görmez buranın Friglerin başkent olarak kullandıkları Gordion olduğunu düşünmüşlerdir ve bu düşünceyle kazı çalışmalarına başlamışlardır.²⁵

Kazı çalışmalarına höyüğün yakınında bulunan beş Tümülüs'te ve Sitadel Höyüğünde başlamışlardır. Kazıları devam ettikçe tahribat tabakasına ulaşacaklarını düşünmüşlerdir ancak tahribat tabakasını açığa çıkaramamışlar.²⁶

Tümülüs III kazılırken açığa çıkarılan yapı malzemesi bronz olan kaplar ve fibula buluntusundan yola çıkarak ve kaynaklarda okudukları Midas'ın varlığı metinlerinden yola çıkarak kronolojik olarak şunları söylemişlerdir: Erken Frig Dönemi tabaka olarak tahrip tabakasına denk gelmektedir, bu dönem yangınların meydana geldiği bir dönemdir. Bu bilgileri Midas ile ilişkilendirerek MÖ 700 yılına ait olabileceği kaydedilen bilgiler arasındadır.²⁷

A. Kötre ve kardeşi G. Körte MÖ 700 tarihi Gordion'un yıkılma tarihidir.²⁸

Eusebios, Chronicle Church Fathers: Church History isimli eserinde Midas'ın vefat ettiği tarihten MÖ 696 senesi olarak bahsetmiştir.²⁹

---

²³ Voight, 2007: 65

²⁴ Ankara Rehberi, TC Ankara Valiliği ve Kültür Turizm Müdürlüğü, 2004, s.43

²⁵ Sams, 2011: 95

²⁶ Voight, 2007: 67

²⁷ Voight, 2007: 67

²⁸ Devries, 2011: 14

Strabon, Midas'ın Kimmerler tarafından gerçekleştirilen saldırı sonrasında intihar etmesinden bahsetmiştir.³⁰

Asur metinlerinde Midas ile II. Sargon'un çağdaş olduklarından söz edilmektedir.³¹

Körte kardeşler bu görüşlerden yola çıkarak MÖ 700 tarihinden bahsetmişlerdir. Körte kardeşler kazı çalışmalarını tamamladıktan sonra Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi tarafından desteklenen ve kazı başkanlığını Young'un yaptığı kazı çalışmaları başlamıştır. Bu kazı çalışmaları 1950 senesinden 1973 senesine kadar sürmüştür. Bu zaman aralığında on yedi kazı sezonu boyunca kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.³²

Sitadel Höyüğünde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında doğu kısım ve Aşağı Şehir'de bulunan tahkimat sistemi üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır. Sitadelde gerçekleştirilen kazılarda Young, arkeolojik olarak süreklilik olduğunu kaydetmiştir. Ancak burada yangından kaynaklı tahribat oluşan kısımların büyük bir bölümünü kaldırmayarak, verileri oldukları yerde bırakmıştır. Erken Tahrip Tabakası olarak kaydedilen, yangın ile sona ermiş olan dönemi; Young, MÖ 700 senesine tarihleyerek Kral Midas ile ilişkilendirmiştir. Young, Frigleri çevresi ile birlikte ele alarak açığa çıkarabilmek adına kazılarını Sitadel ve Aşağı Şehir'de gerçekleştirmiştir. Young, MM olarak isimlendirilmiş olan tümülüs üzerinde de incelemeler gerçekleştirmiştir.³³

MM Tümülüsü 50 metreyi aşan bir yüksekliğe sahiptir. Tümülüsün içerisinde yapı malzemesi ahşap olan mezar odası, gene yapı malzemesi ahşap olan yatak ve üzerinde yatmakta olan orta yaşlarda bir insan kalıntısı bulunmaktadır. Mezarın içerisinde hediyeler bulunmaktadır. Bu hediyeler: yapı malzemesi tunç olan mutfakta kullanım gören eşyalar, ufak boyutlu içki kapları, büyük boyutlu kazanlar, servis kapları, fibula, yapı malzemesi tunç olan kemer, incelikle işlenmiş kakma mobilyalar karşımıza çıkmaktadır.

MM Tümülüsü ilk bulunduğu bu tümülüsün Kral Midas'ın tümülüsü olduğu düşünülmüştü. Ancak gerçekleştirilen dendrokronolojik incelemeler sayesinde ulaşılan tarih MÖ 740 senesini tümülüsün inşa edildiği sene olarak vermiştir. MÖ 740'lı yıllar Midas'ın

---

²⁹ Devries, 2011: 13

³⁰ Devries, 2011: 13

³¹ Devries, 2011: 14

³² Voight, 2007: 67

³³ Sams, 2011: 95

kral olması için oldukça erken bir tarihtir, bu da tümülüsün Midas'a değil de Midas'ın babasına ait olabileceği düşüncesini doğurmuştur.³⁴

1974 senesinde Young, geçirdiği bir kaza neticesinde hayata gözlerini kapamıştır. Young'un vefatından sonra Gordion kazılarına ara verilmiştir.

Devries kazı ekibini kurarak, Young'un kazı çalışmalarından elde ettiği buluntu grubunu incelemek istemiştir. Ancak yeni bir kazı çalışması gerçekleştirilmeden soruların cevaplanmasının mümkün olmayacağını anlamıştır.³⁵ (Sorular tahrip tabakasının alt ve üst kısımlarında kalan tabakaların tarihlenmesi ile ilgilidir.)

1988 senesinde Sams, Gordion'da çalışmaların başına geçmiş, kazı çalışmalarını Voigt yürütmüştür. 1988 senesi ve 2002 senesine kadar Gordion'da dokuz kazı sezonu çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu dokuz sezonda çalışılan alanlar Sitadel'in batı kısmı, Aşağı Şehir, Dış Şehirde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu alanların aralarında kalan yerleşim alanları da çalışılmıştır.³⁶

2.3. GORDİON'UN STRATİGRAFİSİ

Höyüğün kuzey kısmında gerçekleştirilen kazı çalışmasında netlik göstermeyen bir kazı gerçekleştirilmiştir. Erken Tunç Çağı'na ait olan tabakanın alt kısmında yer alan bu alanda iki metre derinliğe inilince çıkan su o alanın kazısının durmasına sebep olmuştur.

Gordion'da, Erken Frig kronolojisi sorunludur. Bununla ilgili çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler;

Young, Erken Frig döneminde şehri tahrip eden, yangının Kimmerler yüzünden olduğunu söyler ve MÖ 700 yılına tarihler. Young, Frig Devletinin yıkılışına sebep olarak da Midas'ın vefat edişini ve Gordion'da meydana gelen yangını gösterir.³⁷

Voight, bu tahribattan sonra şehrin yeniden inşa edilebilmesi için büyük bir maddi olanak ve işgücüne sahip olmaları gerektiğini söyler. Saray kısmında bulunan ve yanmış olan binaların üzerlerinin kalınlığı 3.0 veya 5.0 metreye ulaşan kil ile örtüldüğünü söyler. Yeniden inşa edilen yapıların da masif moloz temel üzerine, dikdörtgen şekilli bloklar ile tekrardan inşa edildiğinden bahseder.³⁸

---

³⁴ Kunibolm, 2011: 79

³⁵ Voight, 2007: 68

³⁶ Voight, 2007: 68

³⁷ Young, 1958: 148

³⁸ Voight, 2007: 71

Young, Orta Frig Dönemine tarihlenen inşa sürecini MÖ 600 senesine tarihleyerek, yeniden inşa etmenin pahalılığı ve zorluğundan söz ederek bunu ancak sağlam bir yönetim ile bağlantılı olabileceğini, bunun da Lidyalılarla gerçekleşebileceğini söylemiştir. Bu kronolojiyle şehirde gerçekleşmiş olan yangın arasında yüz senelik bir boşluk karşımıza çıkmaktadır.³⁹

Voight, Erken Frig Dönemine ait tahribat geçirmiş tabakaya ait olan, YHSS 6A olarak isimlendirilen odada gerçekleştirilen kazı çalışmalarının, 2A/TB2A olarak isimlendirilmiş olan teras alanın, olasılıkla Frig yönetiminde bulunan kişilerin ikamet ettiği 1 ve 4 numaralı megaron yapısının üzerinde yer alan terasta sıralanmış servis binalarının bir örnek teşkil ettiğinden söz etmiştir. TB2A evresinden sonrasına karşılık gelen stratigrafiyi ele aldığına, gerçekleşen yangından sonra yapının duvar kısımlarında yıkılmaların meydana geldiğini, odanın orta kısımlarına bakıldığında taşları orta kısımda olduğunu söylemiştir. Voight, yangından sonra inşa sürecinin bir asır sonra değil, yangından hemen sonra başladığına vurgu yapmıştır. Gordion'un ulaşabileceği en geniş sınırlarına ise Orta Frig Döneminde ulaştığını söylemiştir.⁴⁰

TB2A olarak isimlendirilmiş olan tabakadan alınan 256 adet, yapı malzemesi ahşap olan örnekler Cornell Üniversitesi, Ege Dendrokronoloji laboratuvarı, Peter Kuniholm tarafından incelenince kronolojik açıdan yeni bir sorun olduğu anlaşılmıştır. İncelenmeye gönderilen ahşap malzemeler arasında hiç ağaç kabuğu bulunmaması sebebiyle TB2A olarak isimlendirilmiş olan tabakanın MÖ 850 senesinden daha önce kesilmiş olduğunu Voight söylemiştir. Voight, dendrokronoloji ile yapılmış olan tarihlendirmenin, Young'un tahribata sebebiyet veren yangın için söylediği MÖ 700 senesi ile arasında zaman açıklığının fazla olduğunu söylemiştir.⁴¹

TB2A olarak isimlendirilmiş olan tabakanın yeniden inşa edilme sürecinde ikinci kez yeniden kullanılan ya da eski ahşap parçalarının yeniden kullanıldığı iddiasını Kuniholm ve Voight savunmuştur.⁴²

---

³⁹ Voight, 2007: 72

⁴⁰ Voight, 2007: 73

⁴¹ Voight, 2007: 74

⁴² Newton, 2011: 122

Devries, Orta Frig evrense ait olan seramik kapların MÖ 8. yüzyılın son çeyreğine ait olduğunu ve tahribattan yeniden başlamış olan inşaatın MÖ 720 senesinde tamamlanmış olduğunu söylemiştir.⁴³

TB2A olarak isimlendirilmiş olan tabakadan alınan bitki tohum kalıntıları C14 tarihlendirme yöntemi kullanılarak incelenmiştir. C14 sonuçları Sams'ın söylediklerini haklı çıkarı niteliktedir. İncelenmiş olan sazlık örnekleri MÖ 845-800 tarihleri arasında vermiştir. Bu verilen tarih de dendrokronoloji incelemesinin verdiği tarihi desteklemektedir.⁴⁴

Dendrokronolojik incelemeler ilk kez 1961 senesinde Bannister tarafından gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu incelemelerin daha sonra hatalı çalışmalar olduğu anlaşılmıştır.⁴⁵

W olarak isimlendirilen Tümüls 9. yüzyılın sonuna yani MÖ 900 senesine, Erken Frig Dönemine tarihlendirilmiştir.⁴⁶

MM, K III ve P olarak isimlendirilmiş olan Tümülsler de Orta Frig Dönemine denk gelen MÖ 800-550 olarak tarihlendirilmiştir. Gordion stadelinde YHSS 5 evresinde gerçekleşmiş olan Perslerin gerçekleştirdiği yıkımın ardından inşa çalışmaları tekrar başlamıştır.⁴⁷

TABLO 2.1. Gordion'un Yeni Kronolojisi.⁴⁸

<u>n</u>	<u>YHSS Evresi</u>	<u>Yaklaşık Tarih</u>
ğ	YHSS 1	MS 12.-13. yüzyıl
	YHSS 2	MS 1.-3. yüzyıl
[elenistik (Galatlar)	YHSS 3A	MÖ 3. yüzyıl-2. yüzyıl sonu
Helenistik	YHSS 3B	MÖ 333/334 – MÖ 3. yüzyıl
hryg (Akhaimenid)	YHSS 4	yakl. MÖ 550 - 333
hryg	YHSS 5	yakl. MÖ 800 - 550
Phryg Tahrip Tabakası	YHSS 6A	yakl. MÖ 9. yüzyıl sonu
Phryg	YHSS 6B	yakl. MÖ 900 - MÖ 9. yüzyıl s
Demir Çağı	YHSS 7	yakl. MÖ 1100 - 900
unç Çağı (Hitit İmparatorluğu)	YHSS 8-9	yakl. MÖ 1400 - 1100
unç Çağı	YHSS 10	yakl. MÖ 2000 - 1400

YHSS 9 ve 8 numaralı alan: Son Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir. (MÖ 1400-1200)

YHSS 7 numaralı alan: Erken Demir Çağı'na tarihlendirilmektedir. (MÖ 1100-950)

⁴³ Devries, 2001: 27

⁴⁴ Kromer, 2011: 132

⁴⁵ Bannister, 1970: 338

⁴⁶ Muscarella, 2012: 379

⁴⁷ Genz, 2011: 335

⁴⁸ Voight,2007: 69

YHSS 7B numaralı alan: Erken Demir Çağı'na tarihlendirilmektedir. El yapımı çanak çömlekler bu alanda karşımıza çıkmaktadır.

YHSS 7A numaralı alan: Erken Demir Çağı'na tarihlendirilmektedir. Devetüyü renkli kaplar bu alanda karşımıza çıkmaktadır.

YHSS 6 numaralı alan: Erken Frig Dönemine tarihlendirilmektedir. (MÖ 900-750)

2.4. GORDİON'UN MİMARİSİ

Gordion mimarisine bakıldığı zaman, mimarinin 3 farklı alanda olduğunu görüyoruz. Merkezde yer alan Yassı Höyük, dışarıdan bakıldığında yassı bir höyüktür ismini de yassı görüntüsünden almıştır. Bu höyük boyut olarak 500x350 metre ölçülerindedir. Yassı Höyük tarihi incelendiği zaman tarihine baktığımızda genel olarak savunma duvarına sahip bir alandır. Yassı Höyük, Sitadel Höyüğü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Höyüğün güney kısmında Aşağı Şehir olarak isimlendirilmiş olan alan bulunmaktadır. Dış Şehir olarak adlandırılmış olan alan, Aşağı Şehir olarak isimlendirilmiş olan alanın kuzey, kuzeydoğusunda bir kilometrekarelik alanı kapsamaktadır.⁴⁹

Gordion, MÖ 3. binyıldan beri kullanım görmüş olan bir yerdir. Bu tarih Erken Tunç Çağı'nın tarihidir. Bu alan uzun süre yerleşimlere sahne olmuştur. Etrafındaki su kaynaklarının yeterli olması bu bölgenin uzun yıllarca iskân görmesinin en temel sebebidir. Bölge, sulu ve kuru tarım yapmak açısından oldukça verimlidir.⁵⁰

Wittke, Gordion'un özel konumu ve siyasi durumu nedeniyle göç aldığından söz etmiştir. Gordion MÖ 13. ve 12. yüzyıllarda, Arzawa ve Hitit Devletini içeren alan ve Kaşka arasında sınırdır. Gordion, Hitit Devleti hakimiyeti altında ve Luvi bölgesinde yer almakta olduğundan söz etmiştir.⁵¹

Wittke, Hitit Devletinin yıkılmasının Gordion'u çok etkilemediğini de söylemiştir. Hitit Devletinin yıkıldığı dönemde Gordion'un siyasi bir gücün egemenliğinde olmadığını, önemli bir merkez konumuna da sahip olmadığını söylemiştir. Wittke, bunları sebep göstererek Gordion'un zorlanmadan ele geçirilebilecek bir alan olduğunu söylemiştir. Gordion'da gerçekleştirilen kazılarda açığa çıkarılan seramik ve mimari tekniklerinde meydana gelen değişimi Friglere bağlamaktadır.

---

⁴⁹ Voight, 2007: 67

⁵⁰ Sams, 2012: 52

⁵¹ Wittke, 2006: 13

Gordion'da Frigce konuşulmaktaydı. Frigce Hint-Avrupa dil ailesine aittir.⁵²

Sams, Frigleri meydana getiren insanların, Güneydoğu Avrupa'dan buraya göç ettiklerinden bahsetmiştir. Bu bölgeden Gordion'a göç eden bu topluluk Hitit Devleti yıkıldıktan sonra ya da MÖ 1100 tarihinde bu bölgeye göçlerini gerçekleştirdiklerini söylemiştir.⁵³

Voight, stratigrafide oluşmuş olan boşluğun buraya göç eden topluluklardan kaynaklandığını söylemiştir. Demir Çağı'nın başlangıcında Gordion için, görece küçük, diğer yerleşimlerden sıyrılmış bir bölge olarak ele almaktadır ve Frigler ile Gordion'u özdeşleştirebileceğimiz yapıların, zemin kısmına gömülmüş olan basit ve küçük evler olduğunu, MÖ 1000-1100 yılları arasında inşa edilmiş olan yapılar olduğunu söylemiştir.⁵⁴

YHSS 8 olarak isimlendirilmiş olan yapıda, çark ile şekillendirilmiş çanak çömlek buluntuları açığa çıkarılmıştır. Voight, buranın terk edildikten sonra molozlarla doldurulduğunu ve daha sonraki süreçte buranın Erken Demir Çağı tarihli yeni yapılar inşa edildiğini söylemiştir.⁵⁵

Genz, YHSS 7B ismi verilmiş olan tabaka için, Hitit Devleti'nden sonrası için tarihlenebileceğini söylemiştir.⁵⁶

Yanık Saz Evi olarak isimlendirilen evresinde, çarkla şekillendirilmiş Erken Demir Çağı'na ait olan seramikler açığa çıkarılmıştır. Bu seramikler devetüyü rengindedir. Friglerin çömlekçiliğinin de başlangıcını bu seramikler oluşturur.⁵⁷

Sams, Friglerin zemine gömülmüş olan, çukur evlerde ve el yapımı çanak çömlekleri kullandıklarını söyler. Evlerinin en erken tabakalarda günlük kullanıma ait ev aletleri ile hafif malzemelerden meydana getirilen köy görünümde olduklarını söylemiştir.⁵⁸

Voight, Erken Demir Çağı mimarisinin, yan yana yapılmış olan küçük boyutlu odalardan meydana geldiğini, dar ve uzun boyutlardan meydana geldiğini söylemiştir. Evleri daha ayrıntılı tanımlarken, çamur ile sıvanmış olan, duvarlarının ağaç dallar ile yapıldığı çukur evler olduğu tanımını yapar.⁵⁹

---

⁵² Voight, 2006: 30

⁵³ Sams, 2012: 52

⁵⁴ Voight, 2006: 30-34

⁵⁵ Voight, 2007: 70

⁵⁶ Genz, 2011: 335

⁵⁷ Henricson, 2000: 96

⁵⁸ Sams, 2012: 52

⁵⁹ Voight, 2006: 30

Geç Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı arasında belirgin değişiklikler kaydedilmiştir. Kaydedilen bu değişiklikler kendini, mimaride, seramikte, hayvan kalıntılarında, günlük hayatta göstermektedir. Mimaride karşımıza çıkan en belirgin farklılık çukur ev tipidir. Evlerin yapısal formları incelendiğinde, dikdörtgen şekilli, çukur şekilli, kimi zaman yassı taşlarla kaplanmış olarak göstermektedir. Duvarlara şekil verilirken sazlıklar kullanılmıştır. Bu sazlıkların arası çamur ile doldurularak, kerpiç ile sıvanmış olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁰

Yanık Saz Evi olarak isimlendirilmiş olan alan, Erken Demir Çağı'nın geç 7A evresine tarihlendirilmektedir. Bu alanın duvarlarında ahşap dikmeler kullanılmıştır. Duvarları sıvanırken kullanılan kerpiç kalın bir kerpiçtir. Ve bu 7B evresiyle kıyaslandığında büyüktür.⁶¹

Sams, bakıldığında basit bir köy gibi görünen yerleşmenin, MÖ 900'lü yıllarda masif surlarla çevrili, bu sur yapısı içerisinde anıtsal mimari ile tahkim edilmiş olan kapısı bulunan sitadele dönüştüğünü, büyük boyutlu projelerin gerçekleştirebileceği insan ve malzeme kaynaklarını bünyesinde barındıran, merkezi otoriteye sahip olabilecek güçte olduklarından bahsetmiştir. Frig Devletini yöneten bir kralın varlığını vurgular Sams, bu varlığı da anıtsal yapılara bakarak anlaşılabilirliğini söyler.⁶²

Voight, Erken Frig Döneminin başkenti olan Gordion'da MÖ 800 senesinde Kimmerler Anadolu'ya gelmeden önce tahribata uğradığını ama bu tahribatın nedeninin ne olduğunun da bilinmediğini söyler. Gordion'da yaşayan insanlar tahrip olan yerleri toprakla doldurarak Orta Frig Dönemine ait olan alana dek yükseltme işlemi gerçekleştirmişlerdir. Aşağı şehri güçlendirerek, batı höyükte bulunan temeli taş olan yapıca büyük evler yapmışlardır.⁶³

Sams, yangının kazadan dolayı da çıkmış olabileceğini söyler. Bunu söylemesinin sebebi de yangın tabakasında insan kemiklerinin açığa çıkmamasıdır. Buna göre yangın çıkmış ve insanlar kaçmıştır. Ayrıca yapılan incelemelerde herhangi bir savaş çıktığına dair de bir bilgi açığa çıkarılmamıştır. MÖ 8. yüzyıl tarihine geldiğimizde Orta Frig dönemine

---

⁶⁰ Voight, 1998: 87

⁶¹ Voight, 1998: 85

⁶² Sams, 2012: 52

⁶³ Voight,2007: 75

tarikhlenmiş olan mimari yapılar oldukça renkli inşa edilmiştir. Bu renkli yapılarında Frig krallarının evleri oldukları kaydedilen bilgiler arasındadır.⁶⁴

2.5. GORDİON'UN BULUNTULARI

Voight, çanak çömlek buluntularını 3 evre üzerinden inceleyebileceğimizi söylemiştir. Pers ve Hellen hakimiyeti (YHSS 4 ve 5 evre, MÖ 550-150 seneleri arasında tarikhlenmektedir.), Erken Demir Çağı'nın başlangıç zamanına gelen evre (YHSS 7. Evre, MÖ 950 senesine tarikhlenmektedir), Orta Frig Döneminin bağımsız dönemi (MÖ 950 ve 550 senelerine tarikhlenmektedir). Erken Demir Çağı'nda, Gordion'a yeni bir grup insan gelmiştir.⁶⁵ Bu insanların gelmesi Geç Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı seramik buluntularının arasındaki farkın net bir şekilde görülmesine sebebiyet vermiştir.

Geç Tunç Çağı'na tarihlendirilmiş olan YHSS 8 olarak isimlendirilmiş evresi üzerine Erken Demir Çağı evresi gelmektedir. Ancak gene de yerleşmede bir boşluk söz konusudur. Bu evrede kaplar el ile şekillendirilmiş, az miktarda ısıda pişmiş, renkleri koyu olan, iyi pişirilmemiş seramiklerdir. Seramiklerin dış kısımlarında perdahlama uygulaması gerçekleştirilmiştir. Dış yüzey renkleri koyu gri renginden siyah rengine doğrudur. Hepsinde olmamakla birlikte, açığa geçirilen bazı seramik buluntuları üzerinde doldurma ya da baskı bezemelerle karşılaşmaktayız. Bu yerleşmede karşımıza çıkan Erken Demir Çağı'na ait olan seramiklerde el ile şekillendirilmişlerdir. Geç Tunç Çağı'nın son evresine tarihlenmiş olan seramikler, ne kadar özen gösterilerek şekillendirilirse şekillendirilsinler el yapımı, devetüyü renkli, yuvarlak dipli kase formunda karşımıza çıkmaktadır. Kaplarda görülen formlar genellikle çömlekler ve tutamaçları olan kaplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde pişirme kapları da karşımıza çıkmaktadır. Pişirme kapları genel olarak kalın dudaklı, küresel gövdeye sahip, dipleri yuvarlak olarak şekillendirilmiş kaplardır. Bu seramikler Hitit seramikleri ile oldukça benzer durumdadır.⁶⁶

Sams, Geç Tunç Çağı'ndan, Erken Demir Çağı seramiklerine geçişin aşamalı şekilde olduğundan bahsetmiştir.⁶⁷

Henricson, seramik kaplar üzerinde eğer yapılmış bezeme varsa, bu bezemelerin çanakların ağızlarında ya da omuzlarında karşımıza çıktığını söylemiştir. Karmaşık bezemeler bu dönem bezemelerinde karşımıza çıkmamaktadır. Kaplar 600-700 derece sıcaklıkta

---

⁶⁴ Sams, 2012: 57

⁶⁵ Voight, 2007: 71

⁶⁶ Mora, 2012: 388

⁶⁷ Sams, 1988: 9

pişirilmiştir. Açık havada pişirilmiş olma ihtimalleri vardır. Bu da bu seramiklerin ev sakinlerince üretim görmüş olduğunu göstermektedir.⁶⁸

Sams, Erken Demir Çağı çanak çömlek gruplarının Frig göçüyle şekillendiğini söylerken, Voight ve Henricson Friglerin gelişiyile bağlantılı olduğunu söylemektedir. Küçük boyutlu kaplar çarkla şekillendirilirken, büyük boyutlu kaplar el ile şekillendirilmiştir. Küçük boyutlu kaplar açkılı ve astarlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük kaplar ya kendiliğinden astarlı ya da çok mikalı bir şekilde astarlıdır. Kimi kaplar metal kapların kopyası olarak üretilmiştir.⁶⁹

Voight ve Henricson, Erken Demir Çağı tarihli kapların ilk dönemlerde el yapımı, ev üretimi Geç Tunç Çağı seramikleriyle alakası olmayan seramikler olduğunu, ilerleyen dönemde karşımıza çıkan seramiklerin gelişmiş seramikler olduğunu ve sarımsı yüzeyi olan kahverengi renkte olduklarını söylemişlerdir.⁷⁰

Henrickson, Erken Demir Çağı seramik buluntularının çeşit çeşit olduklarını söylemiştir.⁷¹

Voight, bu çeşitliliğin bezeme ve formlarında karşımıza çıktığını söylemiştir.

Gordion'da kazısı gerçekleştirilmiş alanlardan YHSS 7A ve YHSS 7B olarak isimlendirilmiş olan tabakaları Erken Demir Çağı'na tarihlenen tabakalarıdır. Bu tabakalardan erken tarihe sahip olan YHSS 7B tabakasıdır. Bu tabakada karşılaştığımız seramikler el ile şekillendirilmiş buluntulardır. Hamurları oldukça kabadır. Dış yüzeylerinde astar mevcuttur ve dış yüzeyleri incelendiğinde, yüzeyde sonradan düzeltme işlemi gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Bu seramiklerin ev ortamında kadınlarca şekillendirildikleri kaydedilen bilgiler arasındadır. Henricson, bu kaplar için konik biçimde ve yuvarlak şekilde karna sahip olan çanaklar ya da geniş ağız yapısına sahip olan buluntular olduğundan bahseder. Kile şekil verirken kullanılan teknikler, sucuk, çimdik, kalıp teknikleridir. YHSS 7B tabakasına ait olan seramikler el ile yapılmış olan Buckel seramik gruplarına benzemektedir. YHSS 7A tabakası seramik buluntuları incelendiğinde bu seramiklerin Geç Tunç Çağı sonunda karşılaştığımız düz kaideli oldukları kaydedilen bilgiler arasındadır. Bu tabakada çark kullanımı vardır ve pişirilme dereceleri 900 ila 1000 derece ile gerçekleştirilmiştir. Henrickson ve Voight Demir Çağı ile birlikte Geç Tunç Çağı seramik yapımının tamamen yok olduğundan ve Geç Tunç

---

⁶⁸ Henricson, 1994: 107

⁶⁹ Henricson, 2007: 191

⁷⁰ Henricson, 2007: 191

⁷¹ Voight, 1998: 89

Çağından, Erken Demir Çağı'na geçişin herhangi bir aşaması olmadığından bahseder. Genz, Geç Tunç Çağı sonunda gözlemlenen değişimleri Balkanlardan gerçekleşen göç ile olduğunu söyleyerek, Erken Demir Çağı seramiklerini balkan kökenli seramiklerle karşılaştırmıştır. Bouzek, Erken Demir Çağı seramiğini Bobousti seramik grubuyla ilişkilendirmiştir. Sams, Voight, Musceralla da bu seramiklerin Balkanlardan geldiği görüşüne sahip olan isimlerdir. Erken Demir Çağı'nda gaga ağızlı testiler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.⁷²

Gunter, el ile şekillendirilmiş olan seramiklerin Güneydoğu Avrupa ile bağlantılı olduğundan söz etmiştir.⁷³

Small, el ile şekillendirilmiş olan seramiklerin, Geç Tunç Çağı'nın sona ermesiyle gerçekleşmiş olan seri üretimdeki durmadan kaynaklandığından ve büyük bir değişimin olmadığından söz etmiştir.⁷⁴

Henrickson, YHSS 7A ve YHSS 7B tabalarında açığa çıkarılan seramiklerin herhangi bir geçmişlerinin olmadığını söylemiştir. YHSS 7 ve YHSS 8 evrelerinde ekonomik değişim olduğundan bahsedilebilir. Seramikte seri üretim Geç Tunç Çağı'nda sona ermiştir.⁷⁵

Bozhinova ve Hnila el ile şekillendirilmiş olan Erken Demir Çağı'na tarihlenen seramiklerin Erken Tunç Çağı buluntularından gelişebileceği görüşünü benimsemişlerdir.

Gordion ve Troia buluntuları karşılaştırıldığında aralarında diagonal yivlerin ortak olduğu kaydedilen bilgiler arasındadır. Troia'daki S şeklinde olan bezemeler Yassı Höyük'te büyük kaplarda kaydedilmiştir.⁷⁶

Gordion'da kazısı gerçekleştirilen YHSS 7A ve YHSS 7B tabaklarından açığa çıkarılan buluntular kendi içlerinde farklılıklara sahiptir. YHSS 7B tabakasında karşımıza el yapımı seramikler çıkarken, YHSS 7A tabakasında çark ile şekillendirilmiş olan renkleri devetüyü olan seramikler karşımıza çıkmaktadır.

Klasik Frig buluntularının kökenleri Erken Demir Çağı'na dayandırılmaktadır. Henrickson bu görüşe karşı çıkar. Henrickson, el ile şekillendirilmiş seramiklerin Frig kökenli olduklarını savunmaktadır.

---

⁷² Henricson, 1994: 106

⁷³ Gunter, 1991: 97

⁷⁴ Small, 1990: 7

⁷⁵ Henricson, 1994: 110

⁷⁶ Bozhinova-Hnila, 2012: 331

Gordion'daki Erken Demir Çağı seramikleri, Troia'da bulunan ve VIIB tabakasında açığa çıkarılan Buckel seramik ile ilişkilendirilerek bunların Balkan etkisinde olan seramikler olduğu söylenmektedir.⁷⁷

---

⁷⁷ Musceralla, 1995: 94

BÖLÜM III

3. BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE

3.1. BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE YERİ VE KONUMU

Boğazköy/Boğazkale, Çorum ili Boğazkale ilçesinde yer almaktadır. Burası Hititlere başkentlik yapmıştır. Burada yerleşik hayata geçerek tarım yapıldığına dair elimize geçen ilk veriler MÖ 4. ve 6. binyıl tarihlerinde karşımıza çıkmaktadır. Hititlerin başkenti Hattuşa'dır. Hattuşa özellikle yaz mevsimi için verimli topraklara sahiptir. Yerleşimin kurulmuş olduğu alanın sınırını dağlar belirlemektedir. Yönü kuzeye uzanan bir vadi bulunmaktadır. Bunların varlığı kendiliğinden savunma duvarı olmasına sebebiyet vermiştir. Bölgede yaşayan halk küçük alanlarda yerleşim göstermişlerdir. Hattuşa'nın kuzeydoğu tarafında bulunan kısma Büyükkaya adı verilmiştir.⁷⁸

3.2. BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

Charles Texier tarafından, 1834 senesinde gerçekleştirilen keşif gezileri sayesinde Hattuşa kalıntılarının bulunmasıyla keşfedilmiştir. Aslında burayı Peteria Kenti zannetmiştir. Böyle zannetmesinin sebebi Yazılıkaya'daki kabartmalardır. Bu kabartmaları Herodotos'un söz ettiği Peteria zannetmiştir. Texier burayı Peteria zannederken, diğer araştırmacılar Stbaron'un söylediği Tavium Kenti olduğunu savunmuşlardır.⁷⁹

1836 senesinde, William J. Hamilton buranın Tavium olduğu fikrini benimseyerek Yazılıkaya kabartmalarının çizimini gerçekleştirmiştir. Yazılıkaya'yı daha sonra Georges Parrot, Edmond Guillaume, Jules Delbet resmetmiştir. Karl Humann ve Alfred Von Domaszewski Yazılıkaya'daki kabartmaların kopyalarını çıkaran ilk isimlerdir. Karl Humann'da buranın Peteria Kenti olduğunu savunmaktadır. O yüzden buranın şehir planını çizmiştir.⁸⁰

Barth ve Mordtmann bu bölgenin Peteria olduğunu söylemiştir. Ayrıca Alacahöyük'ün bulunduğu alanın da Tavium Kenti olduğu görüşünü savunmuşlardır.

Boğazköy/Boğazkale'de ilk kazı çalışması Chante tarafından 1893 ve 1894 yılında başlamıştır. I numaralı salon olarak isimlendiren alanda ve Büyükkale olarak isimlendirilen alanda sondaj kazısı çalışmaları yapılmıştır. Bu kazılar sonucunda ele geçirilen Akadça tabletler olmuştur. Bu tabletlerin yanında çivi yazılı metinlerde açığa çıkmıştır. Bu metinler üzerinde inceleme gerçekleştiren Scheil bu metinlerin Hititçe metinler olduğunu söylemiştir.⁸¹

---

⁷⁸ Seeher, 2000: 15

⁷⁹ Ekmen, 2010: 64

⁸⁰ Ekmen, 2010: 65

⁸¹ Ekmen, 2010: 66

1905 senesine gelindiğinde, çivi yazısı ve Asur dili alanında uzmanlaşmış olan Winckler ve Makridi tarafından kazı çalışmalarına başlanır. Bu kazılar neticesinde 1906 senesinde de bu alanın Hititlerin başkenti Hattuşa olduğu bilgisi kaydedilir. Bu tarihten 1912 senesine dek gerçekleştirilen kazı çalışmalarında on binden fazla çivi yazısı ile yazılmış olan tablet açığa çıkarılır. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği kazılar neticesinde buranın Hititlerin başkenti Hattuşa olduğu kanıtlanır.⁸²

1915 senesine gelindiğinde Hrozny tarafından Hitit dilinin gizemi çözülmüştür.⁸³

1914 senesinde I. Dünya Savaşının başlamasıyla kazı çalışmaları durmuştur. 1929 senesinde Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından kazı çalışmaları Bittel başkanlığında yeniden başlamıştır. Büyükkaya olarak adlandırılmış alanda gerçekleştirilen kazı çalışmalarında Friglere ait olan buluntulara da erişilmiştir. Boğazköy/Boğazkale ile ilgili ilk stratigrafi de böylelikle ortaya çıkmıştır. Bittel başkanlığında gerçekleştirilen kazı çalışmaları 1939 senesine dek sürmüştür. II. Dünya Savaşının başlamasıyla kazı çalışmaları gene sekteye uğramıştır. Kazı çalışmalarının tekrar başlama tarihi, 1952 senesine denk gelmektedir. Kazı çalışmaları 1952 senesinde gene Bittel'in kazı başkanlığında yeniden başlamıştır. 1952 senesinden 1977 senesine dek kazı çalışmaları aralık olmaksızın devam etmiştir. Bittel'in ardından Neve 1978 senesinden 1993 senesine dek kazı çalışmalarına başkanlık etmiştir. 1994 senesine gelindiğinde kazı çalışmalarına Seeher başkanlık etmeye başlamıştır. Seeher'in kazı başkanlığı 2005 yılına dek sürmüştür. Bu kazılarda, Hattuşa ve çevresindeki alanlarda Kalkolitik Dönemden Friglere kadar yaşam gördüğü anlaşılmıştır. 2006 senesine gelindiğinde kazı başkanı Schachner olmuştur.⁸⁴

Hititlerin yıkılışları ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Bunlar: kuraklık ve kıtlık, düşman devletler tarafından gerçekleştirilmiş olan saldırılar, ülkelerinin çeşitli ırklara sahip olması, içlerindeki çeşitli küçük krallıklar, deniz kavimleri göçü olarak sıralanabilir. Kuraklıkla tarımda elde edilen verim azalmıştır. Hititler tahılı ithal etmekteydiler. Irksal farklılıklar da isyanlara sebebiyet vermiştir. Deniz kavimleri göçü ile ilgili Alaşiya kralı Pagan, Ugarit kralı olan Ammurapi'ye şu mektubu yollamıştır: Kral, Ugarit kralı Ammurapi'ye şöyle söyler: *Sana selam olsun. Tanrılar sağlığını korusunlar. Sen bana şöyle yazdın: "Denizde düşman gemileri görüldü" Eğer gemilerin görüldüğü doğru ise, çok dikkatli ol. Sana gelince; senin orduların, savaş arabaların nerede duruyorlar? Onlar senin*

---

⁸² Ekmen,2010: 66

⁸³ Ekmen, 2010: 66

⁸⁴ Ekmen, 2010: 67

yanında değiller mi? Hiçbiri yok mu? Seni iten düşman arkanda mı? Şehirlerinin etrafını tahkim et. Askerlerini ve savaş arabalarını oraya koy. Gayet dikkatli ve sıkı bir şekilde düşman piyadesini orada bekle”⁸⁵ buna karşılık olarak Ammurapi, Pagan’a cevaben şöyle bir mektup göndermiştir: “Babam Alaşiya kralına, oğlun Ugarit kralı der ki: Babamın ayaklarına kapanırım. Babama selam olsun. Evlerine, zevcelerine, ordularına, Babam Alaşiya kralına ait olan her şeye çok çok selam olsun. Babam, işte düşman gemileri geldiler. Şehirlerimi ateşe verdiler, ateşler alev alev yanmaktadır. Ve onlar memlekette çirkin şeyler yaptılar. Pederim bilmiyor mu ki benim bütün askerlerim Hatti memleketinde ve bütün gemilerim Lukka memleketindedir. Onlar şimdiye kadar geri dönmediler ve memleket böyle savunmasız kaldı. Babam bilsin ki, bana gelen düşman gemileri yedi tanedir. Ve onlar bize kötülük etmişlerdir. Şimdi başka düşman gemisi varsa, herhangi bir yolla bana bildir ki ben de bileyim.”⁸⁶

III. Ramses Deniz Kavimleri göçü ile ilgili: “yabancı ülkelere gelince, bunlar kendi aralarında fesat tertip ettiler. Ülkeler bir anda köklerinden söküldüler ve silinip gittiler. Hiçbir memleket bunların silahları önünde duramadı. Hatti, Kode, Karkamış, Yereth ve Yeres’e değin bütün ülkeler hep birlikte kılıçtan geçirildiler. Amurru’da bir yerde ordugâh kuruldu. Bura halkının kökü kurutuldu ve ülkesi sanki hiç var olmamış gibi oldu. Mısır’a doğru alevler alazlanıyordu. Pelest, Sekker, Şekeleş, Denyen ve Veşheş ülkeleri bir olmuş, itifak etmişlerdi. Yerkürenin her yerindeki topraklara el attılar, yürekleri güven ve inançla dolu konuştular: “Planlarımız başarılı olacak!” bu metinden Mısırlıların galip geldiğini anlamaktayız.⁸⁷

Hattuşa’nın son evreleri hakkında yeterince bilgi sahibi değiliz. Kazı çalışmalarından elde edilen veriler evlerin birçoğunun yangın ile tahribata uğradığını gösterse de bu yangının Hattuşa’yı sona erdirdiğini kesin olarak göstermemektedir. Yangının evler boşaltıldıktan sonra gerçekleştiği düşüncesi daha ağır basmaktadır. Yangınların hepsinin aynı anda olup olmadığı da bir diğer soru işaretidir. Askeri saldırı izi de kaydedilen bilgiler arasında değildir. İnsanlar buradan göç ederken önemli eşyalarını yanlarında götürmüşlerdir. Kazı çalışmaları sonucunda elde edilen en net bilgi Hititlerin ağır bir şekilde kademeli olarak çöktüklerini göstermektedir.⁸⁸ Schachner, Hititlerin yıkılışının 20-30 yıl aralığında gerçekleştiğini söylemiştir. Erken Demir Çağı’nda ulaşılan veriler bizlere buranın komple terk edilmediği

⁸⁵ Schaeffer, 1968: 85

⁸⁶ Schaeffer, 1968: 88

⁸⁷ Drews, 2014: 54

⁸⁸ Seeher, 2001: 627

verisini vermiştir. Ama burada Hititlerin yönetim ve şehirselleşmelerinin bittiği de kaydedilen bilgilerdendir. Schachner, Hitit devletinin kültürel yapısının önemli ölçüde Orta Anadolu'da etkileyici bir yapıda olmadığını söylemiştir. Bu söylemi de tartışmalıdır. Sonuçlar incelendiğinde Hititlerin kullanmış oldukları ve kazı çalışmalarında açığa çıkarılan buluntular, etraftaki merkezlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bunlarla karşılaşmamız da diğer toplumları etkilediğini bizlere göstermektedir.⁸⁹

Dinçol, yıkılışa sebep olarak kendi içlerinde yaşadıkları taht çekişmelerini göstermiştir. Bunu takip eden kuraklık ve göçler de yıkış süreci içerisinde yer almaktadır.⁹⁰

Demir, yıkılışa sebep olarak Hititlerin vergilerinin fazla olmasını ve iç isyanları göstermiştir.⁹¹

Tunç Çağı'nın bitmesi ve Erken Demir Çağı'nın başlamasıyla Boğazköy/Boğazkale'de eski ihtişam ortadan kalksa da bu dönemde bölgesel merkez olarak devam ettiğini söyleyebiliriz. Erken Demir Çağı başlangıcında Büyükkaya olarak isimlendirilmiş olan alanda ahşap yapı malzemesinden inşa edilmiş olan evler, ufak bir köy görüntüsü ile karşımıza çıkmaktadır.

3.3. BOĞAZKÖY'ÜN STRATİGRAFİSİ

Yerleşim ilk olarak, MÖ 6 bin tarihine yani Kalkolitik Dönem'e dayanmaktadır.

TABLO 3.1. Boğazköy Tabakalanma.

DÖNEM	BÜYÜKKALE	AŞAĞI ŞEHİR
HİTİT DEVLETİ	III-IV A-B	1 A-B, 2
ESKİ HİTİT DÖNEMİ	IV C	3
KOLONİ DÖNEMİ	IV D	4-5

Büyükkaya'da Kalkolitik Dönem, Erken-Orta-Geç Tunç Çağları, Demir Çağı dönemleri karşımıza çıkmaktadır.

TABLO 3.2. Gordion ile Boğazköy Evreleri.⁹²

PERİOD	GORDİON ESKİ KRONOLOJİ	GORDİON YENİ KRONOLOJİ	BOĞAZKÖY/BOĞAZKALE
ERKEN DEMİR		YHSS 7B	ERKEN DEMİR ÇAĞI

⁸⁹ Schachner, 2013b: 174

⁹⁰ Dinçol, 2004: 47

⁹¹ Ünal, 2002: 84

⁹² Seeher, 2000: 24

ÇAĞI			
		YHSS 7A	BÜYÜKKAYA EVRESİ
		YHSS 6B	BÜYÜKKALE IIB
ORTA DEMİR ÇAĞI	ERKEN FRİG	YHSS 6A	BÜYÜKKALE IIA
GEÇ DEMİR ÇAĞI	ORTA FRİG	YHSS 5	BÜYÜKKALE IC-A
	GEÇ FRİG	YHSS 4	BİLİNMIYOR

TABLO 3.3. Büyükkaya ve Büyük kale Evreleri

BÜYÜKKAYA	BÜYÜKKALE
------------------	------------------

TARİHLEME	DÖNEM	VERİLER	
	BİZANS		TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR
	ROMA	TABAKASIZ, MEZAR BULUNTULARI	SUR VE EV YAPISI
MÖ 3 VE 1. YÜZYIL	GALAT- HELLENİSTİK	TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR	TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR
	GEÇ DEMİR ÇAĞ GEÇ FRİG EVRESİ	?	IA
	GEÇ DEMİR ÇAĞ GEÇ FRİG EVRESİ	TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR	IB
MÖ 700 VE 650'DEN ÖNCE	ORTA DEMİR ÇAĞ ERKEN FRİG EVRESİ	TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR	IIA
	ORTA DEMİR ÇAĞ ERKEN FRİG EVRESİ	ÜST PLATO KISMINDA AÇIĞA ÇIKARILAN SUR VE YERLEŞME YAPISI. DOĞU KAPI KISMINDA AÇIĞA ÇIKARILAN BİR DİZİ YAPI	IIB
MÖ 9.YÜZYIL	ORTA DEMİR ÇAĞ'IN BÜYÜKKAYA'YA AİT EVRESİ	ÜÇ PLATO'DA YERLEŞİM YERLERİ	
	ERKEN DEMİR ÇAĞ KARANLIK ÇAĞ'IN 2. EVRESİ	ORTA PLATO KISMINDA YERLEŞME, ALT PLATO'DA ÇUKUR,	TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR

		TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR KIRMIZI BOYALI BULUNTULAR	
MÖ 1200 VE 1180 YILI SONRASI	ERKEN DEMİR ÇAĞ KARANLIK ÇAĞ'IN 1. EVRESİ	ORTA PLATO KISMINDA AÇIĞAÇIKARILAN YERLEŞME	
MÖ 1200 YILI	BÜYÜK İMPARATORLUK ÇAĞI SON DÖNEMİ	SİLO, KUZEY KISMINDA SUR, KUZEY KAPIDA ÇÖMLEKÇİ ATÖLYESİ, YERLEŞİM YERİ KALINTILARI	IIIA
	BÜYÜK İMPARATORLUK ÇAĞI GEÇ DÖNEMİ	DOĞU KISMINDAKİ SUR YAPISININ TEKRAR İNŞASI, KUZEYDE SUR, SİLO, AŞAĞI PLATO'DA YAPI	III
	BÜYÜK İMPARATORLUK ÇAĞI ERKEN DÖNEMİ	DOĞU KISMINDA SUR, POTERN, ÜSTPLATO'DA BÜYÜK YAPI, DİĞER PLATOLARDA YERLEŞİM YERİ KALINTISI	IV A-B
MÖ 1650 VE 1600 YILINDAN SONRASI	ESKİ HİTİT KRALLIĞI	İLK DOĞU KISMINDA SUR? ÜÇ PLATODA YERLEŞİM YERİ KALINTISI	IV C
MÖ1700 YILI ÖNCESİ	KARUM DÖNEMİ	TABAKASIZ ELE GEÇİRİLEN BULUNTULAR, ÜST PLATODA YERLEŞİM YERİ KALINTISI ??	IV D
MÖ 2000 YILI ÖNCESİ	İLK TUNÇ ÇAĞI 3	ÜSTPLATO KISMINDA YERLEŞİM YERİ	V
	ERKEN KALKOLİTİK ÇAĞ 2	ORTA VE ALT PLATO'DA TABAKASIZELE	

		GEÇİRİLEN BULUNTU	
MÖ 6. BİNYIL	ERKEN KALKOLİTİK ÇAĞ 1	ÜST PLATO KISMINDA YERLEŞME	

3.4. BOĞAZKÖY'ÜN MİMARİSİ

Hitit İmparatorluk çağının son dönemlerine ait olduğu kaydedilen ve Orta Platoda yer alan 8 ve 9 numaralı silo alanlarında meydana gelmiş olan yığıntı da Erken Demir Çağı'na ait tabakalar açığa çıkarılmıştır. Erken Demir Çağı'nın buluntuları ilk, orta, geç olarak gruplandırılmıştır. Orta ve geç evrelerde karşımıza herhangi bir kesinti çıkmamaktadır. Hitit İmparatorluk çağı buluntuları, Erken Demir Çağı'nın geç evresine tarihlenen buluntular üzerinde de Orta Demir Çağı mimari verileri tabaka tabaka kaydedilmiştir. Evlerin geneli konut yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyükkaya'da gün yüzüne çıkarılan herhangi bir sur yapısı ile karşılaşmamaktayız.⁹³

Boğazköy/Boğazkale'de, Erken Demir Çağı Hititlerin sona ermesiyle başlamaktadır. C14 analizleri Büyükkaya'da Erken Demir Çağı yerleşmelerinin MÖ 12. ve 10. yüzyıl arasında başladığını göstermektedir. Kabul edilen Erken Demir Çağı başlangıç tarihi MÖ 1200 senesidir.⁹⁴

Genz, Erken Demir Çağı'nın ne zaman bittiğine dair elimizde net veriler olmadığını söyler.⁹⁵

Seeher, Büyükkaya'da terk edilmiş uzun bir zaman dilimi olmadığını ve kısa bir zaman içinde Erken Demir Çağı insanların bölgeye geldiklerini söyler. Erken Demir Çağı'nda Son Tunç Çağı evresine ait olan yerler kullanılmıştır. (Özellikle Orta Plato) Yerleşim yerlerinin küçülmesi de kaydedilen bilgiler arasındadır. Mimari yapı inşa ederken, taş temellerin üzerine yapı malzemeleri kerpiçten ve ahşaptan oluşan iki tekniğin birlikte kullanımı görülmektedir. Yapılar toprağa kısmen gömülmüş olarak inşa edilmiştir. Dörtgen planlı yapılar karşımıza çıkmaktadır. Genelde tek odalı karşımıza çıkan yapılar bazen de birkaç odalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocak yapıları genelde kubbeli fırın yapıları veya çan şeklinde olan çukur alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu ocak yapıları, yapının içinde ya da dışında karşımıza çıkan yapılardır.⁹⁶

⁹³ Genz, 2000a: 44

⁹⁴ Genz, 2000a: 38

⁹⁵ Genz, 2000a: 38

⁹⁶ Seeher, 2000: 21

Genz, duvarların inşasında hasır örgüler ve ahşap kullanımından söz etmektedir.⁹⁷

MÖ 1200 senelerine ait olabilecek çömlekçi atölyeleri karşımıza Yukarı Şehir'de çıkmaktadır. Bu atölyeler bölge terk edilmeden hemen öncesine tarihlendirilmektedir.⁹⁸ Yapılar özensiz, basit tiplerde karşımıza çıkmaktadır. Mimari yapıların, şekilleri ve inşa edilmiş olan oda sayıları orada yaşayan kişilerin inisiyatifindedir. Ancak buna karşın, Yukarı Şehir'de açığa çıkarılmış olan, 3 evin mimari şekillerinde planlı bir yapı oluşumu kaydedilmiştir. Kare olarak inşa edilmişlerdir. Üç sıra şeklinde karşımıza çıkan, ufak boyutlu odalar ve ocak yapısının bulunduğu daha büyük boyutlu yapılar karşımıza çıkmaktadır. Büyükkale'nin yukarı kısmında 7 numaralı olarak isimlendirilmiş olan tapınakta, Erken Demir Çağı buluntuları açığa çıkarılmıştır. Hititlerden kalmış olan, yukarı kentte bulunan yapılar Erken Demir Çağı'nda da kullanım görmüştür. Erken Demir Çağı'nda saray ya da tapınak amaçlı kullanım görmüş mimari yapı verisi kaydedilmemiştir. Büyükkaya'da karşımıza çıkmış olan mimari yapılar burada Erken Demir Çağ'da yerleşik hayatın var olduğunu kanıtlamaktadır. Erken Demir Çağı'nda Büyükkaya'da köy yapısı vardır. Buranın kullanılmasının temel sebebi dik yamaçların kendiliğinden bir savunma sistemi oluşturmasıdır. Buradaki evlerde yapı malzemesi olarak ahşap kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Burada tunç ve demir atölyesi bulunmaktadır. Hattuşa'da Erken Demir Çağı'nda küçük boyutlu savunma sistemi olmayan köy karşımıza çıkmaktadır.⁹⁹

Boğazköy/Boğazkale'de Erken Demir Çağı'ndan, Orta Demir Çağı'na geçişte herhangi bir kesinti kaydedilmemiştir. (MÖ 950-700)¹⁰⁰

Orta Demir Çağı'nda mimari boyutlarında büyüme kaydedilmiştir. Mimari yapılar Büyükkale'de ve Büyükkale ve Aşağı Şehir'de Orta Demir Çağı'na ait mimari yapılar açığa çıkarılmıştır. Evler tek odalı inşa edilmiştir. Yapılar yarı toprağa gömülmüş şekildedir. Ahşap ve taş direkler kullanılarak yapılar inşa edilmiştir. Büyükkale'de mahalli yöneticiye ve ailesine ait olduğu düşünülen büyük boyutlu yapı açığa çıkarılmıştır.

3.5. BOĞAZKÖY'ÜN BULUNTULARI

Hititlerin seramikleri seri üretim ürünleridir. Hattuşa'da büyük fırın yapıları ve kötü pişirilmiş olan, artıklar açığa çıkarılmıştır. Bu seramikler gri seramik ismi ile bilinmektedir.

---

⁹⁷ Genz, 2001: 1

⁹⁸ Neve, 1978

⁹⁹ Genz, 2012: 86

¹⁰⁰ Seeher, 2000: 20

Hititlerin seramikleri form bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik farklı amaçlarla kullanım gördüklerini düşündürmektedir.¹⁰¹

Seramikler yapılırken katkılı hamurlar kullanılmıştır. Bu katkıları: demir içeren kil, kum, şamot, taş katkıları kullanmışlardır. Hititlerin seramikleri parlak yüzeyleri olan, kırmızı açkılı mallardır. Açığa çıkarılmış buluntuların büyük bir kısmı kaba hamurdan yapılmış, astarsız mallardır. Beyaz astarlı, krem renkte örneklerde açığa çıkarılmıştır.¹⁰²

Kealhofer, Grave, Marsh, Genz Boğazköy/Boğazkale'de çömlekçi ithalatının fazla ilgi görmediğinden bahsetmişlerdir. Ancak bunun yanlış bir düşünce olduğunu savunan arkeologlarda vardır. Erken Demir Çağı merkezlerinde gerçekleştirilen çalışmalar, Gordion, Kaman/Kalehöyük, Boğazköy/Boğazkale yerleşmelerinin seramik üretim geleneklerinin yerel olduğu verilerini sunmaktadır. Erken Demir Çağı'nda karşılaşılmayan ithal seramik grupları, ilerleyen dönemde Orta Demir Çağı'nda ve Geç Demir Çağı'nda artış göstermektedir. Erken Demir Çağı ilk evresinde karşımıza daha basit formları olan işlevsel buluntular karşımıza çıkmaktadır. Geç Tun Çağı seramik geleneği Erken Demir Çağı'nda da varlığını sürdürmüştür. Ağız kısmı delikli olan pişirme kapları, kaseler, boyunsuz küresel gövdeli kaplar, ağızları dışa çekik kaplar, testiler karşımıza çıkmaktadır.¹⁰³

Boğazköy/Boğazkale'de, Erken Demir Çağı'na ait olan buluntular ilk başlarda Geç Tunç Çağı'nın son dönemlerindeki gibidir. Hititlerin kullandıkları formlar ve kabı şekillendirmede kullandıkları çark kullanımı ortadan kalkmış durumdadır. Kapların bezemelerinde boya kullanılarak gerçekleştirilen bezemeler karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁴

Erken Demir Çağı'nın ilk dönemlerinde Hititlerin seramik geleneklerine rastlamaktayız ancak ilerleyen zamanda bu durum ortadan kalkmış durumdadır. Yonca ve gaga ağızlı testi türü Orta Anadolu Demir Çağı için tipik malzemelerdir. Ama bu malzemeler Hitit İmparatorluk Döneminin sonlarında karşımıza çıkmamaktadır. Hitit İmparatorluk döneminde kaydedilen seramiklerin dış yüzeylerinde kil rengi ile karşılaşmaktayız. Ancak Erken Demir Çağı seramiklerine baktığımızda yüzeyin perdahlandığını görmekteyiz. Büyükaya'dan alınan buluntular C14 analizleri Demir Çağı yerleşmelerini tarihlememize yardımcı olmaktadır.¹⁰⁵ Erken Demir Çağı'nın ilk evrelerinde Hititlerin gelenekleri ile karşılaşmaktayız. Erken Demir Çağı ve Hitit İmparatorluğu'nun son dönemleri arasında bir

---

¹⁰¹ Schoop, 2013: 357

¹⁰² Karpe, 2002: 500

¹⁰³ Genz, 2004b: Erikson,1993

¹⁰⁴ Kealhofer, 2009: 277

¹⁰⁵ Genz, 2001b: 2

kesinti kaydedilmemiştir. Erken Demir Çağı'nın erken evresine tarihlendirilmiş olan buluntular basit formlara sahiplerdir. Kase, boyunsuz tencereler, testiler, ağız dışı doğru tencereler karşımıza çıkmaktadır. Dış yüzeyleri bezemesiz, nadir olarak da perdahlı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁶ Devetüyü kaliteli buluntular da açığa çıkarılmıştır. Bu buluntularda kırmızı boya kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Kaba buluntularda, kulp biçimleri olarak at nalı ve yumru şekilleri ile karşılaşmaktayız. Büyükkaya'da rengi bej veya açık kahverengi olan ince yapılı buluntular ile karşılaşırken, rengi koyu kahverengi ya da siyah olan kaba buluntularla da karşılaşmaktayız. İnce yapılı kaplar serttir ve mineral katkılıdır ve aynı zamanda yüksek ısıda pişirilmiştir.¹⁰⁷

Seramiklerin %31'i çark ile şekillendirilmiştir. Çark ile şekillendirilmiş olanlar ağız kısmı dışı doğru kalınlaştırılmışlardır. Sürahiler, tek kulplu testiler, çömlekler, kaseler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar çark ile şekillendirilmiştir ve bu da Hitit geleneğini göstermektedir. Erken Demir Çağı seramiklerinin dışları düzleştirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama Hitit seramiklerinde dış yüzeyler işlenmiş vaziyettedir. Erken Demir Çağı'nda kapların %69'u el yapımı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁸

Genz, Erken Demir Çağı'nın orta evresi ve geç evresini birbirinden ayırt etmenin oldukça zor olduğunu söylemiştir. Açık renkli seramiklerin erken evrelere ait olduğundan da bahsetmiştir. Kaselerde çeşitli değişimler gözlenmiştir, kaseler artık ağız kısmının altından dış tarafa doğru boyun karşımıza çıkmaktadır. Çömlek ve kase buluntularında faset ağız kısımlarının yanlarında karşılaştığımız bir diğer gelişmedir. Az da olsa kırmızı boyalı; çizgi, zikzak, içi doldurulmuş nokta bezemeler ve üçgen motiflerle de karşılaşmaktayız. At nalı şeklinde olan kulp yapısı pişirme kaplarında karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁹

Genz, koyu renkli buluntularda kazıma ve çizgi ile bezelenmiş olarak az sayıda karşımıza çıktığını söylemiştir. Delikli huni biçiminde olan kaplarda karşımıza çıkmaktadır. Erken Demir Çağı seramik buluntuları erken, orta, geç olarak kendi içerisinde gruplara ayrılmaktadır. Siyah renkle perdahlanmış olan buluntular Gordion'da da görülmektedir. Kazıma ve çizgi bezeme Gordion'da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır, Büyükkaya'da ise pek karşılaştığımız bezeme türleri değildir. Erken Demir Çağı'na baktığımızda bölgelerin kendi seramik türlerini gruplandırdıklarını görürüz.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Genz, 2000a: 35

¹⁰⁷ Genz, 2004a: 49

¹⁰⁸ Genz, 2004a: 49

¹⁰⁹ Genz, 2000a: 36

¹¹⁰ Genz, 2004a: 49

MÖ 12. yüzyıla tarihlenen ve dışları kıvılcık ya da kahverengi olan devetüyü zeminli bezemeli olan seramikler Karanlık Dönem buluntuları olarak anılır. Büyükkaya'da Karanlık Dönem'de gaga ağızlı testiler karşımıza çıkmaktadır.

Kimi araştırmacılar Erken Demir Çağı seramik buluntularını Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı ile ilişkili olduğunu savunurken, kimi araştırmacılar buna karşı çıkmaktadır.

Orta Demir Çağı'na geldiğimiz zaman kırmızı boya ile yapılan bezemler karşımıza çıkmaz. Koyu, mat renkten oluşmuş olan boyalı buluntular karşımıza çıkmaktadır. Hititlerden kalan gelenekler tamamı ile yok olmuş durumdadır. Orta Demir Çağı ve Geç Demir Çağı buluntuları incelenirken iki dönem arasında ayırım yapmak oldukça zordur. Çömleklere şekil verilirken çeşitliliğin meydana çıktığı da kaydedilen bilgiler arasındadır. Kapalı kaplar ve kaselerde faset kullanılan ağızlar kaydedilmiştir. Çizgi üçgen, zikzak bezemeler karşımıza çıkmaktadır.¹¹¹

---

¹¹¹ Genz, 2001b: 2

BÖLÜM IV

4. KAMAN/KALEHÖYÜK

4.1. KAMAN/KALEHÖYÜK YERİ VE KONUMU

Kırşehir ili Kaman ilçesinde bulunmaktadır. Çağırkan Beldesinde bulunmaktadır. Höyük, Ankara'nın 100 km güneydoğusunda yer almaktadır. Tarihi ipek yolu üzerinde bulunmaktadır. 280 metre çapında olup, 16 metre yükseklikindedir. Kaman/Kalehöyük Kızılırmak kavsinde bulunmaktadır. 260 numaralı karayolunda yani Ankara-Kayseri yolunun güney kısmında yer almaktadır. Güneyden kuzeye doğru akan, su kaynaklarının yanında bulunmaktadır.¹¹²

4.2. KAMAN/KALEHÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

Japon Orta Doğu Kültür merkezi, 1985 senesinde höyük üzerinde ön hazırlık yaparak, çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. 1986 senesinde ise kazı çalışmalarına net olarak başlanmıştır. Bölgede öncelikle yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir.¹¹³

4.3. KAMAN/KALEHÖYÜK STRATİGRAFİSİ

TABLO 4.1. Kaman/Kalehöyük Stratigrafisi

YAPI KATI	DÖNEMİ	YILI
I.KAT	OSMANLI DÖNEMİ	MS 15. VE 17. YÜZYILLAR
II.KAT	DEMİR ÇAĞI-FRİG DÖNEMİ	MÖ 12. VE 4.YÜZYIL ARALIĞI
IIA	HELLENİSTİK DÖNEM	MÖ 7. VE 4. YÜZYILIN İKİNCİ YARISI
IIB		MÖ 7.YÜZYIL BİRİNCİ YARISI
IIC		MÖ 8. YÜZYIL
IID		MÖ 11. VE 9.YÜZYIL
III	OTRA TUNÇ ÇAĞI VE GEÇ TUNÇ ÇAĞI	MÖ 20. VE 12. YÜZYIL
IIIA	HİTİT İMPARATORLUĞU	
IIIB	ESKİ HİTİT	
IIIC	ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI	
IV	ERKEN TUNÇ ÇAĞI	MÖ 3. BINYIL

I ve II kat arasında iskanın olmadığı bir dönem bulunmaktadır. (MS 15. ve MÖ 4. yüzyıl)

¹¹² Omura, 2013: 290

¹¹³ Omura, 2013: 290

Burası dört adet kültür katına sahne olmuştur. İlk kültür katı, Osmanlı Dönemine denk gelen yapı katıdır. Beylikler Dönemi, Selçuklu ve Osmanlı'ya ait bilgiler kaydedilmiştir. Ia ve Ib olarak isimlendirilmiş olan iki safhası bulunmaktadır.¹¹⁴

İkinci kültür katı, Demir Çağı'na denk gelen yapı katıdır. IIa, IIb, IIc, IID olarak isimlendirilmiş olan dört safhası bulunmaktadır.¹¹⁵

Üçüncü kültür katı, Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı dönemlerine denk gelmektedir. IIIa, IIIb, IIIc olarak isimlendirilmiş üç safhası bulunmaktadır.¹¹⁶

Dördüncü kültür katı, Erken Tunç Çağı döneminden Orta Tunç Çağı'na geçişi gösteren kültür katıdır.¹¹⁷

4.4. KAMAN/KALEHÖYÜK MİMARİSİ

Kaman/Kalehöyük, Erken Demir Çağı'nda diğer bölgelerde gördüğümüz basit, küçük evlerin aksine büyük savunma sistemine sahiptir. IID tabakasında karşımıza savunma sistemi çıkmaktadır. Şimdiye dek incelediğimiz merkezlerde karşımıza çıkan mimari yapılar genel olarak basit konutlardı. Sadece Boğazköy'deki Büyükkaya'da karşımıza tuncun ve demirin işlendiği bir atölye çıkmıştı, ancak Kaman/Kalehöyük'e geldiğimizde diğer merkezlerden farklı olarak savunma sistemli alan çıkmaktadır.¹¹⁸

IIa tabakasında gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, bu tabakanın Demir Çağı'nın geç evrelerine tarihlendirilmesi yapılmıştır. Bu tabakanın mimari verileri, 3x4 metre boyutlarında inşa edilmiş olan, sarı renginde olan kum taşının kullanıldığı ve düzensiz taşların kullanıldığı yapılardan oluşmaktadır.¹¹⁹

IIb tabakasında gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, tek odalı, bodrumlu, moloz ile örülmüş ve çamur harcın kullanıldığı yapılar kaydedilmiştir.¹²⁰

IIc tabakasında gerçekleştirilen mimari çalışmalar neticesinde, bu tabakanın tahribata uğradığı kaydedilmiştir. Bu tabakanın tahribatı IIb olarak isimlendirilmiş olan tabakanın yapımı sırasında gerçekleşmiş olan tahribattır.¹²¹

---

¹¹⁴ Omura, 2013: 291

¹¹⁵ Omura, 2013: 291

¹¹⁶ Omura, 2013: 291

¹¹⁷ Omura, 2013: 291

¹¹⁸ Omura, 2012: 389

¹¹⁹ Omura, 1994b: 48

¹²⁰ Omura, 1994b: 48

¹²¹ Omura, 1994b: 48

Iid tabakasında gerçekleştirilen mimari çalışmalar neticesinde, 7x7 metre boyutlarında inşa edilmiş tek odalı yapılar karşımıza çıkmaktadır. Bu tabakada ahşap dikmelerin izlerinin varlığı kaydedilen diğer bilgiler arasındadır. Bu tabaka aynı zamanda yangın sebebiyle tahribata uğramış durumdadır.¹²²

Omura, Iic ve Iid olarak isimlendirilmiş olan tabakalar arasında mimari bakımdan farklılıkların kaydedilmediğini ancak Iid olarak isimlendirilmiş olan tabakada kaydedilmiş olan ahşap malzeme kullanımının bu tabakadan daha sonrası için tarihlenmiş olan Iic olarak isimlendirilmiş olan tabakada karşımıza çıkmadığından söz etmiştir.¹²³

Matsumura, Erken Demir Çağı tarihli olan ve Iid olarak isimlendirilmiş olan tabakanın kendi içerisine altı adet mimari safhaya ayrıldığından söz etmiştir. Eski olandan yeni olana doğru: Iid1, Iid2, Iid3, Iid4, Iid5, Iid6 olarak isimlendirilmiş olduğunu söylemiştir. Bu ismi geçen evrelerin genelinde tabana yarı gömülü, taş temelden oluşan, tek odaya sahip, ahşap yapı malzemesinden dikmeleri bulunduğundan söz etmiştir. Burası altı mimari safhaya ayrılmasının yanı sıra kendi içerisinde de Iid 1 ve 3, Iid 4 ve 6 olarak ikiye de ayrılmaktadır. Iid 1 ve 3 olarak ayrılmış olan safhada sur sistemi inşası kaydedilmiştir. Burada evrelerin birbirlerine bağlandığı yangın da kaydedilen bilgiler arasındadır. İleri tarihli Iid 4 ve 6 safhalarında kaydedilmiş olan herhangi bir sur sistemi yoktur. Bu safhalarda kaydedilmiş olan herhangi bir yangında söz konusu değildir. Ancak genel anlamda Iid olarak isimlendirilmiş tabakada karşımıza ahşap kullanımı çıkmaktadır. Ahşap kullanılmasının amacının da duvarları daha sağlam olmasını sağlamaktır. Iid 4 ve 6 olarak isimlendirilmiş olan safhada, küçük boyutlu bir köy görüntüsü vardır. Ancak Iid 1 ve 3 olarak isimlendirilmiş olan safhada görülen sur yapısı buranın sosyal olarak organize olan, karmaşık yapısı olduğunu göstermektedir. Bu evrede üç adet yangın gerçekleştiği kaydedilmiştir. Ancak bu yangınların savaş sonucu ortaya çıkmadığı kaydedilmiştir. Alanın kazısı gerçekleştirildiğinde herhangi bir savaş aleti açığa çıkarılmamıştır.¹²⁴

Omura, Iid olarak isimlendirilmiş olan tabakanın: zemine gömülü, ahşap dikmeleri olan, genellikle tek odalı, odaların içinde genelde iki gözlü olan ocakları bulunan, tek sıra taşlar ile duvar örgüsü yapılmış olan, boyut olarak 4x4 veya 8x8 boyutlarında olduğunu söylemiştir.

Iid 1 ve 5 safhaları yangın geçirmiş olan safhalardır.

---

¹²² Omura, 1994b: 48

¹²³ Omura, 1991: 321

¹²⁴ Matsumura, 2008: 41

Ild 6 ve 8 safhalarında ise herhangi bir yangın söz konusu değildir.¹²⁵

Genel olarak, Ild olarak isimlendirilmiş olan tabakada mimari yapılar dikdörtgen şeklinde inşa edilmiştir. Zemin kısımlarda dikilmiş olan ahşap dikmelerin izleri mevcuttur. Duvarların inşasında tek sıralı olan taşlarla örülme görülmektedir. Bu şekilde inşa edilmiş olan yapıların varlığı 1.safhadan 8. safhaya kadar kaydedilen bilgilerdendir.¹²⁶

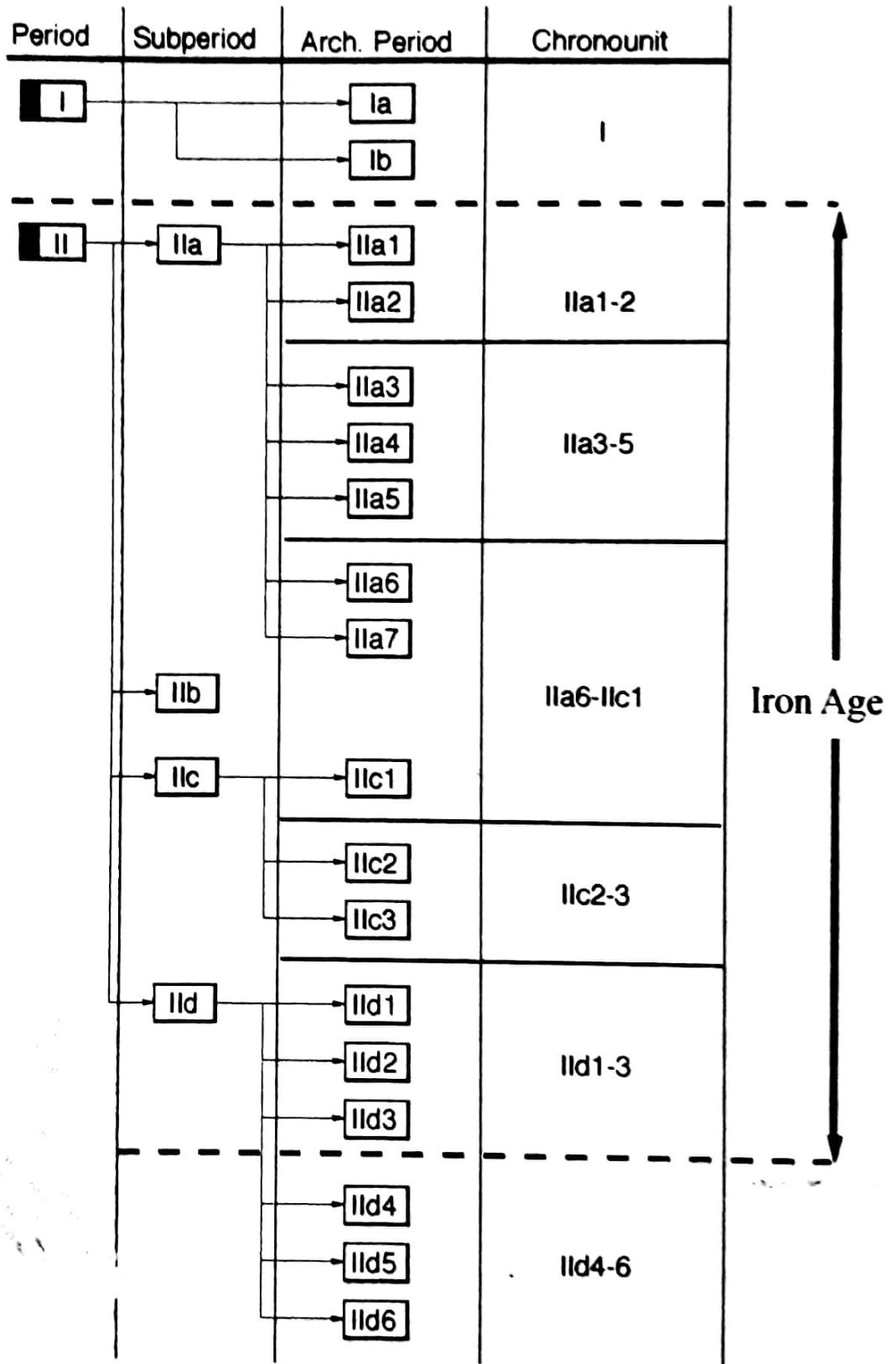
Tek odalı olarak inşa edilen yapılar Ild olarak isimlendirilmiş tabakada başlamıştır.

---

¹²⁵ Omura, 1995a: 193

¹²⁶ Omura, 1999: 220

TABLO 4.2.Kaman/Kalehöyük Yapılılaşma¹²⁷

¹²⁷ Matsumura, 2008: 177

TABLO 4.3. Kaman/Kalehöyük, Gordion, Boğazköy, Alişar Kronolojisi¹²⁸

Datum (v. Chr.)	Kaman-Kalehöyük	Gordion	Boğazköy	Alişar	Porsuk
ca. 1200	III12-13 IIId4-6	YHSS 9-8	Oberstadt 3 Oberstadt 2		V
ca. 900	IIId1-3	YHSS 7B YHSS 7A	Frühe FEZ. Mittlere bis Späte FEZ. Büyükaya-Stufe		IV
ca. 800	IIc2-3	THSS 6B YHSS 6A (Zerstörung)	BK IIb	4cM 4bM	III
ca. 700	IIa6-IIc1	YHSS 5	BK IIa	4aM	
	IIc1				
ca. 550					
ca. 300	IIa3-5	YHSS 4	BK I		
ca. 100	IIa1-2	YHSS 3		2-3M	
		YHSS 2	Hellenistisch-Römisch		

4.5. KAMAN/KALEHÖYÜK BULUNTULARI

Kaman/Kalehöyük'te gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmalarında açığa çıkarılmış olan Erken Demir Çağı seramik buluntuları genel olarak el yapımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak IId olarak isimlendirilmiş olan tabakada açığa çıkarılmış olan seramiklerde çark ile şekillendirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁹

Omura, IIa ve IIb olarak isimlendirilmiş olan tabakalarda karşımıza boyalı seramikler çıkmaktadır. Bu boyalı seramikler iki ya da üç renk olarak kaydedilmiştir. IIb olarak isimlendirilmiş olan tabakada karşımıza ince işçilikle üretilmiş olan seramikler çıkmaktadır. IIc olarak isimlendirilmiş olan tabakada figür olarak geyik, motif olarak da daire karşımıza çıkmaktadır. Bu IId olarak isimlendirilmiş olan tabakada rastladığımız motif ve figür değildir. IId olarak isimlendirilmiş olan tabakada el ile şekillendirilmiş olan, perdeli, üzerinde geometrik yivler olan, rengi siyah seramikler açığa çıkarılmıştır. IIc olarak isimlendirilmiş tabakada hamur kum katkılı olarak karşımıza çıkarken, IId olarak isimlendirilmiş olan tabakada hamur saman katkılıdır.¹³⁰

¹²⁸ Genz, 2011: 346

¹²⁹ Genz, 2011: 346

¹³⁰ Omura,1994b: 48

Iid olarak isimlendirilmiş olan tabaka kendi içerisinde 1 ve 4 birinci evre ve 5 ve 8 ikinci evre olarak ayrılmıştır. İlk evrede karşımıza çıkmış olan seramiklerde Geç Tunç Çağı'nın sonuna ait olan seramik geleneğinin, ikinci evrede el yapımı, şerit, dalgalı boyalı çömler açığa çıkarılmıştır. Iid 1 ve 3 olarak isimlendirilmiş olan evrede seramiklerin şekillendirilmesinde çark kullanımı ile karşılaşmaktayız. Ancak dönem ilerledikçe el ile şekillendirilmiş olan siyah perdahlı seramikler karşımıza çıkmaktadır.¹³¹

Matsumura, Iid 1 ve 3 olarak isimlendirilmiş olan takada açığa çıkarılmış olan seramiklerin polikrom ve dalgalı çizgi motifli olarak karşımıza çıktığını söylemektedir. Kazı çalışmalarında kuzey kısımda bu grup seramikler aniden karşımıza çıkmaktadır.¹³²

Iid olarak isimlendirilmiş olan tabakayı mimari bölümünde incelerken gruplandırılmış olan safhalara ayırmıştık. Iid 4 ve 6 olarak isimlendirilmiş olan mimari safhada çark ile şekillendirilmiş olan, kırmızı astara sahip, monokrom seramikler karşımıza çıkmaktadır.

Matsumura, Iid 1 ve 3 olarak isimlendirilmiş olan tabakada çark ile şekillendirilmiş olan, çift renkli ve boyalı seramikler ile karşılaştığımızı söylemektedir. Iid 4 ve 6 olarak isimlendirilmiş olan tabakada açığa çıkarılan seramiklerin formlarının çeşitlilik göstermediğini, seri üretim mallarının özelliklerini barındıran seramiklerin Hitit İmparatorluk Döneminde karşılaştığımız seri üretim mallarında görülebildiğinden bahsetmiştir. Iid 1 ve 3 tabakasında kaydedilen seramikler üzerinde iki grup bezeme örnekleri ile karşılaşmaktayız. İlk bezeme grubunda ağız kısımları hafif bir şekilde içe doğru kalınlaştırılmıştır ve genel olarak boya bezemelidir. İkinci bezeme grubunda geniş dalga şeklinde çizgiler ya da çapraz şekilli dalgalı çizgiler karşımıza çıkmaktadır.¹³³

---

¹³¹ Omura, 2001: 392

¹³² Matsumura, 2005: 511

¹³³ Matsumura, 2005: 511

BÖLÜM V

5. ALIŞAR

5.1. ALIŞAR YERİ VE KONUMU

Yozgat'ın güneydoğusunda, Yozgat'a bağlı Sorgun ilçesinin ise güney tarafında bulunmaktadır. Alışar Köyünün ise 2,5 kilometre kuzeyinde yer almaktadır. Kuzey ve batı kısımlarında Alışar Özü Çayı bulunmaktadır. Alışar'ın bulunduğu ova geniş bir ovadır. Höyük, 520 metre uzunluğundadır. 350 metre genişliğe sahiptir. 30 metre yüksekliğe sahiptir. Höyük birçok ticaret yolu üzerinde yer almaktadır. Su kaynakları açısından oldukça zengindir, tatlı su kaynakları fazlaca bulunmaktadır.

5.2. ALIŞAR KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

Chiago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü tarafından Osten'in başkanlık ettiği Schmidt'in de katıldığı ve 1927-32 senelerini kapsayan, 6 kazı sezonu devam eden kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.¹³⁴ 1927'li yıllar için oldukça yeni bir teknik olan 10x10 metrelik açmalar açılarak kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları neticesinde ele geçiriliş olan buluntular ustalıkla kayıt altına alınmıştır. Ancak gerçekleştirilen kazı çalışmalarında önemli buluntular açığa çıkarılmamıştır. Alışar'da gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmalarında tabaka karışıklığı mevcuttur. Bu tabaka karışıklığının sebebi buranın büyük bir alan olması ve yerleşmelerin üst üste olmayıp, kaymış olmasıdır.¹³⁵

1993 senesinde kazı çalışmaları Gorny başkanlığında tekrardan başlamıştır.

5.3. ALIŞAR STRATİGRAFİSİ

I. Kültür Katı tabakası, Son Kalkolitik Döneme ve Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir.

III. tabaka III. Evre Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir.

II. tabaka MÖ 2. binyıla tarihlendirilmektedir.

Tabakalanma konusunda sıkıntılar mevcuttur. Erken Demir Çağı'nın ne zaman başladığı bilinmemektedir.¹³⁶

Osten, MÖ 12. yüzyılda Alışar'ın Demir Çağı'nın başladığını, bitişinin ise Kimmer saldırıları ile olduğunu söylemektedir. Osten'e göre Gordion'dan önce bitmiş bile olabilir.¹³⁷

Geç Tunç Çağı, Erken Tunç Çağı'na ait kültür tabakalarının I. evre için 0 ve Ia tabakası

¹³⁴ Dönmez, 2004: 99

¹³⁵ Von der Osten, 1937b

¹³⁶ Gorny, 1995: 52

¹³⁷ Osten, 1937: 448

Erken Tunç Çağı'na ait olan II-IIIa evresine (Bakırçağ) Ib tabakası

Erken Tunç Çağı'na ait olan IIIb için III. tabakası

Geçiş Dönemi III. tabakası

Eski Hitit Dönemi II. tabakası

Yeni Hitit Dönemi IV. tabakası

Frig-Med-Pers Dönemleri V. tabakası

Helenistik-Galat-Roma-Bizans Dönemleri için VI. tabakası

Selçuklu ve Osmanlıya ait olan Dönemleri için VII. Tabakası

IV kültür katı tabakasında Demir Çağı ile karşılaşmaktayız. Bu tabaka 3 farklı Demir Çağı'na ait olan yapı katı kaydedilmektedir. Eski olandan yeni olana doğru IVc M, IVb M, IVa M olarak isimlendirilmiş olan 3 yapı katı Demir Çağı'na aittir.¹³⁸

Bittel, IVc M olarak isimlendirilmiş olan tabakanın MÖ 11 ve 9. yüzyıl arasına tarihlenebileceğini söylemiştir.¹³⁹

Akurgal, IVc M olarak isimlendirilmiş olan tabakanın MÖ 775 yılına tarihlendirilebileceğini söylemiştir.

‘Orta Kalkolitik ve Geç Kalkolitik Çağlar

Tunç Çağı MÖ 3000-1200

Hitit Çağı MÖ 1800-1200

Demir Çağı MÖ 1200-700

Frig Çağı MÖ 750-680

Med Dönemi MÖ 700’ler Pers Dönemi Anadolu’da MÖ 540-333

Helenistik Çağ MÖ 330-30

Galat Dönemi MÖ 280-25

Anadolu için Roma Dönemi MÖ 30- MS 395

Bizans Dönemi MS 395-1453

Anadolu Selçuklu Dönemi MS 1060-1308

---

¹³⁸ Osten, 1937: 48

¹³⁹ Akurgal, 1955: 33

Osmanlı Dönemi MS 1299-1923'' şeklinde bir kronolojiye sahiptir. Alishar her dönemde yerleşime sahne olan bir höyüktür.¹⁴⁰

Alishar'ın neden sona erdiği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Kimileri Alishar'ın, Hititlerin bitmesiyle buranın da yangın ile tahribata uğradığını söylerler. Gerçekleştirilen kazı çalışmalarında Friglerin yerleşiminden önce yangın tabakası karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer görüş, düşmanları tarafından saldırıya uğramış olabileceğidir. I. Şuppiluliuma ve Kaşkalar tarafından saldırılara uğradıkları kaydedilen bilgiler arasındadır. Günümüz Nevşehir'ine (Nenneşa) kadar gittikleri ve Alishar'da da tahribat gerçekleştirdikleri düşüncesindedirler. Bir diğer görüş ise Hattuşili ve Urhi-Teşup arasında gerçekleşen çekişmelerden dolayı zarara uğradığını ya da kuraklık veya salgın hastalıklar gibi nedenlerle bölgenin terk edilmiş olabileceği söylenmiştir.¹⁴¹

5.4. ALIŞAR MİMARİSİ

MÖ 3200 ve 2600 seneleri Alishar'ın ilk mimari yerleşim gördüğü yıllardır. Duvarları kerpiç olan, çatıları düz damlı olarak inşa edilmiş, dörtgen şekilli mimari plana sahip olan bakıldığında basitçe bir köy şeklinde görünen mimari yapılar karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen dönemlerde mimaride çeşitli değişimler kaydedilmiştir. Bu değişimler duvarların dış ve iç kısımlarının kerpiç ile sıvanması, inşa edilen evlerin belirli bir plan üzerinden inşa edilmesi de karşımıza çıkan bir diğer ilerlemedir. Alishar'da iç kale kaydedilmiştir. Alishar'ın etrafında sur duvarları karşımıza çıkmaktadır. Mezopotamya ile Alishar arasında kültürel açıdan ilişki geliştiği de kaydedilen bilgiler arasındadır.¹⁴²

MÖ 2200 ve 2000 senelerinde şehrin içerisinde buluna iç kale sahasında genişletme meydana gelmiştir. İç kale ve dış kale de kuvvetlendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

MÖ 2000 ve 1500 senelerinde Alishar basit bir köy olmaktan çıkarak bir şehir haline gelmiştir. Alt şehir olarak isimlendirilen kısımda büyük ve sağlamlaştırılmış sur yapısı ile karşılaşmaktayız. Alt şehirde Hititliler yaşamaktadır. Alishar'da oldukça geniş kale kapılarının varlığı kaydedilmiştir. Savunmasının oldukça sağlam olduğunu görmekteyiz. Kule yapıları karşımıza çıkmaktadır. Yer altı yollarının varlığı kaydedilmektedir. Alishar 1400 ve 1200 yıllarında yani Hititlerin en görkemli zamanlarında varlığını korumayı başarmıştır. Alishar, Hitit Devleti zamanında da küçük ölçekli bir yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hititlerin şehirlerini terk etmeleriyle, Alishar'da yangın ile tahribata uğramıştır. Hititlerden sonra bölgeye yerleşen Friglerin tabakaları incelendiğinde, Friglerden önce yangın tabakası

¹⁴⁰ Ünsal, 2016: 56

¹⁴¹ Osten, 1937: 448

¹⁴² Dönmez. 2004., Alishar Hafriyat Hakkında Rapor'un Açıklamalı Transkripsiyonu: 112.

karşımıza çıkmaktadır.¹⁴³

MÖ 1200 ve 700 senelerinde Hitit- Frig kültürünün olduğu kayıtlara geçmiştir. Alt şehir olarak isimlendirilmiş olan alan artık eskisi gibi önem arz eden bir merkez değildir. Bu tarihlerden itibaren kaydedilmiş olan her şeyde karşımıza Frig etkisi çıkmaktadır. İç kale de yeni bir inşaat çalışması kaydedilmiştir. Buranın eskiden kalma temellerinin üzerine yeniden bir sur inşası gerçekleştirilmiştir ancak MÖ 19. yüzyıla geldiğimizde yangın ile tahribata uğramış ve yok olmuştur.

MÖ 3000 senesinde şehir devlet olarak yönetim görmüştür.

Geç Kalkolitik Çağ itibariyle yerleşim sayısında artış olduğu ve basit evlerin varlığı kaydedilmiştir.

5.5. ALIŞAR BULUNTULARI

Gerçekleştirilen kazı çalışmaları neticesinde 0 ve Ia olarak isimlendirilmiş olan tabakalar Geç Kalkolitik Döneme ve Eski Tunç Dönemi I'e tarihlendirilmektedir. Geç Kalkolitik Dönemde kadın figürinleri, idol başları, hayvan figürinleri heykeltıraşlık ürünleri olarak kaydedilmiştir. Geometrik desenli mühürler de kaydedilen buluntular arasındadır. Çanak çömlekler de karşımıza kaba hamurlu mallar da ince işçilikle şekillendirilmiş olan mallarda çıkmaktadır. Yapı malzemesi obsidyen ve çakmaktaşı olan ok uçları, kazıyıcılar, bıçaklar, oraklar, baltalar, çekiçler açığa çıkarılan buluntular arasındadır.

Kalkolitik Dönemde siyah zemin üzerinde haçlar, zikzaklar, kafeslenmiş çizgiler, geometrik motiflerin iç kısımlarının beyaz ya da sarı renkle doldurulduğu mallar karşımıza çıkmaktadır.

Tunç Çağı'nda kahverengi, kırmızı renk astar üzerine siyah ya da koyu kahverengi ile yapılmış olan geometrik motifler, zikzaklar, üçgenler, çizgiler, dama motifleri karşımıza çıkmaktadır.

Alışar çanak çömlek buluntularında 0 ve Ia olarak isimlendirilmiş olan tabakalara ait çanak çömlek buluntuları endüstriyel olarak birbirleriyle benzerlik göstermektedir. İlk Tunç Çağı II. ve III. Safhalarına ait olan, Ib olarak isimlendirilmiş olan tabakada el yapımı seramikler karşımıza çıkmaktadır. Bu seramikler kırmızı astarlıdır, açıktır. Form olarak karşımıza, fincan, testi, çömlekler çıkmaktadır. İlk Tunç Çağı'na ait olan IIIb safhasında, çark ile şekillendirilmiş olan çanak çömlek buluntuları karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁴

Alışar III çanak çömleği olarak isimlendirilmiş olan çanak çömlekler Kapadokya

---

¹⁴³ Gorny, 1995: 53

¹⁴⁴ Schmid, 1932: 41

mallarıdır. Devetüyü renginde astarın üzerinde kahverengi boya bezemesi görülmüştür.¹⁴⁵

Alişar 5M olarak isimlendirilmiş olan alanda ele geçirilen buluntular ‘geçiş malı’ olarak isimlendirilmektedir. Figürinler, idoller karşımıza çıkmaktadır.

Alişar 6M olarak isimlendirilmiş olan alanda boynuzlu altarlara karşımıza çıkmaktadır.

Alişar’da Demir Çağı yerleşimleri, IV. kültür katında karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru 4cM, 4bM, 4aM şeklinde isimlendirilmiştir. 4cM’de gerçekleştirilen çalışmalarda kaba hamurla şekillendirilmiş, cidar kısmının kalın olduğu seramikler ile karşılaşmaktayız. 4bM’de açığa çıkarılmış olan seramikler birkaç yeni teknik eklenmesiyle birlikte diğer tabakanın devamı niteliğindedir. 4aM’de erken dönemlerdeki geleneklerin bozuk tekrarları ile karşılaşmaktayız. 4cM ve 4bM seramikleri karşılaştırıldığında biçimsel ve bezeme şekillerinde kısmen benzerliklerin olduğu bilgisi kaydedilmiştir. Bu evrelerde karşımıza çıkan değişikliklere seramik sanatında kaydedilmiş olan ilerleme gözüyle bakmak doğru bir yaklaşım olacaktır. 4cM, 4bM, 4aM evrelerinin hepsine kaba mutfak kapları ismini almış olan seramikler ile karşılaşmaktayız.

Bittel, 4cM isimli katmanı MÖ 11. ve 9. yüzyıllar arasına tarihlendirmiştir.¹⁴⁶

Akurgal, bu katmanda açığa çıkarılan seramik buluntularını, Frig seramiklerini Grek geometrik buluntuları ile karşılaştırarak MÖ 775 senesine tarihlendirmektedir.¹⁴⁷

Alişar 4cM ve 4bM evrelerinde Friglerin en parlak dönemlerinde yerleşime sahne olduğunu ve Kimmerler’in gerçekleştirmiş oldukları saldırılar neticesinde de sona erdiklerini bilmekteyiz.

4aM evresinde gerçekleştirilmiş olan saldırılardan sonra yeniden ayağa kalkış, toparlayış sahasıdır. Gordion, Kültepe, Maşat Höyük merkezlerinde de karşılaştığımız üzere gelenekselliğin, sanatta da bozulmanın kaybolduğu evredir.

---

¹⁴⁵ Orthmann, 1963

¹⁴⁶ Akurgal, 1955: 33

¹⁴⁷ Akurgal, 1995: 33

BÖLÜM VI

6. OLUZ HÖYÜK

6.1. OLUZ HÖYÜK YERİ VE KONUMU

Oluz Höyük, Amasya ilinde yer almaktadır. 1997 ve 1999 senelerinde Amasya'da gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Şevket Dönmez tarafından bulunmuştur. Amasya ili ile Çorum ili arasında yer alan karayolunun 27. kilometresinde, Gözlek köyünün 2 kilometre kuzeybatısında, Toklucak köyünün de 5 kilometre doğusunda, Amasya ili ile Çorum ili arasında yer aslan karayolunun da 3 kilometre güneyinde bulunmaktadır.¹⁴⁸

6.2. OLUZ HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

İstanbul Üniversitesinde görevli Doç. Dr. Şevket Dönmez'in başkanlık ettiği ekip 1997 ve 1999 senelerinde yüzey araştırmaları gerçekleştirmiştir. Bu yüzey araştırmaları sayesinde Oluz Höyük keşfedilmiştir. 2007 senesinde Şevket Dönmez tarafından sistematik kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

6.3. OLUZ HÖYÜK STRATİGRAFİSİ

TABLO 6.1. Oluz Höyük Stratigrafisi¹⁴⁹

TABAKA	DÖNEMİ	YILI
0.TABAKA	ORTAÇAĞ VE YENİÇAĞ	MS 10. VE 16. YÜZYILLAR
1.TABAKA	HELLENİSTİK DÖNEM	MÖ 2.YÜZYIL VE 1. YÜZYILIN İLK YARISI
2A TABAKASI	GEÇ DEMİR ÇAĞI - GEÇ EVRE	MÖ 300 VE 200
2B TABAKASI	GEÇ DEMİR ÇAĞI – GEÇ EVRE	MÖ 425 VE 300
3. TABAKA	GEÇ DEMİR ÇAĞI - GEÇ EVRE	MÖ 500- 425
4A TABAKASI	GEÇ DEMİR ÇAĞI – ERKEN EVRE	MÖ 550- 500
4B TABAKASI	GEÇ DEMİRÇAĞI – ERKEN EVRE	MÖ 600-550
5A TABAKASI	ORTA DEMİR ÇAĞI	MÖ 7. YÜZYIL'IN İLK YARISI
5B TABAKASI	ORTA DEMİR ÇAĞI	MÖ 7. YÜZYILIN İKİNCİ YARISI
6A TABAKASI	ORTA DEMİR ÇAĞI	MÖ 8. YÜZYIL
6B TABAKASI	ORTA DEMİR ÇAĞI	MÖ 9.YÜZYIL
7A TABAKASI	ERKEN DEMİR ÇAĞI	MÖ 10. VE 11. YÜZYILLAR
7B TABAKASI	KARANLIK ÇAĞ	MÖ 12. YÜZYIL
8.TABAKA	SON TUNÇ ÇAĞI	MÖ 13.YÜZYIL
9. TABAKA	SON TUNÇ ÇAĞI	MÖ 14. VE 15.YÜZYILLAR

¹⁴⁸ Dönmez, 2008: 230

¹⁴⁹ Dönmez, 2010d: 388

10. TABAKA	İLK TUNÇ ÇAĞI	MÖ 3.BİNYIL ORTALARI
------------	---------------	----------------------

6.4. OLUZ HÖYÜK MİMARİSİ

Oluz Höyük'te gerçekleştirilen kazı çalışmaları, A ve B açması olarak iki alanda gerçekleştirilmiştir. A açması höyüğün batı kısmında yer almaktadır. B açması höyüğün doğu kısmında yer almaktadır.

A açmasında gerçekleştirilen kazı çalışmaları neticesinde, I. mimari tabaka yüzeye oldukça yakındır, o yüzden kaçak kazılar ve 0. tabakada yaşamış olan yerleşimciler vs. dolayısıyla tahribata uğramış durumdadır.

2A mimari tabakasının b.3024 olarak isimlendirilmiş olan alanda yapılmış olan kazılarda kiremit kalıntıları açığa çıkarılmıştır.¹⁵⁰

A açmasında bulunan 2. Mimari tabakada, kuzey-güney tarafında 8.60 metre uzunluğunda bulunan duvar temeli ve bu temel ile bağlanan 2 metre uzunluğunda bir duvar ile birleşim gösterdiği kaydedilmektedir. Duvarlar inşa edilirken harç kullanımı ile karşılaşmaktayız. 2008 senesinde gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmalarında 3 adet mimari tabaka ve 11 adet mezar kalıntısı açığa çıkarılmıştır. 1. tabakada düzensiz mimari kalıntılar açığa çıkarılmıştır. 2. mimari tabakada da tahribat ile karşılaşmıştır. Ancak basit şekilde inşa edilmiş olan, taş döşemeli mimari yapıların varlığı kaydedilmiştir. Çamurdan yapılmış olan harç ile duvarlar sıvanmış durumdadır. 3. tabakada yapı malzemesi kerpiç olan duvar yapısı açığa çıkarılmıştır. 2009 senesinde 4 adet mimari tabaka ile 13 adet mezar kalıntısı açığa çıkarılmıştır. Bu tabakalardan 2. tabakada anıtsal mimari yapısının varlığı kaydedilmiştir. I. tabakanın altında ise yol kalıntısının varlığı kaydedilen bilgiler arasındadır. 3. tabakanın K14 olarak isimlendirilmiş olan alanında, kare planlı, duvarları taş ile inşa edilmiş olan, duvarlarının üzeri kerpiç ile sıvanmış olan yapı kalıntısı açığa çıkarılmıştır. 4. tabakada ise büyük bir mimari yapının varlığı kaydedilen bilgiler arasındadır. 2010 senesinde 4. tabakada temeli taş olan, kerpiç ile sıvanmış mimari kalıntı açığa çıkarılmıştır. Dörtgen planlıdır. Doğu kısmında yer alan duvarda niş yapısı kaydedilmiştir. Yapının içerisi moloz ile doldurulmuştur. Üç adet fırının varlığı da kaydedilmiştir. Taş döşemeli avlu da karşımıza çıkmaktadır.¹⁵¹

B açmasında 2, 3 ve 4. tabakalarda tahribat mevcuttur. 5. tabakada bir avlunun varlığı kaydedilmiştir. 2007 senesinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında 6. tabakanın yanı sıra bir tabakanın daha varlığı kaydedilmiştir. 6. tabakada taş duvarlar ile karşılaşmaktayız. 7. tabakada da taş duvarlar ile karşılaşmaktayız. 6. ve 7. tabakalarda tahribat mevcuttur. Tahribatın sebebi yamaç erozyonudur. Bu açmada 2009 senesinde gerçekleştirilmiş olan kazı

¹⁵⁰ Dönmez- Yurtsever Beyazıt, 2016: 283

¹⁵¹ Dönmez, 2011: 95-98

çalışmalarında 1 mimari tabakanın daha bilgisi kayıt altına alınmıştır. 7. tabakada taş temelli ve kerpiç duvarlı bir mimari yapı kalıntısı açığa çıkarılmıştır. 8. tabakada kanal ve planı yuvarlak olan taştan bir taban açığa çıkarılmıştır. 2010 senesinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında 8. tabakada kerpiç duvar parçaları kaydedilmiştir. Ayrıca yangın geçirmiş olan tabakaların varlığı da kaydedilmiştir.¹⁵²

Bu açmalara ek olarak C olarak isimlendirilmiş açmada da kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. C açmasında üç yapı katı açığa çıkarılmıştır. 1. tabakada çöp çukuru, taş duvarların varlığı kaydedilen bilgiler arasındadır. 2. tabakada ise taş ile döşenmiş olan sokak kalıntısı açığa çıkarılmıştır. 3. tabakada şekli daire olan yapı malzemesi olarak moloz taşların kullanıldığı bir yapının kalıntıları kaydedilen bilgiler arasındadır.¹⁵³

D olarak isimlendirilmiş olan açmada ise yalnızca bir adet mimari kalıntı açığa çıkarılmıştır. Burada da moloz ile inşa edilmiş olan mimari yapı karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁴

E olarak isimlendirilmiş olan açmada 2. tabakaya ait olan, uzun boyutlu taş duvar yapısı kaydedilmiştir.¹⁵⁵

2A tabakasında duvar ve döşeme kalıntıları açığa çıkarılmıştır.¹⁵⁶

2B tabakasında anıtsal yolun sonunda birden çok odalı yapı bilgisi kaydedilmiştir.¹⁵⁷ Ateş yakma çukuru açığa çıkarılmıştır, bu çukurun ateş kültü ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür.¹⁵⁸

3. tabakada önemli bir mimari yapı açığa çıkarılmamıştır. Tahribat mevcuttur.¹⁵⁹

4. tabakada dörtgen planlı, taş temelli yapı varlığı kaydedilmiştir. Bu yapıda bir genişletme çalışmasının gerçekleştirildiği de kaydedilen bilgiler arasındadır.¹⁶⁰

K9 olarak isimlendirilmiş olan alanda fırın yapısının varlığı kaydedilmiştir. Yuvarlak ve kubbeli bir fırındır.¹⁶¹

Oluz Höyük'te gerçekleştirilen kazılar ile Gordion'da gerçekleştirilen kazılar arasında benzer olan bazı durumlar vardır. Gordion'un YHSS 7B ve YHSS 7a tabakalarında kullanılan dal çamur tekniği ve içlerinde ocak bulunan basit bir şekilde inşa edilmiş olan mimari yapılar

---

¹⁵² Dönmez, 2012: 139-141

¹⁵³ Dönmez, 2010: 380-385

¹⁵⁴ Dönmez, 2010:380-385

¹⁵⁵ Dönmez, 2012: 139-141

¹⁵⁶ Dönmez, 2013: 67-71

¹⁵⁷ Dönmez, 2013: 72

¹⁵⁸ Dönmez-Yurtsever Beyazıt, 2017: 538-550

¹⁵⁹ Dönmez, 2010: 380-385

¹⁶⁰ Dönmez, 2011: 95-97

¹⁶¹ Dönmez-Yurtsever Beyazıt, 2014

Oluz Höyük ile benzerlik göstermektedir.¹⁶²

Dönmez, Hititlerin bitişinin şiddet veya savaş ile gerçekleşmediğini Oluz Höyük kazılarının kanıtladığını söylemiştir.¹⁶³

6.5. OLUZ HÖYÜK BULUNTULARI

2. tabakada gerçekleştirilmiş olan kazılar neticesinde önemli buluntuların varlığı kaydedilmiştir. Kadın göğsüne benzeyen bir kap açığa çıkarılmıştır. Bu buluntunun biberon olarak kullanım gördüğü düşünülmüştür. Kybele ile alakalı bir kült aracı olabileceği de düşünülmektedir. Akamenid tarzında çanaklar da açığa çıkarılmıştır. Bu buluntu S profili olan, koyu kırmızı astara sahip olan buluntudur. Bir kratere ait olan boyun ve gövde parçası da kaydedilmiştir. Bu parçalardan kraterin boynuna ait olan parça üzerinde geyik motiflerinin varlığı kaydedilmiştir. Kahverengi renk kullanılarak bu geyikler resmedilmiştir. Kraterin zemin rengi açık bir tondur. Yapı malzemesi pişmiş toprak olan askos, ağırşak, ritona ait olan parça, amphora, amphora tıkaçı, ağ ağırlığı, sayı saymak için kullanılan tablet ve çanak açığa çıkarılan diğer buluntulardandır. Yapı malzemesi çakmaktaşı olan kesici, taştan yapılmış aslan figürünü, öğütme taşı, boncuk ve kazıyıcılar açığa çıkarılmıştır. Yapı malzemesi tunç olan ok ucu, fibula, yapı malzemesi tunç olan zıpkınların varlığı da kaydedilmiştir. Altın sikke, yapı malzemesi demir olan kapı malzemeleri de açığa çıkarılmıştır.¹⁶⁴

4. tabakada gerçekleştirilmiş olan kazılar neticesinde gaga ağızlı testi açığa çıkarılmıştır. Bu gaga ağızlı testi, gövdesinde koyu devetüyü renginde astar mevcuttur. Tek merkezli daire üzerinde koyu kahverengi ile yapılmış, damalı haç bezemesi karşımıza çıkmaktadır. Bu tabakada dolgu toprak içerisinde kuş motifli testi, amphora tıkaçı da açığa çıkarılan diğer buluntular arasındadır. Yapı malzemesi taş olan heykelciğe ait parça da açığa çıkarılmıştır. Kesici ve kazıyıcılarda kaydedilen buluntular arasındadır. Yapı malzemesi tunç olan fibula, ok ucu, çivi başları da kaydedilen buluntular arasındadır.¹⁶⁵

6. tabakada gerçekleştirilen kazılar neticesinde taş mühür buluntusunun varlığı kaydedilmiştir.

2A olarak isimlendirilmiş olan tabakada yapı malzemesi pişmiş toprak olan çömlek, testi, tezgâh ağırlıkları, ağırşaklar, ağ ağırlıkları buluntuları açığa çıkarılmıştır. J18 olarak isimlendirilmiş olan alanda tezgâh ağırlığı ve ağırşak buluntusu açığa çıkarılmıştır. Açığa çıkarılan ağırlıklar yüksekten düşerek tahribata uğramış buluntulardır. Yapı malzemesi demir

---

¹⁶² Dönmez,2016b: 127

¹⁶³ Dönmez, 2016b: 128

¹⁶⁴ Dönmez, 2009: 96

¹⁶⁵ Dönmez, 2012: 139-141

olan kesicilerde karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁶

2B olarak isimlendirilmiş olan tabakada kabartmalı kaba ait olan parça, sapan tanesi, tezgâh ve ağırlığı buluntuları açığa çıkarılmıştır. Bu tabakada obsidyen bir kesici de açığa çıkarılmıştır. Taç boncuk buluntusu da kaydedilmiştir. Çiviler, amulet, gümüş sikke, tunç sikke, ok ucu, kurşundan bir süzgeç de açığa çıkarılan diğer buluntulardır.¹⁶⁷

5A olarak isimlendirilmiş olan tabakada yapı malzemesi pişmiş toprak olan mühür, tıkaç ve ağırşak buluntuları açığa çıkarılmıştır. Yapı malzemesi taş olan tıkaç buluntusu da kaydedilmiştir. Yapı malzemesi tunç olan iğne de açığa çıkarılan buluntular arasındadır.¹⁶⁸

7A olarak isimlendirilmiş olan tabakada yapı malzemesi pişmiş toprak olan makara, ağırşak ve tıkaç, kurşun bir nesne buluntuları açığa çıkarılmıştır.¹⁶⁹

7B olarak isimlendirilmiş olan tabakada yapı malzemesi pişmiş toprak olan ağırşak ve tıkaç buluntuları açığa çıkarılmıştır.¹⁷⁰

6A olarak isimlendirilmiş olan tabakada dolgu toprak içerisinde ağırşak ve tıkaç, demir kesici buluntuları açığa çıkarılmıştır.¹⁷¹

Dönmez gerçekleştirdiği incelemeler neticesinde Oluz Höyük araştırmalarıyla, Hititlerin bitmesinin herhangi bir savaş ile olmadığını kanıtlandığını söyler. 7B olarak isimlendirilmiş olan tabakayı Hititlerin son dönemlerine tarihlemiştir. Bu 7B tabakasında iki seramik grubunun birlikte ele geçtiğini söyleyerek, kültürel bir değişimin seramikler üzerindeki yansımalarının kaydedildiği bilgisini verir. 7B tabakası incelendiğinde bu tabakada tahribat gerçekleşmediği net bir şekilde görülmektedir. Bu tabakanın tahribatının olmaması da insanların barış içerisinde yaşadıklarının kanıtı olarak gösterilmektedir. 7B tabakasında eski geleneksel seramikler ve yeni gelmiş olan seramikler bir arada karşımıza çıkmaktadır. Hitit Büyük Krallık zamanı seramikleri ile bulunmuş olan yeni döneme ait boyalı seramiklerinin Boğazköy/Boğazkale ya da başka herhangi bir Hititlere ait olan yerleşmede karşımıza çıkmamış olmasını özel olarak değerlendirmiştir. Dönmez, A tabakası ile B tabakası arasında da doğal bir bağın olmadığını söylemiştir. İçleri noktalı ve basit üçgenlerle karşımıza çıkan Karanlık Çağ seramiklerinin Hitit İmparatorluk Çağı'nın sonlarından gelen bir kökene sahip olabileceğinin kanıtının Oluz Höyük'te gerçekleştirilmiş çalışmalar olabileceğini söylemiştir.¹⁷²

¹⁶⁶ Dönmez- Yurtsever Beyazıt, 2016: 285

¹⁶⁷ Dönmez- Yurtsever Beyazıt, 2016: 286

¹⁶⁸ Dönmez- yurtsever Beyazıt, 2016: 287

¹⁶⁹ Dönmez- Yurtsever Beyazıt, 2016: 288

¹⁷⁰ Dönmez- Yurtsever Beyazıt, 2016:289

¹⁷¹ Dönmez- Yurtsever Beyazıt, 2017: 541

¹⁷² Dönmez,2016b: 130

BÖLÜM VII

7. ÇADIR HÖYÜK

7.1. ÇADIR HÖYÜK YERİ VE KONUMU

Yozgat ilinde yer almaktadır. Alışar'ın 13 kilometre kuzeybatısında bulunmaktadır. Çadır höyüğün yakınlarında Peyniryemez köyü yer almaktadır. Yozgat'ın Sorgun ilçesinin güneydoğusunda yer almaktadır. Kaynak suyu ovasında bulunmaktadır. Çadır höyüğün güney ve batı kısımlarından ufak boyutlu bir dere geçmektedir. Boyut olarak 240x185 metre boyutlarındadır. Ova düzleminden 32 metre yükseklikte yer almaktadır.¹⁷³

7.2. ÇADIR HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

Çadır Höyük, Osten tarafından 1926 senesinde keşfedilmiştir. Chiago Üniversitesi öğretim üyesi olan, Gorny tarafından 1993 senesinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Burada kazı çalışmaları gerçekleştirilmesinin sebeplerinden biri de çevresinde yaşamış olan kültürler ile arasındaki ilişkiyi anlayabilmektir. Kronolojik sorunların çözümüne katkı sağlaması da bir diğer sebeptir.¹⁷⁴

7.3. ÇADIR HÖYÜK STRATİGRAFİSİ

Çadır Höyük, Erken Kalkolitik Çağ'dan (MÖ 5000) başlayarak, İslamiyet Dönemi (1100) ve sonrasında da yerleşim yeri olarak kullanım görmüştür.

‘Karanlık Çağ: MÖ 1185-1100

Erken Demir Çağı: MÖ 1100- 800

Orta Demir Çağı: MÖ 800-500

Geç Demir Çağı: MÖ 500-300’’ olarak tarihlendirilmiştir.

Bu höyüğün geç dönemli tabakaları Roma ile Bizans dönemlerine tarihlendirilmektedir.¹⁷⁵

I. ve II. tabakalar Geç Kalkolitik Çağı'nın geç evrelerine tarihlendirilmektedir.

III. tabakası Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlendirilmektedir.

TABLO 7.1. Çadır Höyük Stratigrafisi

DÖNEM	EVRE
X	İSLAM
IXa	BİZANS
IXc	BİZANS
IXd	BİZANS

¹⁷³ Gorny, 1999: 167

¹⁷⁴ Gorny, 2006: 8

¹⁷⁵ Gorny, 2007: 28

VI	GEÇ DEMİR ÇAĞI
Va	ORTA DEMİR ÇAĞI
Vb	ERKEN DEMİR VE SON TUNÇ ÇAĞI
IVa	SON TUNÇ ÇAĞI II. EVRE
IVb	SON TUNÇÇAĞI I. EVRE
IIIa	ORTA TUNÇ ÇAĞI
IIIb	ORTA TUNÇ ÇAĞ II. EVRE
IIa	İLK TUNÇ ÇAĞI
IIb	İLK TUNÇ ÇAĞI
IIc	İLK TUNÇ ÇAĞI VE GEÇ KALKOLİTİK DÖNEM
Ia1	SON KALKOLİTİK DÖNEM
Ia2	SON KALKOLİTİK DÖNEM
Ib1	SON KALKOLİTİK DÖNEM
Ib2	SON KALKOLİTİK DÖNEM
Ib3	SON KALKOLİTİK DÖNEM
Ic	İLK KALKOLİTİK DÖNEM
Id	İLK KALKOLİTİK DÖNEM
Ie	İLK KALKOLİTİK DÖNEM
If	NEOLİTİK DÖNEM

7.4. ÇADIR HÖYÜK MİMARİSİ

Çadır Höyük'te gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmaları neticesinde Son Kalkolitik Dönem'e tarihlenen I. tabakada teraslama çalışmalarından dolayı tahribatın gerçekleştiği bilgisi kaydedilmiştir. II. tabaka mimarilerinde, temeli taş olan, kerpiç duvarların varlığı karşımıza çıkmaktadır. Bu tabakada siloya benzeyen taş temele sahip kerpiç tuğlalar ile inşası gerçekleşmiş olan yapının varlığı da kaydedilmiştir. Bu tabakanın da yangın ile tahribata uğradığı düşünülmektedir. Böyle düşünülmesinin sebebi kerpiç ile inşa edilmiş olan duvarlarının dökülmüş bir şekilde karşımıza çıkmasıdır. Yapı malzemesi ahşap olan direkler ile desteklenen teras ya da çevre duvarı yapıları kaydedilmiştir. Kuzeybatı ve güneydoğu doğrultusunda inşa edilmiş olan evler ve evlerin yanlarında yer alan siloların varlıkları da kaydedilen diğer mimari yapılarıdır.¹⁷⁶

Orta Kalkolitik Dönem de kapı ile çevre duvarı açığa çıkarılmıştır. Avlu, ocak, apsisli yapılar açığa çıkarılmış olan diğer yapılarıdır. Apsisli yapılar, bölgeden göçten kaynaklanan yeni bir halkın varlığını gösterir niteliktedir. (Geçiş evresini gösteriyor olma ihtimaline sahiptir.)¹⁷⁷

¹⁷⁶ Gorny, 1999: 165

¹⁷⁷ Şerifoğlu, 2016: 306

7.5. ÇADIR HÖYÜK BULUNTULARI

Erken Demir Çağ buluntuları kırmızı renkte boya kullanılarak yapılmış olan süslemeler içermektedir. Bezeme tarzları incelendiğinde geometrik motifler, çizgiler ve bu motiflerin arasında yer alan ağaç bezemelerinin varlığı kaydedilmiştir. Ağız bölümlerinde faset varlığı kaydedilmiştir. Boğazköy/Boğazkale, Büyükkaya evresinde karşımıza çıkmış olan seramik formları ile burada da karşılaşmaktayız. Tırnaklanmış seramikler ile de Gordion'da karşılaşmaktayız. Seramiklerin ağız kısımları boya ile süslenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ağız kısmındaki boyalar ile daha önce Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya evresinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁸

Kalkolitik Dönem de seramikler kaba mallar ve daha özenle şekillendirilmiş olan ince mallar olarak ikiye ayrılmaktadır. Taşçık ve bitkisel katkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Açığa çıkarılmış olan meyvelikler ve nokta bezemeli mallar Alishar ile benzerlik göstermektedir. Seramikler ağızlıdır. İç ve dış kısımlarının boyalı olduğu da kaydedilen bilgiler arasındadır. Bu döneme ait ocak yapısı, kül çukuru, hayvan heykelcikleri açığa çıkarılmıştır. Çocuk mezarları, hayvan kemikleri, buğday tohumları açığa çıkarılmıştır.¹⁷⁹

---

¹⁷⁸ Genz, 2001b: 2

¹⁷⁹ Gorny, 1995: 77

VIII. BÖLÜM

8. OYMAAĞAÇ HÖYÜK

8.1. OYMAAĞAÇ YERİ VE KONUMU

Samsun ilinin Vezirköprü ilçesinde yer almaktadır. Vezirköprü ilçesinin kuzey kısmında yer almaktadır. Vezirköprü ovasının en büyük yerleşmesidir. Orta Anadolu'da yer alan Boğazköy/Boğazkale ve Karadeniz'e doğru devam eden İkiztepe tarafına doğru süren antik yol üzerinde bulunmaktadır. Oymaağaç Höyük 20 metre yüksekliğindedir. 200x190 metre boyutuna sahiptir. İklimsel olarak ılıman bir iklime sahiptir. Verimli topraklara sahiptir. Su kaynaklarına yakın durumdadır. Av hayvanları açısından da verimli bir konuma sahiptir.¹⁸⁰

8.2. OYMAAĞAÇ HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

Dengate tarafından 1970 senesinde gerçekleştirilmiş olan yüzey araştırmaları sırasında Oymaağaç Höyük keşfedilmiştir. Oymaağaç Höyük ile ilgili bilimsel ilk kayıtlar 1972 ve 1973 senesinde Alkım'ın gerçekleştirdiği yüzey araştırmalarıyla elde edilmiştir. Bu çalışma neticesinde İlk Tunç Çağı'nın II. ve III., Geç Demir Çağı, Hellenistik Dönem ve Orta Tunç Çağı'na ait seramik parçaları açığa çıkarılmıştır. 2005 senesinde Uşak Üniversitesinden Prof. Dr. Czichon ile Berlin Üniversitesinden Prof. Dr. Klinger'in başkanlık ettiği ekip tarafından kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.¹⁸¹

8.3. OYMAAĞAÇ HÖYÜK STRATİGRAFİSİ

Oymaağaç Höyük, Kalkolitik Dönemden Demir Çağı'nın sonuna dek herhangi bir kesinti olmaksızın yerleşime sahne olmuş bir höyüktür. Helenistik Dönem ve Roma Dönemi incelendiğinde bu dönemlerde höyüğün sadece doğu yamaçlarının mezarlık olarak kullanım gördüğü kaydedilmiştir. Hititlerin kutsal kentleri olan Nerik'in, Oymaağaç Höyük olduğu düşünülmektedir. Hititlerin sona ermesiyle birlikte Oymaağaç Höyüğün öneminde bir azalma söz konusudur.¹⁸²

8.4. OYMAAĞAÇ HÖYÜK MİMARİSİ

Erken Demir Çağı'na ait olan mimari yapılarda tek odalı köy tarzı mimari yapıların varlığı kaydedilmiştir. Bu dönemde Hititlerden kalan mimari kalıntılar kısmen kullanılarak, yerleşimin varlığını sürdürmüşlerdir. Kazı çalışmaları esnasında fazlaca çukur alanlar açığa çıkarılmıştır. Bu çukurların içerisinde yer alan seramik parçaları sayesinde Erken Demir Çağı ile ilgili olan bilgilerimiz artmıştır.¹⁸³

Orta Demir Çağı'na geldiğimiz zaman Orta Anadolu'da Frig egemenliği ile

¹⁸⁰ Yılmaz- Czichon, 2014: 339

¹⁸¹ Yılmaz-Czichon,, 2014: 340

¹⁸² Yılmaz- Czichon, 2014: 341

¹⁸³ Czichon, 2008: 188

karşılaşmaktayız. Kızılırmak alanı içerisinde bulunan diğer yerleşim yerlerinin yanı sıra Oymağaç Höyük'te daha sade bir yaşam mevcuttur.

Demir Çağı'nın sona ermesiyle, Oymağaç Höyük'te de yerleşim son bulmuş sadece Helenistik Dönem ve Roma Döneminde doğu yamaçlarda mezarlık olarak kullanılmış alanlar mevcuttur.

Mielke, Son Tunç Çağı'na ait olduğu anlaşılan tapınağın açığa çıkarıldığından söz etmiştir. Tapınağın içerisinde açığa çıkarılmış olan çanak çömlekler hem Son Tunç Çağı'na hem de Son Tunç Çağı'ndan daha önceki dönemlere tarihlendirilen çanak çömlek buluntuları bir arada açığa çıkarılmıştır.¹⁸⁴

8.5. OYMAĞAÇ HÖYÜK BULUNTULARI

Geç Tunç Çağı tarihli açmalarda açığa çıkarılmış olan seramik buluntuları çark ile şekillendirilmiş, oldukça kaliteli, geometrik bezemelere sahip olan, kahverengi astara sahip olan seramiklerdir. Bezeme yapılmış olan kısımlar genel olarak kapların omuz kısımlarında karşımıza çıkmaktadır. Geometrik bezemeler arasında en çok tercih edilen motifin üçgen olduğu kaydedilen bilgiler arasındadır.

Mielke, Oymağaç Höyük'te açığa çıkarılan ve bezemesi olan Demir Çağı'na tarihli çanak çömlek buluntuları el ile şekillendirilmiş olduğunu ve bezeme çeşitliliğinin de daha fazla olduğunu söylemiştir. Mielke'nin bahsettiği bu seramikler Erken Demir Çağı'nın orta ve geç evreleri olan yaklaşık MÖ 1125-1065 (orta) ve MÖ 1050-900 (geç) evrelere tarihlendirilmektedir. Son Tunç Çağı seramikleri ile Oymağaç Höyük'te açığa çıkarılan seramik buluntularını birbirinden ayırt etmek oldukça zordur. Bu höyük'te açığa çıkarılan Erken Demir Çağı seramikleri kırmızı boyası olan el ile şekillendirilmiş olan seramik buluntularıdır. Mielke, bu seramiklerin Son Tunç Çağı tarihli çark ile şekillendirilmiş olan çanak çömlek buluntularının, Erken Demir Çağı'na ait olan tabakalarda açığa çıkarılmış olan kırmızı boya ile boyanmış olan çanak çömlek buluntularının öncüleri olma ihtimalinin yüksek olduğunu söylemiştir. Hititlerde karşımıza çıkmayan seramik örneklerinin Kaşkalar ile ilişkili olabileceğini savunmuştur ve bunun Kaşkalar ile ilgili açığa çıkarılmış olan maddi buluntuların olduğunu savunmaktadır. El ile şekillendirilmiş olan ve kırmızı ile boyanmış olan çanak çömlek buluntularının Kaşkalar ile bağdaştırılması, Hititlerin yıkılışının ardından güney kısma doğru yayılım kaydedilmesinin mantıklı tarafları bulunmaktadır. (Kaşkalar, Hititlerden geriye kalmış olan yazılı buluntularda barbar kavim olarak geçmektedir.)¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ Mielke, 2017: 49

¹⁸⁵ Mielke, 2017: 52

BÖLÜM IX

9. MAŞAT HÖYÜK

9.1. MAŞAT HÖYÜK YERİ VE KONUMU

Tokat ilinde bulunmaktadır. Tokat halkı buraya Höyük Tepe demektedir. Tokat'ın Zile ilçesinin 20 kilometre güney kısmında, Yalinyazı (Maşat Köyü) ise 1 kilometre güney ve güneybatısında yer almaktadır. Ankara ilinin 312 kilometre kuzeydoğusunda yer almaktadır. Maşat ovasının orta kısmında bulunmaktadır. Höyüğün bulunduğu ovanın etrafı dağlarla çevrili durumdadır. Maşat Höyüğün bulunduğu alan oldukça verimli bir arazidir. Mermerleşmiş olan kalker bloklar höyüğü oluşturmaktadır. Bu da tabanının yükselmesine sebep olmuştur bu sebeple de bu höyük yurt olarak seçilmiştir. Höyük oval şekilli bir tepedir. Ova seviyesinden 28.8 metre yükseklikte bulunmaktadır. Deniz seviyesine olan yüksekliği 886 metredir. 450x225 metre boyutlarına sahip olan bir höyüktür. Höyüğün etrafında o dönemde iki dere yatağı bulunmaktadır. Şimdilerde o dere yatakları kurumuş durumdadır. Bölge bir yerleşimin kurulması için her türlü malzemeye sahiptir. Etrafındaki dağlardan ağaçlar ve bölgenin konumu ile doğrudan sahip olunan taş kaynakları yerleşimin kurulmasını oldukça kolaylaştırmıştır. Maşat Höyük Kaşkalılar tarafından işgale uğramış, Karadeniz bölgesi ve Hitit toprakları arasında sınır oluşturmaktaydı. Boğazköy/Boğazkale'ye bağlı bir durumdaydı. Dönemin güçlü Hitit merkezlerinin arasında yer almaktaydı.¹⁸⁶

9.2. MAŞAT HÖYÜK KEŞFİ VE KAZI TARİHÇESİ

1943 senesinde Güterbock tarafından Maşat Höyüğün yüzeyinde çivi yazılı Hitit tabletleri ele geçirilmiştir. Yüzeyde ele geçirilmiş olan bu tabletin yayınlanmasıyla höyük tanınmıştır.

1945 senesinde Akurgal'ın başkanlık ettiği T. Özgüç, N. Özgüç ve Y. Boysal tarafından kazı çalışmaları başlamıştır. Daha önce yüzeyde bulunmuş olan tablet üzerinde "Tapigga" isminde MÖ 2.binyıl'a ait olan bir kentin ismi geçmektedir. Bu kazı çalışmalarında öncelikle bu tabletin bulunduğu arşiv açığa çıkarılmak istenmiştir.

1973 ve 1980 yılları arasında T. Özgüç'ün başkanlığında kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Bu kazı çalışması Türk Tarih Kurumu ismine yapılmıştır.

9.3. MAŞAT HÖYÜK STRATİGRAFİSİ

Erken Tunç Çağı ile Demir Çağı arasında bu höyükte yerleşim olduğu kaydedilmiştir. Son Kalkolitik Dönem ve Erken Tunç Çağı'nın I. evresine ait bir tabakanın varlığı da

---

¹⁸⁶ Akurgal, 1946: 220

kaydedilmiştir. Üst kısımda yer alan tabaka Demir Çağı'na tarihlendirilmektedir. İkinci ve üçüncü tabaka Hititlerin olduğu döneme tarihlendirilmektedir. Dördüncü tabaka ise Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir. Demir Çağı'nda höyüğün yüksek kısımlarında yerleşimle karşılaşmaktadır. Genel anlamda Maşat Höyük Helenistik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Selçuklulara ait olan dönem ve Dönemlerinde yerleşime sahne olmuştur. Demir Çağı'nda, Maşat Höyük'te üst katında yerleşim karşımıza çıkmaktadır.¹⁸⁷

9.4. MAŞAT HÖYÜK MİMARİSİ

Maşat Höyük'te Demir Çağı'nda doğu, kuzey, kuzeydoğu kısımları ve kalenin orta kısmı sık bir şekilde yerleşime sahne olmuştur. H-6,7 ve I-4,6 olarak isimlendirilmiş olan alanlarda sıklıkla kuyular açığa çıkarılmıştır. Maşat Höyük'te herhangi bir sur yapısı ile karşılaşılmamıştır. Maşat Höyük'te, Frigler kale kısmında yerleşmişlerdir ancak Frigler aşağı şehre yerleşmemişlerdir. Bu alanda Friglere ait olan üç adet yapı katı mevcuttur. III. yapı katı, Hititlerin saray yapılarının kalıntıları üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı katlarında karşımıza çıkan mimari yapılar arasında en iyi korumaya sahip olan III. yapı katına ait olan mimari kalıntılardır. Evler yan yana bitişik bir şekilde inşa edilmiştir.¹⁸⁸

Evler inşa edilirken taş temeller üzerine inşa edilmişlerdir. İçleri ev dışları çamurla sıvanmıştır. Mimari yapılar dörtgen planlıdır. Az da olsa kare planlı mimari yapılar da karşımıza çıkmaktadır. Evlerin odalarının taban kısımlarında sıkıştırılmış olan toprak kullanılmıştır. E-F 3, 4 olarak isimlendirilmiş olan alanda dikdörtgen plana ait olan bir ve iki odaya sahip olan ev yapısı yüksekliği 16 metre olan ve genişlik ölçüsü ise 6 metre ölçülerindedir. Bu evde kerpiç duvar örgüsü bozulmadan karşımıza çıkmaktadır. Bu duvarın ölçüsüne baktığımız zaman kalınlığının 70 cm olarak ölçüldüğünü görmekteyiz.

Maşat Höyük mimari kalıntıları tekniksel olarak duvarlarının şekli Hititlilerin anıtsal mimarilerindeki gibidir. Kazı çalışmalarında kuzeyde yer alan duvarı 100 metre olan, doğuda yer alan duvarı ise 80 metre olan bir bina yapısı açığa çıkarılmıştır. Bodrum katında bulunan 40 tane de oda açığa çıkarılmıştır. Bu bina yapısı inşa edilmeden önce o alanda daha önce var olan yapı kalıntıları temizlenerek bu yeni binanın inşası için gereken ortam hazırlanmıştır. Bu yapının temelinde kullanılan yapı malzemesi kireç taşıdır. Bu kireçtaşı temel üzerinde yapı malzemesi kerpiç olan duvarlar kaydedilmiştir. Yapı malzemesi kireç taşı olan temeller, tabanın alt kısımlarından başlamaktaydı ve duvar kısmının iç ve dış kısımlarını bir sıradan oluşan taş örme ile kaplamaktaydı. Bu duvarların etrafını bir sıra şeklinde kaplamakta olan örgü, taban kısmının alt taraflarında durmaktadır. Bu alanda duvarlar, yapı malzemesi ahşap

¹⁸⁷ Özgüç, 1978:3

¹⁸⁸ Pişkin, 2013

olan dikmelerle desteklenir vaziyettedir. Bunu da yapıların içerisinde gerçekleşmiş olan yangın ve bu yangından ötürü kömürleşmiş olarak karşımıza çıkan ahşaplardan bilmekteyiz.¹⁸⁹

Saray yapısına ait olması olası olan yapıda, birden fazla kat bulunmaktadır. Bu alanın üst katlarında kullanılan malzemenin hafif bir malzeme olması gerekmektedir. Duvarlar incelendiğinde karşımıza, pembe renkte sıva kullanımı ve bu sıvanın üzerinde ise kırmızı ile boyanmış duvarlar karşımıza çıkmaktadır. Bu alan yangın geçirmiş bir alandır. Bu alanda gerçekleşen yangından ötürü, kullanılan kerpiç malzeme sertleşerek tuğlaya evrilmiştir ve kullanılmış olan taş malzeme ise kirece evrilmiştir. Bodrum kısımlarının silo gibi depolama için kullanıldığı kaydedilen bilgiler arasındadır.

Bodruma ait olan ve doğu kısma bakan odaların içerisinde 2 metre uzunluğuna sahip olan küpler ile karşılaşmaktayız. Bu sarayın hangi kısmının yönetici sınıfa ait olan kısım olduğu gizemini korumaktadır. Burada gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmalarında iki adet arşiv odası açığa çıkarılmıştır. Bu arşiv odalarından hareketle doğu tarafa ait olan kısmın yönetici sınıfa ait olabileceği düşünülmektedir.

Bu saray yapısı iki katlıdır. Bu yapının üst kısmı tahribata uğrayarak yok olmuştur. Bu yapının bodrum katına da enkaz kalıntıları yığılmıştır. Bu alanda karşımıza avlu çıkmaktadır. İçerisinde ocak yapısı olan odalarda mevcuttur. Bu ocaklı odalar günlük işler için kullanım görmüştür.

Bu saray yapısı, sitadelin tamamını kaplamaktadır. Bu büyük sarayın varlığı diğer mimarilerin oluşması bakımından alan olmamasına sebebiyet vermiştir.

II. Hitit tabakasının mimarisi büyük bir tahribat geçirmiştir. Bu tahribat yangın ile gerçekleşmiştir. Hititlere ait olan son yapı katıda yangın ile tahribata uğramıştır. (MÖ 13. yüzyıl) tahribata uğramayan, dörtgen planlı ve üç odası bulunan bir mimari yapı açığa çıkarılmıştır. Bu yapı içerisinde seramik buluntular açığa çıkarılmıştır.¹⁹⁰

9.5. MAŞAT HÖYÜK BULUNTULARI

Maşat Höyük seramik buluntuları erken, orta ve geç olmak üzere üç evre üzerinden incelenmektedir. Boya bezekli seramikler, tek renkli seramikler ve mutfakta kullanım görmüş seramikler başlıkları altında seramikler incelenebilir.

Büyüklikleri 2 metreye ulaşan küpler, damga mühürler, mataralar, testiler, tek kulplu fincanlar şişeler, çanaklar karşımıza çıkmaktadır. Açığa çıkarılmış olan seramikler sıvı ve tahıl depolamak amaçlarıyla kullanım görmüşlerdir. Maşat Höyük'te çivi yazılı tabletlerde

¹⁸⁹ Alp, 2000: 52

¹⁹⁰ Özgüç, Maşat Höyük: 2

açığa çıkarılmıştır. Bu tabletler saray yapısının doğu kısmındaki odalarda açığa çıkarılmış buluntulardır. Yangından geriye kalmış olan yıkıntının olduğu alanda 20 adet tablet buluntusu kaydedilmiştir. Bu yığıntı içerisinde bulla buluntusu da kaydedilen buluntular arasındadır. Bu odanın güney kısmında kazı çalışması gerçekleştirilmiş olan bir diğer oda da ise 80 adet tablet buluntusu daha kaydedilmiştir. Açığa çıkarılmış olan tablet buluntuları oldukça fazla tahribata uğramış durumdadır. Geçirilen yangından ötürü tabletlerde oldukça yoğun bir tahribat mevcuttur ama bu tahribata rağmen tablet buluntularının bazıları birleştirilebilmiştir. Bu yangın geçirmiş alanın içerisinde kömürleşmiş ahşap parçaların varlığı da kaydedilmiştir. Bu kömürleşmiş ahşap buluntuları bu alanın içerisinde bulunmuş olan tabletlerin ahşaplar sayesinde yapılmış olan bir raf üzerinde durduğunu ve geçirilen yangın neticesinde raftan düşerek tahribata uğradığı kaydedilen bilgiler arasındadır. Tahribata rağmen birleştirilmiş olan tabletler okunduğunda, Hititli yöneticilerin diğer yöneticilere gönderdiği mektupları olduğu anlaşılmıştır. Bu tabletlerden birleştirilmiş olan iki tanesi okunduğunda II. Tudhaliya ve II. Tudhaliya'nın eşinin adına rastlanılmıştır. Bu alan Boğazköy/Boğazkale haricinde karşımıza çıkmış olan bir Hitit arşivine aittir.¹⁹¹

Yapı malzemesi pişmiş toprak olan testiler, kaba bir şekilde yapılmış olan kapaklar, tabletler insitü olarak açığa çıkarılmış buluntulardır.

Seramik buluntular, perdahlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu seramikler kırmızı veya kahverengi astara sahiptirler. Saray yapısında kaydedilmiş olan seramiklerden, derin çanaklar ağız kısımları kalın, yuvarlak gövdeye sahip olan, omuz kısımlarında üçgen şekilli kulpları bulunan seramik örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Bozulmamış olarak karşımıza çıkmış olan kapak buluntuları, saray yapısının 15 numarası ile isimlendirilmiş olan alanında karşımıza çıkmaktadır.

I. ve III. yapı katlarında ok uçları karşımıza çıkmaktadır. II. Hitit yapı katında yapı malzemesi tunç olan silah buluntusu açığa çıkarılmıştır. Gene yapı malzemesi tunç olan bıçak ve iğneler de açığa çıkarılmıştır. Hitit III. safha seramikleri genel anlamda tek renkli ve kaba seramiklerdir. Bu seramiklerin cidar kısımları oldukça kalın olarak karşımıza çıkmaktadır. Üzerlerinde geometrik bezemeler karşımıza çıkmaktadır.

III. yapı katında eski dönemlere ait olan kaba seramikler karşımıza çıkmaktadır. Bu seramiklerde tek renk kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Bu seramikler oldukça kabadır ve kalın cidara sahiptir. Motifsel olarak genel olarak hayvan motifleri ve geometrik motifler ile karşımıza çıkmaktadır. Seramikler genel olarak kum katkılıdır. Astarlıdır. Perdahlanmıştır.

---

¹⁹¹ Özgüç, Maşat Höyük: 23

1. ve 2. katta yani orta ve geç evre olarak ayrılmış olan evrede çok renkli kullanım karşımıza çıkmaktadır. Geç evrede astarın üzerinde beyaza alan bir renkte panel yapılarak motifler bu panelin içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı seramikler üzerinde açık renk astarın üzerine koyu renkler kullanılarak motifler çizilmiştir.¹⁹²

Genel olarak bütün evrelerde karşımıza çıkan seramik şekilleri aynıdır. Fincan, testi, vazo, krater ve boyuta büyük kaplar (küpler) karşımıza çıkmaktadır. Hayvan motiflerinde genel olarak karşımıza geyik, kuş çıkarken aa motifleri de karşımıza çıkmaktadır ancak yoğun olarak seramikler üzerinde geometrik motifler ile karşılaşmaktayız.¹⁹³

---

¹⁹² zg, Maşat Höyük: 25

¹⁹³ Akurgal, Belleten: 37

SONUÇ VE ÖNERİLER

Orta Anadolu farklı zamanlarda farklı yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır. Orta Anadolu'da, Son Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na geçilirken hızlı değişimlerle karşılaşmaktayız. Son Tunç Çağı'nın bitişinde köklü imparatorluklar çöküş sürecine girmiştir. Ticari ve siyasi bağlantılarda kopmalar meydana gelmiştir. Yaşanılan bu süreç içerisinde de yerleşmeler arasında gerçekleşen iletişimlerde kopmalar yaşanmıştır. Bu süreç yaşanırken yazılı belgeler sadece Hitit imparatorluğu ve Hititlerin himayesi altında olan yerleşmelerde karşımıza çıkmaktadır. Hititlere ait olan bu yazılı kaynakları incelediğimizde metinlerin içeriklerinin siyasi metinler olduğunu görmekteyiz.¹⁹⁴

Hitit İmparatorluğu tüm Orta Anadolu'ya hâkim olmakla kalmamış, Batı Anadolu, Güneydoğu ve Güney'de de hakimiyet göstermektedir. Yayıldıkları bu bölgelere de kendi kültürlerinden parçalar götürerek, kültürel devamlılıklarını sürdürmüşlerdir. Hititler kalan diğer bölgeleri (Karadeniz vs.) etkisi altına alamadan Hitit Devleti çöküş sürecine girmiştir. MÖ 1200 senesinde Hitit İmparatorluğunun sona ermesiyle Anadolu içerisinde bölünmeler meydana gelmiştir.¹⁹⁵ Orta Anadolu'da beyliklerin oluşturduğu devlet yapısı karşımıza çıkmaktadır.

Hitit İmparatorluk Çağı'nın sonunda Orta Anadolu'nun bir kısmında birden fazla beylik devletinin bir araya gelerek oluşturduğu siyasi topluluktan bahsetmek yanlış olmaz.

Orta Anadolu bölgesi için herkesçe kabul görmüş bir kronolojik tablo yoktur. Erken Demir Çağı'nın zamansal olarak ele aldığımız MÖ 1200-800 seneleri arası araştırma gerçekleştiren bazı kişilerce "Karanlık Dönem" ismiyle anılmaktadır. Bu zaman aralığının bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi, bu dönemde gözle görülür bir gerilemenin söz konusu olmasıdır. Bu dönemde Orta Anadolu'da arkeolojik olarak elimize geçen buluntular oldukça azdır, buluntuların azlığı da bölgenin göçebe bir yaşam tarzı sürdürdüğünü akıllara getirmektedir.

Gordion, Boğazköy/Boğazkale ve Kaman/Kalehöyük'te gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmaları, Son Tunç Çağı sonunda yerleşmelerdeki devamlılığı anlayabilmemiz açısından bize yardımcı olmaktadır.

Gordion'un Erken Demir Çağı'na baktığımızda; seramiklerinde, inşa ettikleri mimari yapılarında ve besin tüketimlerinde farklılıklar olduğu kaydedilmiştir. Voigt ve Henricson, bu farklılıkların iç göçler ile alakalı olacağını söylemiştir. Genz'e göre bu farklılıkları içlerinde gerçekleşen yapılanma ve bozulmalar olduğunu söylemiştir. Akurgal bu farklılıkların dış göçlerden kaynaklanabileceğini söylemiştir.

---

¹⁹⁴ Kozal, 2012: 283

¹⁹⁵ Kozal, 2012: 284

Erken Demir Çağı'na ait seramik buluntuları incelendiğinde, bu seramiklerin boyalı ve kabartma bezemeleri olduğu kaydedilen bilgiler arasındadır. Erken Demir Çağı seramik buluntuları, Erken Tunç Çağı seramikleri ile benzerlik göstermektedir.

Gordion'da açığa çıkarılmış olan seramik buluntularını incelerken iki başlık altında toplamak yanlış olmaz. YHSS 7B evresinde karşımıza çıkan seramik buluntuları el ile şekillendirilmiş olan seramiklerdir. Bu el yapımı seramikler Son Tunç Çağı'na ait olan seramik buluntuları ile benzerlik göstermemektedir. YHSS 7A evresinde karşımıza çıkan seramik buluntuları, devetüyü rengine sahiptir ve YHSS 7B evresinde karşımıza çıkan el yapımı kaplar ile form bakımından benzerlik göstermektedir. YHSS 7A evresinde çark kullanımı kaydedilmiştir. YHSS 7A'da karşımıza çıkan seramik buluntularının Balkan etkisindeki seramik buluntuları olabileceği düşünülmektedir. Erken Frig Dönemi'ne ait olabileceği düşüncesi de vardır.¹⁹⁶ Araştırma gerçekleştiren bazı isimler (Sams, Bouzek, Muscarella ve Voigt) bu seramiklerin Balkan kökenli olduğu görüşüne katılmaktadırlar. YHSS 7A evresinde karşımıza çıkmış olan büyük boyutlu kaplar üzerinde gördüğümüz damga şeklindeki bezemeler yumrulu kaplar üzerinde de karşımıza çıkmaktadır. Gordion kazı çalışmalarında YHSS 8 olarak isimlendirilmiş alanda eşek kemikleri sıkça karşımıza çıkmaktadır. YHSS 7B olarak isimlendirilmiş olan alanda ise at kemikleri ile fazlaca karşılaşmıştır.

Orta Demir Çağı'na geldiğimiz zaman YHSS 7B evresi ile Troia seramikleri arasında benzerlikler karşımıza çıkmaktadır.

Seramiklerin seri şekilde üretilmesi durumunun ortadan kalkması Son Tunç Çağı'nın bitişiyle karşımıza çıkmaktadır.

Hattuşa'da gerçekleştirilen incelemeler sonucunda buranın yangın ile tahribata uğradığı anlaşılmıştır. Ancak gerçekleşen bu tahribatın bu alanın boşalmasının ardından gerçekleştiğine dair bir düşünce de mevcuttur, saldırı sonucu gerçekleşen bir tahribat olduğuna dair veri kaydedilmemiştir. Hitit İmparatorluğunun ani bir biçimde çökmediğini, ağır olarak çöküşün gerçekleştiği bilgilerimiz arasındadır. Hitit İmparatorluğunun çöküş sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Deniz Kavimleri göçü, iç yapılarındaki problemleri, iklimin getirdiği değişiklikler (kuraklık) vs. olarak sıralanabilmektedir.

Genz, istilacıların sebebiyet verdiği zarar sebebiyle Hititlerin çöktüğünü belirtmiştir.¹⁹⁷

Boğazköy/Boğazkale, Son Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na geçiş aşamasında bölgesel merkez konumundadır. Burada çöküş sürecinde iskân devam etmektedir. Herhangi

---

¹⁹⁶ Henricson, 1994: 108

¹⁹⁷ Genz, 2000a: 40

bir terk edilmiş söz konusu değildir. Boğazköy/Boğazkale’de Erken Demir Çağı’nda daha önceden kullanılmış olan alanlar tekrar kullanım görmüş durumdadır. Kullanılan alanlar bir önceki dönemle kıyaslandığında boyutsal olarak küçülmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ufak boyutlu yerleşimin mimarisini incelediğimizde karşımıza dörtgen mimari çıkmaktadır. Mimari yapılarını inşa ederken yarı toprağa gömülmüş olan, temel yapı malzemesi taş olan mimari oluşumlar karşımıza çıkmaktadır. Bu da Erken Demir Çağı’nda bu alanın kullanım gördüğü kanısına varmamızı sağlamaktadır.

Genz’e Boğazköy/Boğazkale göre, Erken Demir Çağı çanak çömlekleri İlk ve Orta Tunç Çağı’ndan gelmektedir. Erken Demir Çağı’nın ilk evrelerinde Hititlere ait olan seramik kültürü devamlılık göstermektedir.¹⁹⁸ El ile şekillendirilmiş, az pişmiş, siyah ve ya koyu kahverengi renklere sahip olan seramikler, buluntu gruplarının %75’lik kısmını oluşturmaktadır ve bu buluntu grubu Demir Çağı ile ilişkilidir.

Kaman/Kalehöyük’e ait olan ve IId olarak isimlendirilmiş olan tabakanın 4. ve 6. evrelerinde herhangi bir sur yapısı kaydedilmemiştir. Bu alan mimari açıdan köy yerleşimleri şeklindedir. Ancak IId 1. ve 3. evrelerde sur yapısının varlığı kaydedilmiştir. 1. ve 3. evrede yangın ile tahribat söz konusudur. Bu yangının tabakaları incelendiğinde bir yapının üç kez yangın ile tahribata uğradığı kaydedilmiştir ve yangın geçirmiş alanların içerisinde de herhangi bir savaşa ait buluntuların varlığı kaydedilmemiştir.¹⁹⁹ 1. ve 3. evrede karşımıza çıkan seramik buluntuları çark ile şekillendirilmiş olan seramik buluntularıdır. Perdah rengi siyah olan, dalga bezemeli seramik buluntularının varlığı kaydedilmiştir.²⁰⁰ Hititlerin sona ermesinden sonra, Kaman/Kalehöyük’ün başka kültür himayesi altına girdiği düşünülmektedir.

Alişar’da gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmaları, ölçek olarak büyük boyutlu bir alanda gerçekleştirilmiştir. Alişar’ın Erken Demir Çağı’nda nasıl olduğu tam olarak aydınlatılamamış bir konudur. Aydınlatılamamasının sebebi bu alanın oldukça yoğun tahribata uğraması ve ilerleyen dönemlerde inşa ettikleri mimari yapıların inşasında önceden var olan yapıların taşlarının kullanılması tabanın nasıl olduğunu anlamamızı karmaşık hale getirmiş durumdadır.

Oluz Höyük’te gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmalarında 7B olarak isimlendirilmiş olan tabakada açığa çıkarılmış farklı seramik buluntularının medeni bir dönüşümün seramik buluntularına etkisi olduğu kaydedilmiştir. Dönmez, bu iki farklı seramik buluntularının

---

¹⁹⁸ Genz, 2000a: 40

¹⁹⁹ Matsumura, 2008: 41

²⁰⁰ Matsumura, 2005:510

birlikte bulunmasının burada refah içinde bir yaşam sürdürüldüğünün kanıtı olduğunu söylemiştir. Dönmez, Karanlık Çağ seramiği olarak bildiğimiz üçgen bezemeleri olan noktalı seramik buluntularının Hitit İmparatorluğu'nun sonundan gelen seramik buluntu grubu olduğunu ve bunu da Oluz Höyük kazı çalışmalarında ele geçirilmiş olan buluntularında desteklediğini ifade eder.

Oymaağaç Höyük kazı çalışmalarında açığa çıkarılmış olan boyalı çanak çömleklerin Hitit seramik buluntuları ile herhangi bir bağlantısının olmadığını Mielke tarafından savunulan bir görüşür. Erken Demir Çağı tarihli ve kırmızı boyalı olan seramik buluntularının el ile şekillendirilmiş seramik buluntuları olduğunu söylemiştir. Oymaağaç Höyük'te ele geçirilmiş olan seramik buluntularının Son Tunç Çağı seramik buluntuları ile arasında pek bir fark yoktur ve bu iki farklı döneme ait olan seramik buluntularını ayırt etmek oldukça zordur.

Genel olarak incelenen bu merkezlerden yola çıkarak Orta Anadolu bölgesi için küçük boyutlu ve köy tipi yerleşmeler karşımıza çıkmaktadır. Kaman/Kalehöyük haricinde karşımıza herhangi bir sur yapısı çıkmamaktadır. Bu sur yapısı Kaman/Kalehöyük IId olarak isimlendirilen tabakanın 1. ve 3. evresinde karşımıza çıkmaktadır. Erken Demir Çağı tarihli alanlar genel olarak kale olmaya müsait alanlarda yerleşim gösteren bölgelerde karşımıza çıkmaktadır. Mimarileri incelendiğinde genel anlamda toprağa gömülü, dörtgen mimariye sahip, tek odadan oluşan, küçük boyutlu mimari yapılar karşımıza çıkmaktadır. Seramik buluntuları öyle büyük bölgelere yayılım göstermemiş, ölçülü alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Erken Demir Çağı'nda yöneticilerin varlığına dair kanıtımız bulunmamaktadır. Sosyal olarak basit bir yaşam tarzı karşımıza çıkmaktadır.

Seeher, Büyükkaya'da MÖ 12 ve 8. yüzyıllarda iskânın varlığından söz etmektedir yani Hititler sona erdikten sonra da Büyükkaya'da yaşam mevcuttu.²⁰¹ Büyükkaya'da bronz işlenen bir alanın varlığı kaydedilmiştir. Bu alan Erken Demir Çağı tarihlidir.²⁰²

Orta Anadolu bölgesi Demir Çağı ele alındığı zaman yaşayan insanların tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları kaydedilen bilgiler arasında yer almaktadır. Arpa tarımda yoğun olarak üretilen mahsuldür. Boğazköy/Boğazkale kazı çalışmalarında saban parçaları, Gordion kazı çalışmalarında resmedilmiş bir saban açığa çıkarılmıştır.²⁰³ Demir Çağı'nda hayvancılıkta koyun ve keçi ile çokça karşılaşmaktayız. Orta Demir Çağı'nda küçükbaş hayvanların yanına büyükbaşlarda eklenmiştir. Küçükbaş hayvanları eti ve yünü için, büyükbaş hayvanları etleri, sütleri ve yük taşıyıcılığı yapabilmek adına kullandıkları

---

²⁰¹ Seeher, 2000:21

²⁰² Seeher,1997: 328

²⁰³ Genz, 2011: 355

kaydedilen bilgilerimiz arasındadır. Alageyik ve yabani domuzu avladıkları da kaydedilmiştir. Erken Demir Çağı için kullanılan ‘‘Karanlık Çağ’’ tanımı günümüzde kullanılmamaktadır. Bunun sebebi bu dönemle ilgili çalışmaların dönemin karanlık olmadığını sadece gösterişsiz olduğunu göstermesidir.

Gerçekleştirilmiş çalışmalarda Erken Demir Çağı tarihli gömü açığa çıkarılmamıştır. Orta Demir Çağı’na geldiğimizde durum iyileşmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağustos 2008, Ankara: Anıt Matbaa Yayınları, C. I, Vol. 1, ss. 227-244.
- Aksu, Hüsametdin. Dönmez Şevket. 2004. "Alişar Hafriyat Hakkında Rapor'un Açıklamalı Transkripsiyonu", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi. S. 4, ss. 99-112.
- Akurgal, Ekrem. 1955. Phrygische Kunst, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Akurgal, Ekrem. 1995. Hatti ve Hitit Uygarlıkları, İzmir: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı.
- Akurgal, Ekrem. 2002. Anadolu Kültür Tarihi, İstanbul: Tübitak Popüler Kültür Kitapları.
- Akurgal, Ekrem. 2007. Anadolu Uygarlıkları, İstanbul: Net Turistik A.Ş.
- Akurgal, Ekrem. 2015. Anadolu Uygarlıkları, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Bankoff, H. A. Winter, F. A. 1984. "Northern Intruders in LH IIIC Greece: A view from the North" Journal of Indo-European Studies, Vol. 12. pp. 1-30. Barnett, Richard. D. 1975. "Phrygia and the Peoples of Anataolia in the Iron Age", CAH, Ed. I.E.S. Edwards., C.J. Gadd., N.G.L. Hammond., E. Sollberger, Cambridge University Press, Vol. 2, Part. 2, pp. 417-442.
- Bannister, B. 1970. "Dendrochronology in the Near East: Current Research and Future Potentialities" in Proceedings of the 7th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences, Moscow, 6 August 1964, Tokyo: Science Council of Japan, Vol. 5, pp. 336-340.
- Bittel, Kurt. 1933. "Vorläufiger Bericht über die dritte Grabungen in Boğazköy" MDOG 72, Berlin, pp. 1-53.
- Bittel, Kurt. 1935. "2. Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy 1934", MDOG 73, pp. 13-39.
- Bittel, Kurt. 1942. Kleinasiatische Studien. İstanbul, İstanbuler Mitteilungen.
- Bittel, Kurt. 1965. "Ergebnisse der Ausgrabungen in Boğazköy in den Jahren 1962 und 1963", Einleitung 3 MDOG 95, 3-5.
- Bittel, Kurt. 1970. "Hattusha", The Capital of the Hittites, New York: Oxford.
- Bittel, Kurt. 1972. Boğazköy Rehberi, Ankara: Dönmez Ofset.
- Bouzek, Jan. 1997. "Greece, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations During The Early Iron Age", Studies in Mediterranean Archaeology CXXII, pp.151-158.
- Bozhinova, Elena. Hnila, Pavol. 2012. "Barbar Çömleği" Son Tunç Çağı'ndan Hellenistik Döneme Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, Ed. Necmi Karul, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık, S. 2, ss. 326-331.
- Bulut, İhsan. 2003. "Yozgat İlinin Coğrafyası", Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 101, Araştırma Serisi no: 72.
- Conka, Sevil: 2006. "Metal Ticaret", Arkeo Atlas, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık, S. 5, ss. 56-57.
- Czichon, Maria. Rainer. Yılmaz, Ali. Mehmet. 2014. "Vezirköprü/Oymağaç Höyük-Nerik Projesi", Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı Anadolu'nu Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı, Ankara: Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları, ss. 339-346.

- DeVries, Keith. 1990. "The Gordion Excavation Seasons of 1969-1973 and Subsequent Research", *AJA*, Vol. 94, No. 3 pp. 371-406.
- DeVries, Keith. Kunihom, Ian. P. Voigt, Mary. M. 2003. "New Dates for Iron Age Gordion", *Antiquity* 296, Project Gallery.
- Dinçol, Ali. 2004. "Hititler Son Tunç Çağı" Anadolu'da İlk İmparatorluk Hititler Arkeo Atlas, S. 3, ss. 22-59.
- Dönmez, Şevket. 2008. "Amasya İlinde Yeni Araştırmalar: Oluz Höyük ve Doğan-tepe Kazıları" VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 25-31
- Dönmez, Şevket. 2010b. "Demir Çağı'nı Anlamak, Anlatmak", *Haber*, İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, S. 30, ss. 15-16.
- Ekmen, Hamza. 2010. "Hitit Başkenti Hattuşa Kazılarının Tarihçesi", *Hitit Haber*, Çorum: Hitit Üniversitesi Haber Dergisi Yayını, ss. 64-67.
- Genz, Herman, 2003b. "Früheisenzeitliche Keramik von Büyükkale in Boğazköy/Hattusa", *İstanbul Mitteilungen*, Band, 53, pp.113-196.
- Genz, Hermann. 2000a. "Die Eisenzeit in Zentralanatolien im Lichte der keramischen Funde vom Büyükkaya in Boğazköy/Hattuşa", *TÜBA-AR* 3, Ed. Ufuk Esin, Ankara: Tübitak Yayınları, ss. 35-54.
- Genz, Hermann. 2001b. "Boğazköy'ün Erken Demir Çağı", *Haberler*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, S.12, ss. 1-2.
- Genz, Hermann. 2003a. "The Early Iron Age in Anatolia", *Identifying Changes: The Transition From Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions. Proceedings of the International Workshop*. Ed. B. Fischer, H. Genz, E. Jean, K. Köroğlu, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, pp. 179-191.
- Genz, Hermann. 2012. "Boğazköy, Terk Edilmeyen Kent", *Son Tunç Çağı'ndan Hellenistik Döneme Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*, Ed. Necmi Karul, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık, S. 2, ss. 86-89.
- Gorny, L. Ronald. 1995. "The Alişar Regional Project (1993-1994)" *ASOR*, Vol. 58, No.1, pp. 52-54.
- Gorny, L. Ronald. 2006. "2002-2005 Yılları Arasında Çadır Höyük'te Düzenlenen Arkeolojik Kazı Çalışmaları İkinci Bin Yerleşimleri", *İDOL*, Ankara: Arkeologlar Derneği Dergisi, S. 30, ss. 8-23.
- Henrickson, C. Robert. 1994. "Continuity and Discontinuity in the Ceramic Tradition of Gordion During the Iron Age" *Anatolian Iron Ages* 3, Ed. A. Çilingiroğlu, D.H. French, Ankara: The British Institute Of Archaeology, pp. 95-120.
- Kealhofer, Lisa. Grave, Peter. Hermann, Genz. Marsh, Baldwin. 2009. "Post-Collapse: The Re-Emergence of Polity in Iron Age Boğazköy Central Anatolia", *Oxford Journal of Archaeology* 28 (3) pp. 275-300.
- Koşay, Hamit. Zübeyr. 1938. "TTK Tarafından yapılan Alaca Höyük hafriyatı", 1936' daki Çalışmalara ve Keşiflere ait İlk Rapor, Ankara: TTK Yayınları.
- Kozal, Ekin. 2012. "Son Tunç Çağı Anadolu ve Komşuları" *Son Tunç Çağı'ndan Hellenistik Döneme Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*, Ed. Necmi Karul, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık, S. 2, ss. 282-293.

- Matsumura, Kimiyoshi. 2005. Die eisenzeitliche Keramik in Zentralanatolien aufgrund der Grundlage der von Kaman-Kalehöyük, Berlin: Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades am Fachbereich Geschichts und Kulturwissenschaften der Freien Universität Berlin, Matsumura, Kimiyoshi. 2008. "The Early Iron Age in Kaman-kalehöyük: The Search for its Roots" Fundstellen: Gesammelte Schriften zur Archäologie und Geschichte Alt Vorderasiens ad honorem Hartmut Kühne, By. D. Bonatz, Rainer M. Czichon, F. Janoscha Kreppner, Harrassowitz Verlag Wiesbaden, pp. 41-50.
- Mellink, Machteld. J. 1993. "Phrygian Traits at Boğazköy and Questions of Phrygian Writing" İstanbuler Mitteilungen, Vol. 43, pp. 293-298.
- Mielke, Dirk. P. 2017. "Spatbronzezeitliche Keramik", Archäologische Forschungen am Oymağaç Höyük/Nerik 2011-2015, Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin: Woldenburg. pp. 42-52.
- Muscarella, Oscar. White. 2003. "The Date of the Destruction of the Early Phrygian Period at Gordion" AWE, Vol. 2, No.1, pp.225-252.
- Muscarella, Oscar. White. 2012. "Deconstructing the Destruction of King Midas Gordion" BRILL. Ancient Civilizations from Scythia to Siberia, pp. 377-390.
- Omura, Sachihito. 1994a. "1993 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları" 16. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, C. 1. ss. 313-330.
- Omura, Sachihito. 1994b. "1985-1992 Kaman-Kalehöyük Kazıları" 1993 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Ankara: Müze Eserleri Turistik Yayınları, S.3, ss.46-57.
- Omura, Sachihito. 1995a. "1994 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları" 17. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara: Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, C. I, ss.189-213.
- Omura, Sachihito. 1999. "1998 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları" 21. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, C. 1. ss. 217-228.
- Omura, Sachihito. 2003. "2001 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları" Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara: Kültür Bakanlığı Döşim Basımevi, S. 20, C. 2, ss. 271-274.
- Ökse, A. Tuba. 1998. "Yukarı Kızılırmak Havzası Tunç Çağları ve Demir Çağ Yerleşim Tarihi" BELLETEN, Ankara: TTK Yayınları, S. 234, C. 112, ss. 300-335.
- Özgüç, Tahsin. 1978. Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar, Ankara: TTK yayınları.
- Sams, Kenneth, G. 2007. "Gordion ve Frigler", Friglerin Gizemli Uygarlığı, Ed. Hakan Sivas, Taciser Tüfekçi Sivas, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss. 49-58. Sams, Kenneth, G. 2011. "Gordion Friglerin Başkenti", Aktüel Arkeoloji Dergisi, Ed. Mehmet Bezdin, İstanbul: Nağış Yayıncılık, ss. 90-103.
- Sams, Kenneth, G. 2012. "Friglerin Başkenti Gordion ve Mimari Yapıları", Frigler, Ed. Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss. 52- 75.
- Schachner, Andreas. 2011. "Anadolu'nun İlk Merkezi Gücü Hitit İmparatorluğu'nun Başkenti Hattuşa", Aktüel Arkeoloji Dergisi, Ed. Mehmet Bezdin, İstanbul: Nağış Yayıncılık, ss. 30-45.

- Schachner, Andreas. 2012b. "Orta Anadolu'da Coğrafya ve Ekonomi: Hititlerin Bıçak Sırtındaki İmparatorluğu" Colloquium Anatolicum Anadolu Sohbetleri 11, Ed. Alparslan Metin, Akkaya Ali, İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, ss. 25-54.
- Schachner, Andreas. 2013b. "Hattuşa, Hitit İmparatorluğu'nun Başkenti", Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu, Ed. Meltem Doğan Alparslan, Metin Alparslan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss. 150-175.
- Seeher, Jürgen. 1998b. "Boğazköy-Hattuşa 1997 Yılı Çalışmaları" 20. Ankara Kazı Sonuçları Toplantısı, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Cilt. 1, ss.433-444.
- Seeher, Jürgen. 2000. "Hattuşa/Boğazköy'ün Yerleşim Tarihine Yeni Katkılar: Büyükkaya Kazılarına Toplu Bir Bakış", TÜBA-AR, Ed. Ufuk Esin, Ankara: Tübitak Yayınları, ss. 15-34.
- Seeher, Jürgen. 2004. "Hattuşa Hititlerin Başkenti", Anadolu'da İlk İmparatorluk Hititler Arkeo Atlas, Ed. Necmi Karul, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık, S.3, ss.62-69.
- Ünsal, Veli. 2016. "Alişar'ın Yozgat Arkeolojisi ve Eskiçağ Tarihine Katkısı", I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 05-07 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı, Ed. Kadir Köse, Yozgat: Bozok Üniversitesi Yayınları, ss.54-63.
- Voigt, M. Mary. 2006. "Yassıhöyük Başkent Gordion", Son Tunç Çağı'ndan Helenistik Döneme Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, Ed. Necmi Karul, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık, S. 2, ss. 26-35.
- Wittke, Maria. Anne. 2006. "Fhrygia Kayaların Efendileri", Arkeo Atlas, Ed. Necmi Karul, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama, S. 5, ss.10-24.
- Young, S. Rodney. 1957. "1956 Gordion Hafriyatı", Türk Arkeoloji Dergisi, Ankara: Maarif Basımevi, S. 7-1, ss. 26-38.

EKLER

EK 1: Haritalar

Harita 1: Orta Anadolu Bölgesi haritası

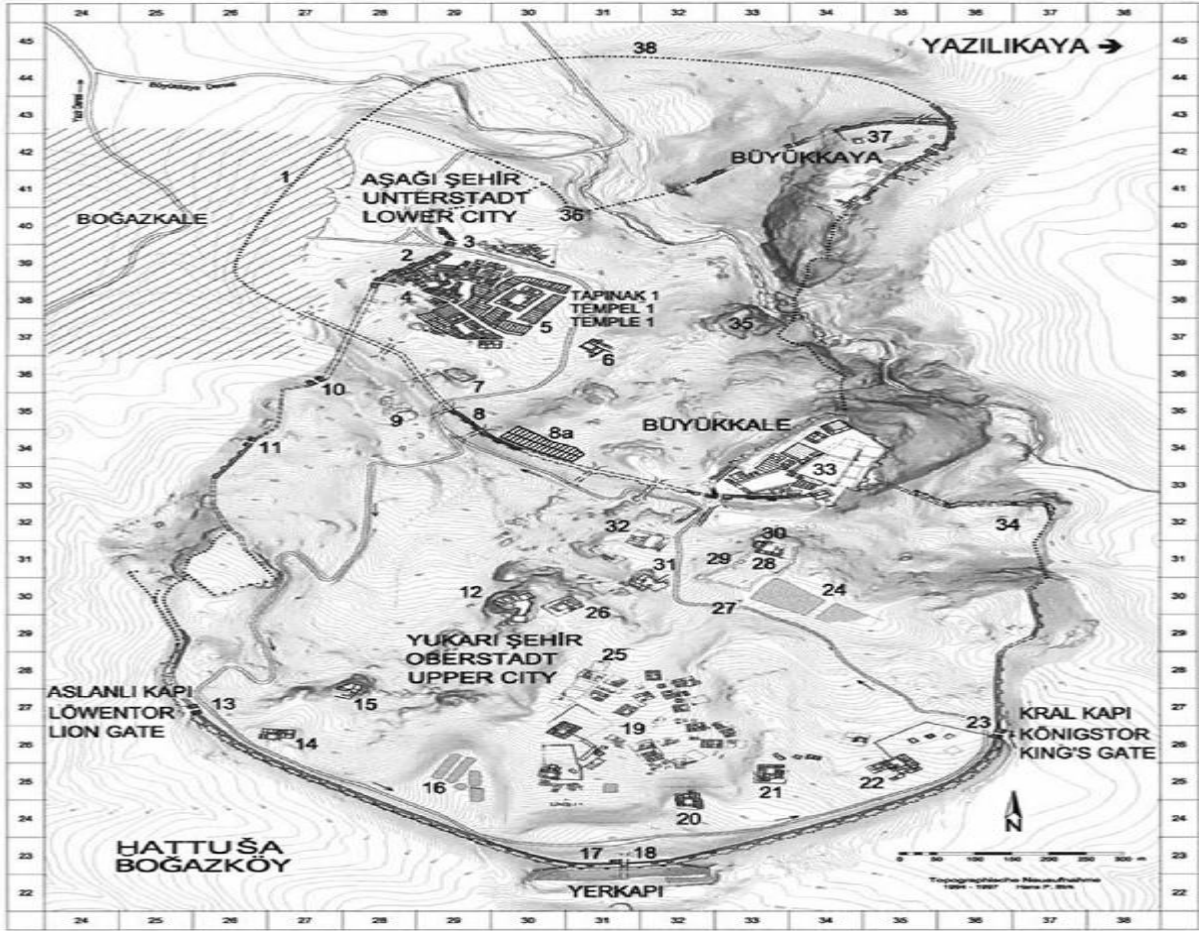
Harita 2: Gordion yerleşim haritası

HARİTA 3: Gordion yerleşim planı haritası

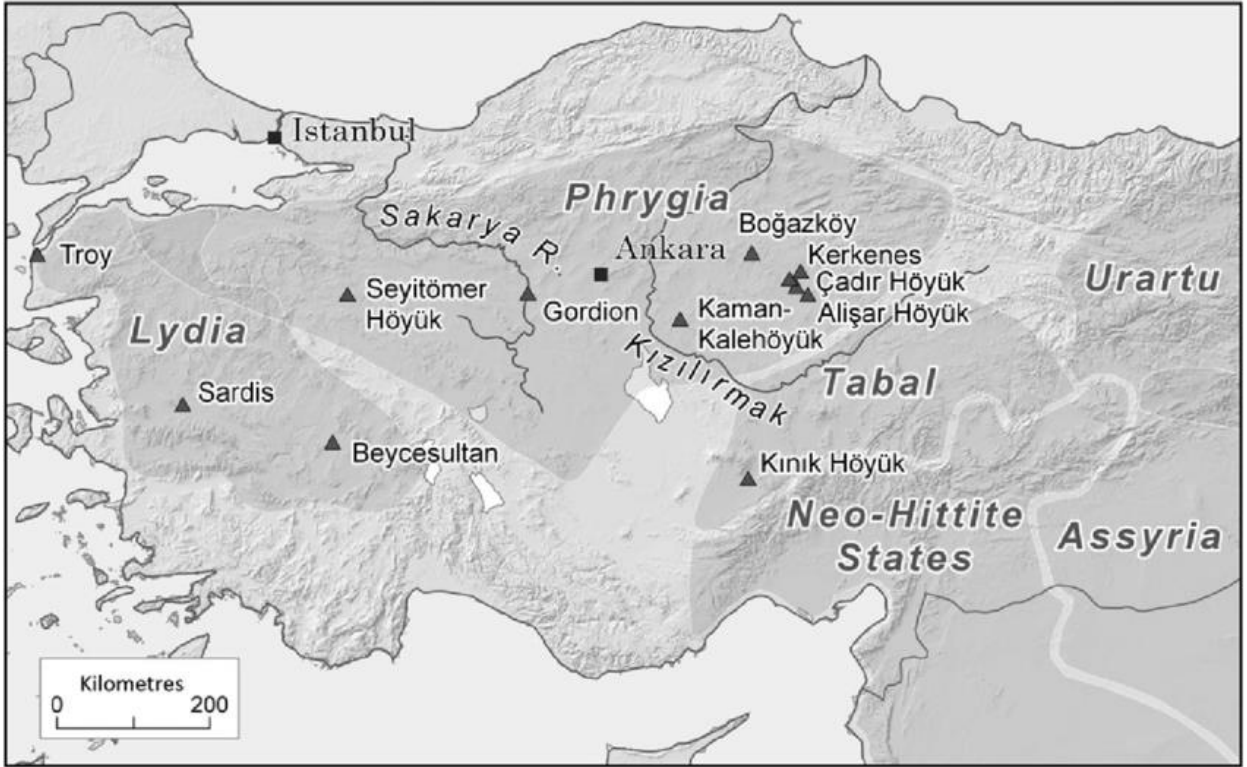
HARİTA 4: Boğazköy/Boğazkale haritası

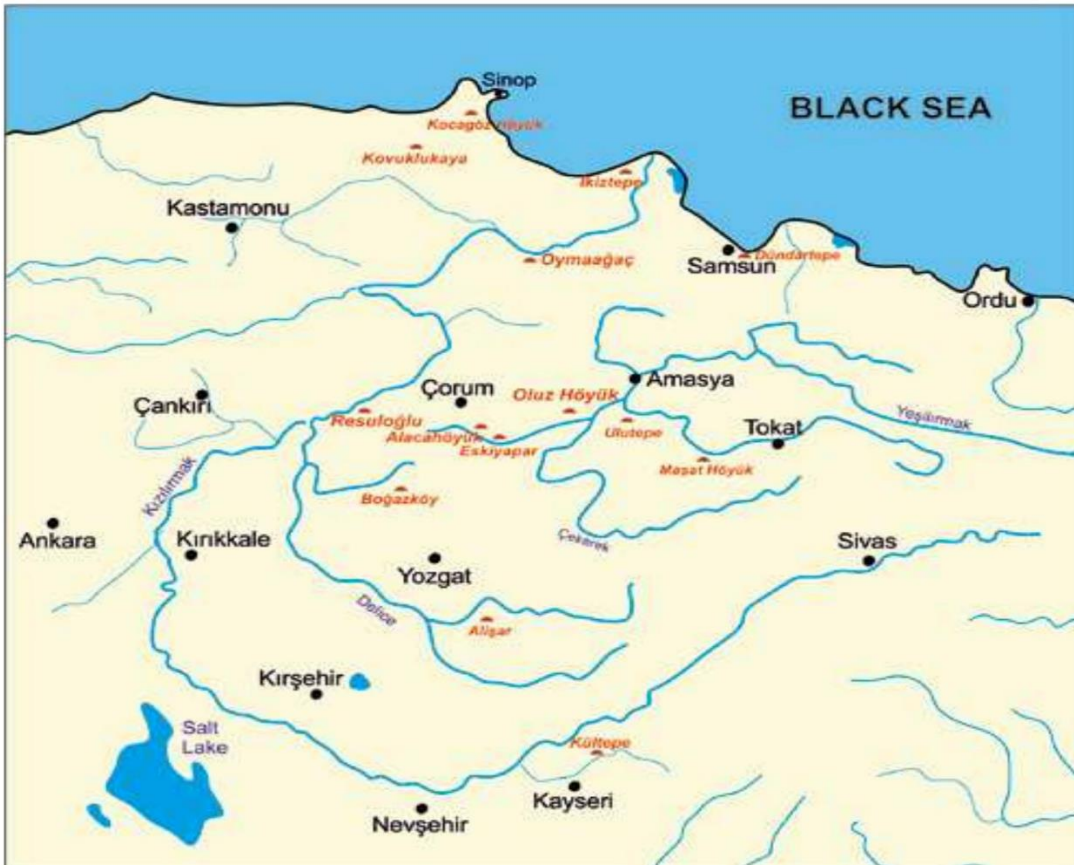
HARİTA 5: Boğazköy/Boğazkale yerleşim planı haritası

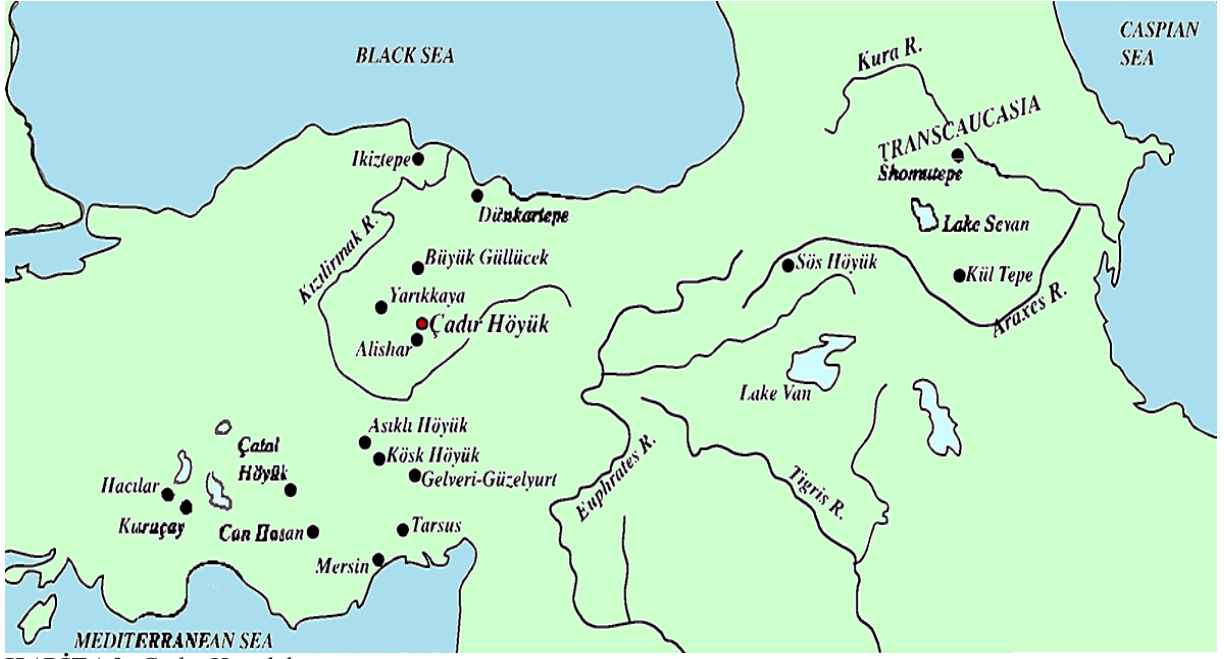
HARİTA 6: Kaman/Kalehöyük haritası

HARİTA 7: Alishar haritası

HARİTA 8: Oluz Höyük haritası

HARİTA 9: Çadır Höyük haritası

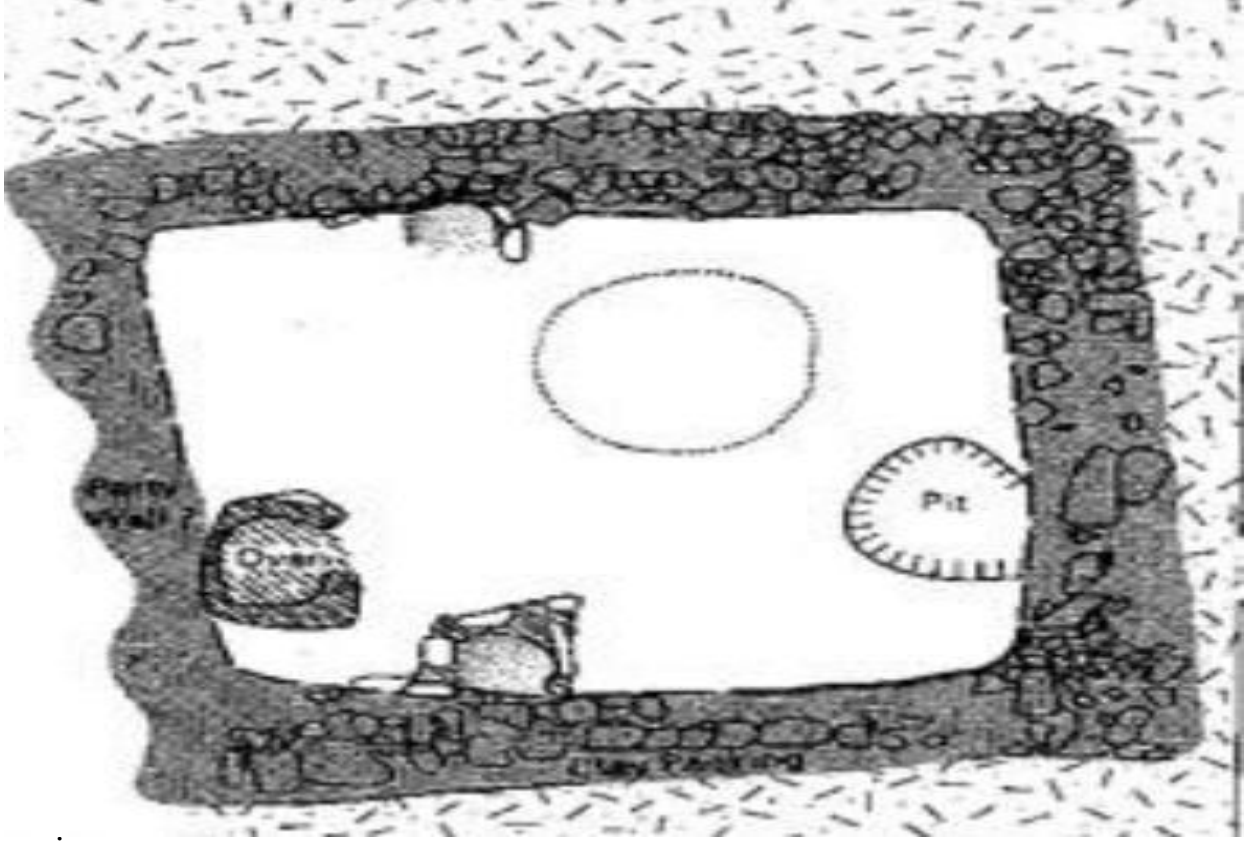

HARİTA 10: Oymağaç Höyük haritası

HARİTA 11: Maşat Höyük haritası

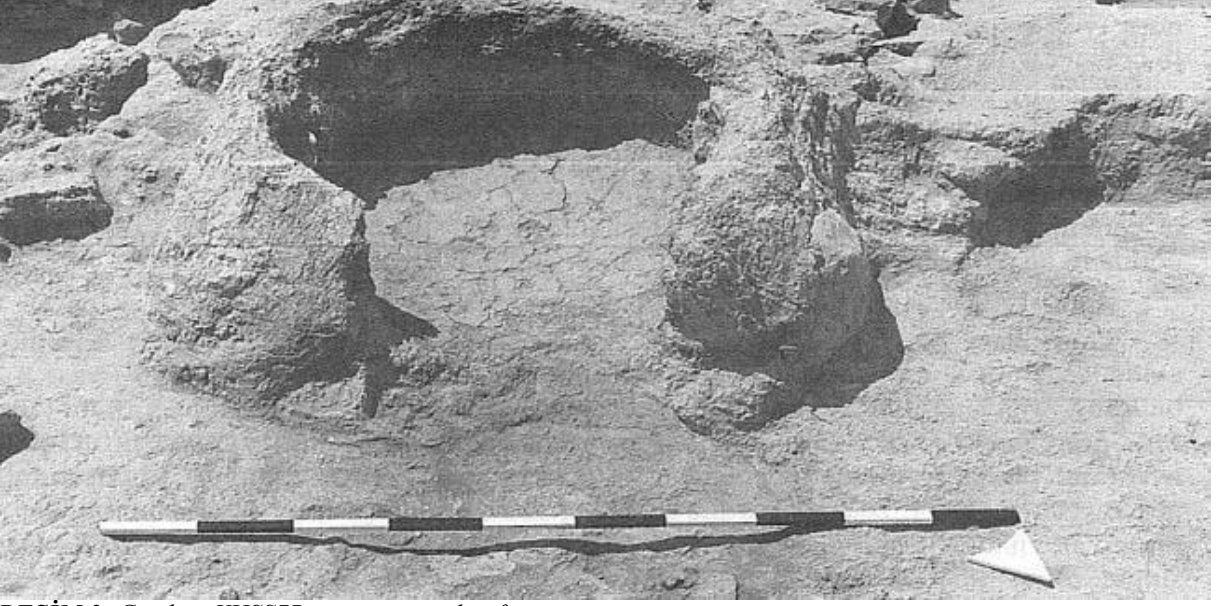
EK 2: RESİMLER

RESİM 1: Gordion YHSS7B evresine ait olan ev planı (Erken Demir Çağı)

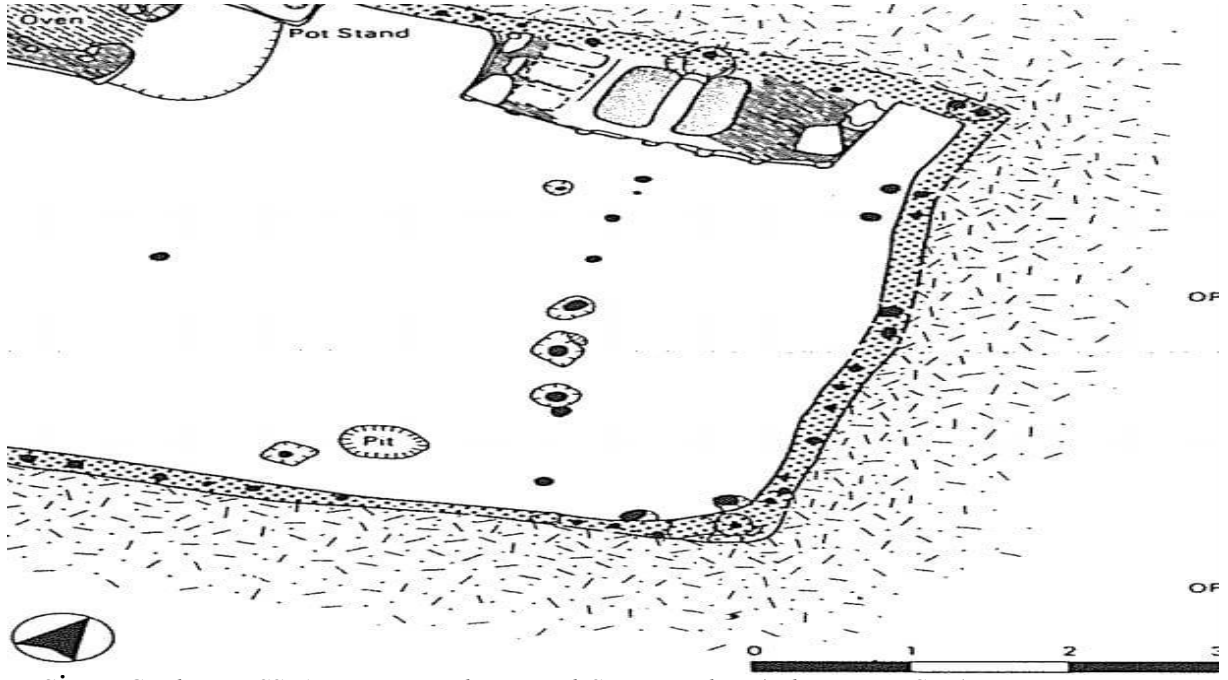
RESİM 2: Gordion YHSS7 evresine ait olan eve ait kazı görseli (Erken Demir Çağı)

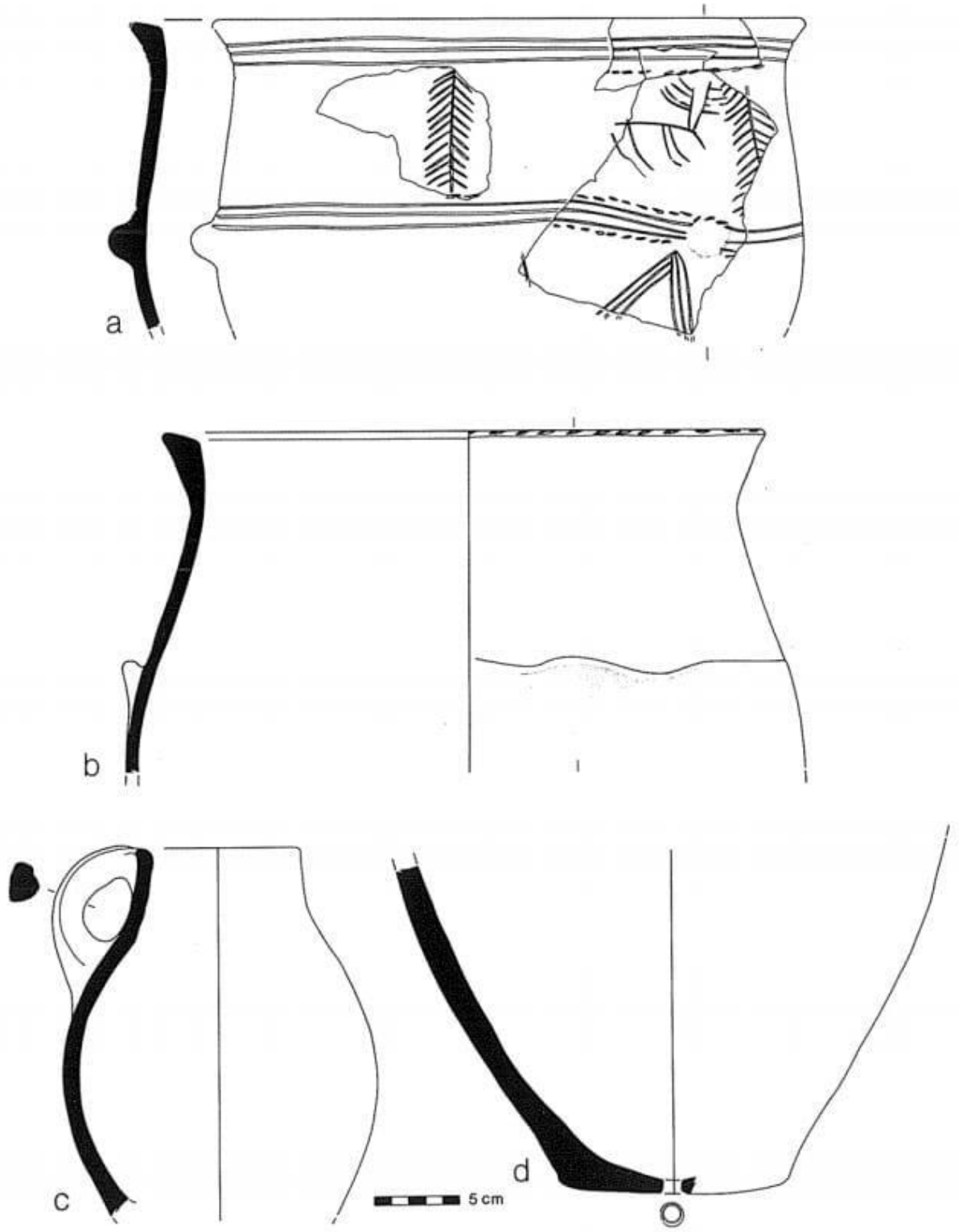
RESİM 3: Gordion YHSS7B evresine ait olan fırın

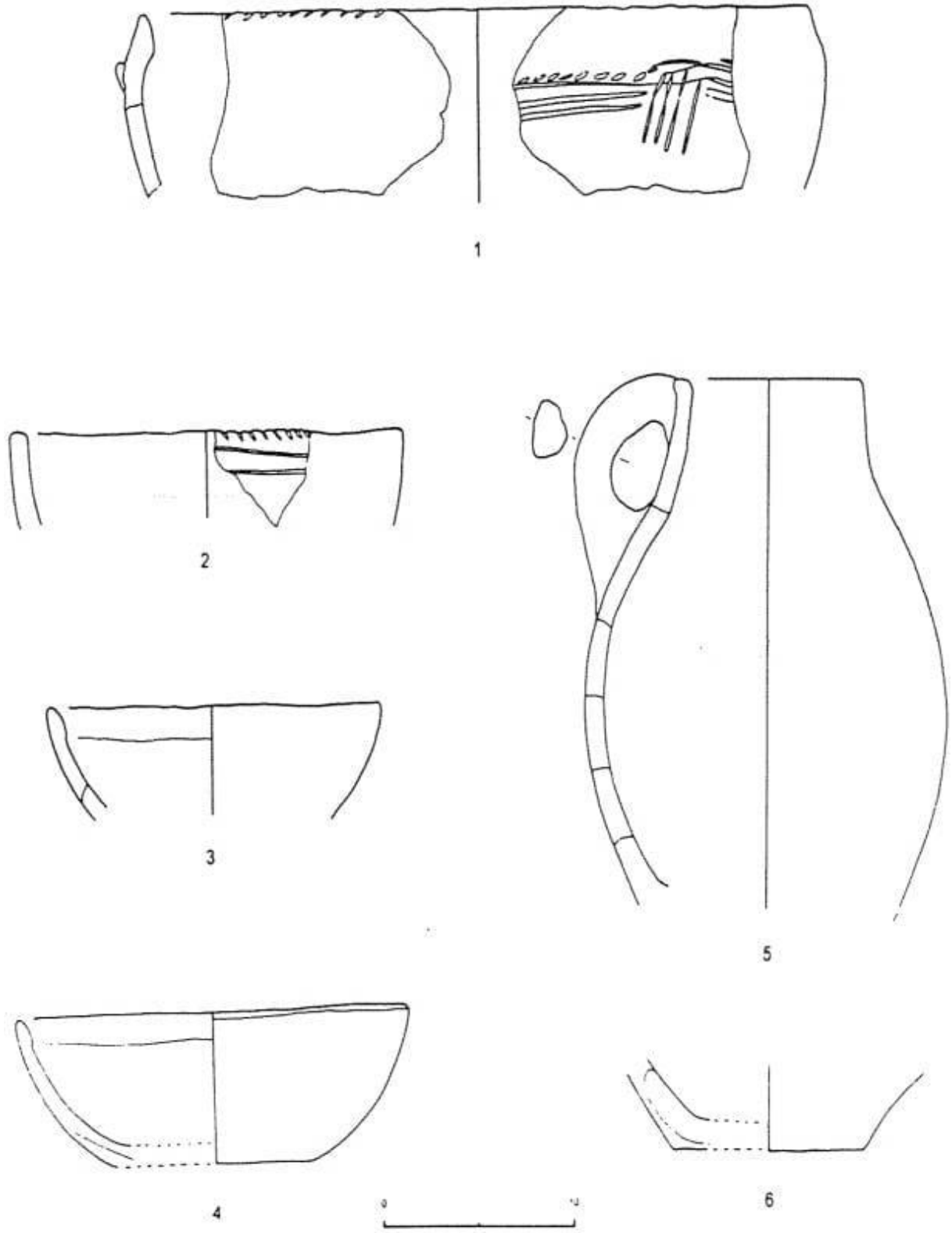
RESİM 4: Gordion YHSS7A evresine ait olan "Yanmış Ev" olarak isimlendirilmiş olan alanın kazısı sırasında açığa çıkarılan çark ile şekillendirilmiş olan çanak çömlek örnekleri (Erken Demir Çağı)

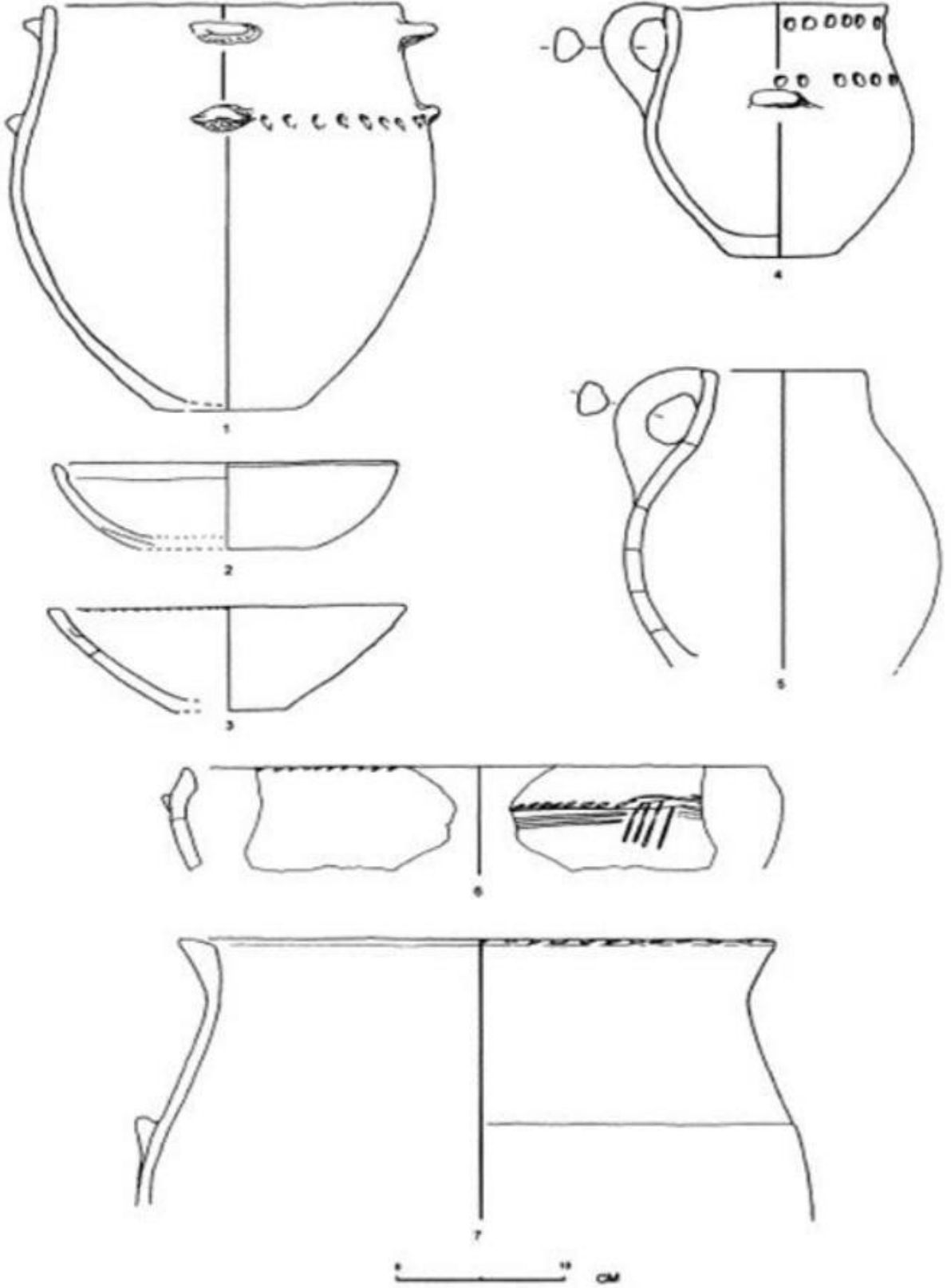
RESİM 5: Gordion YHSS7A evresine ait olan "Yanık Saz Evi" planı (Erken Demir Çağı)

RESİM 6: Gordion YHSS7B evresine ait olan el ile şekillendirilmiş çanak çömlek görseli

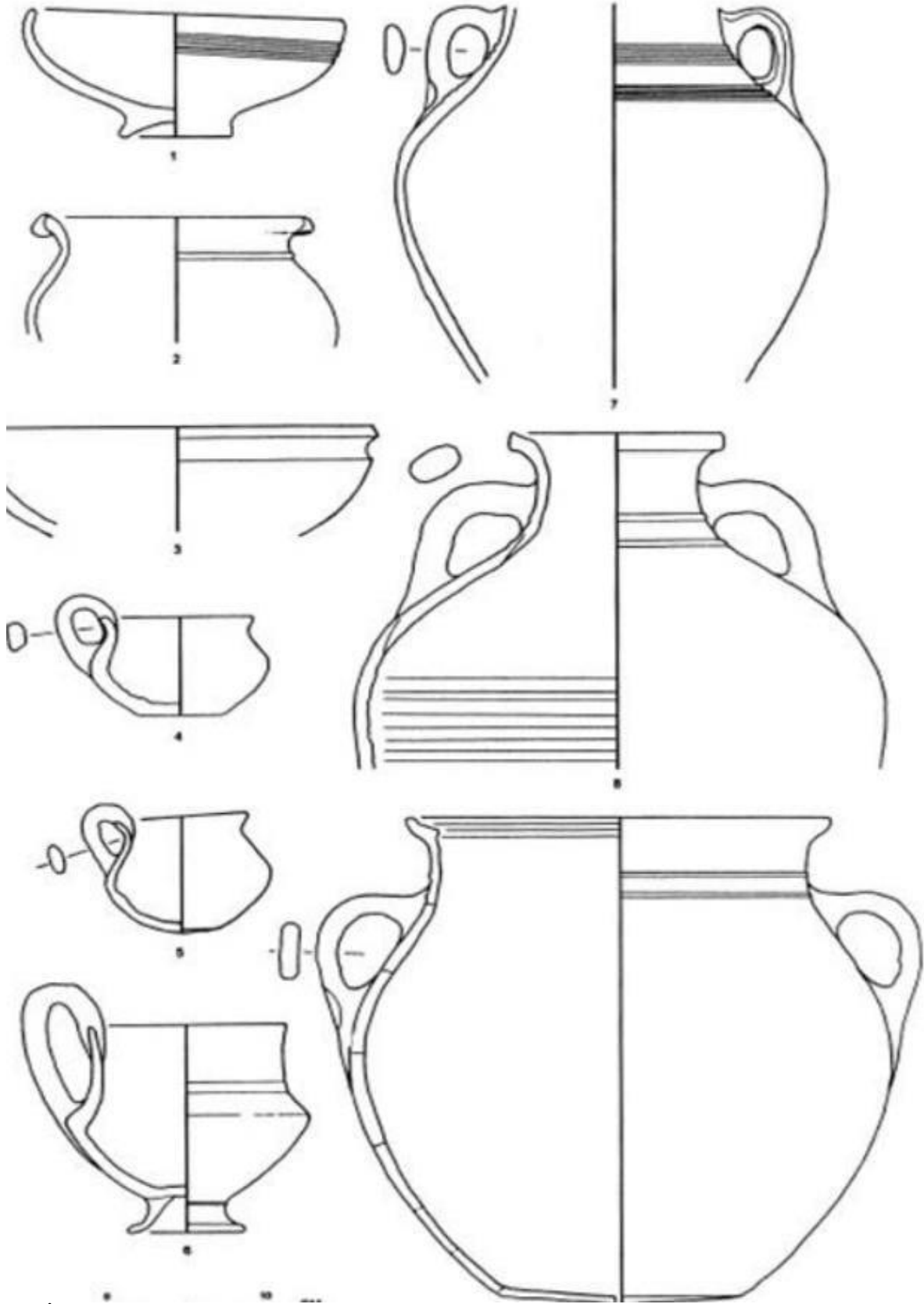
RESİM 7: YHSS7B evresine ait el ile şekillendirilmiş olan sürahi ve kase (Erken Demir Çağı)

RESİM 8: YHSS7B evresi el ile şekillendirilmiş çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

RESİM 9: YHSS7B evresi çizgi bezemeli çanak çömlek (Erken Demir Çağı)

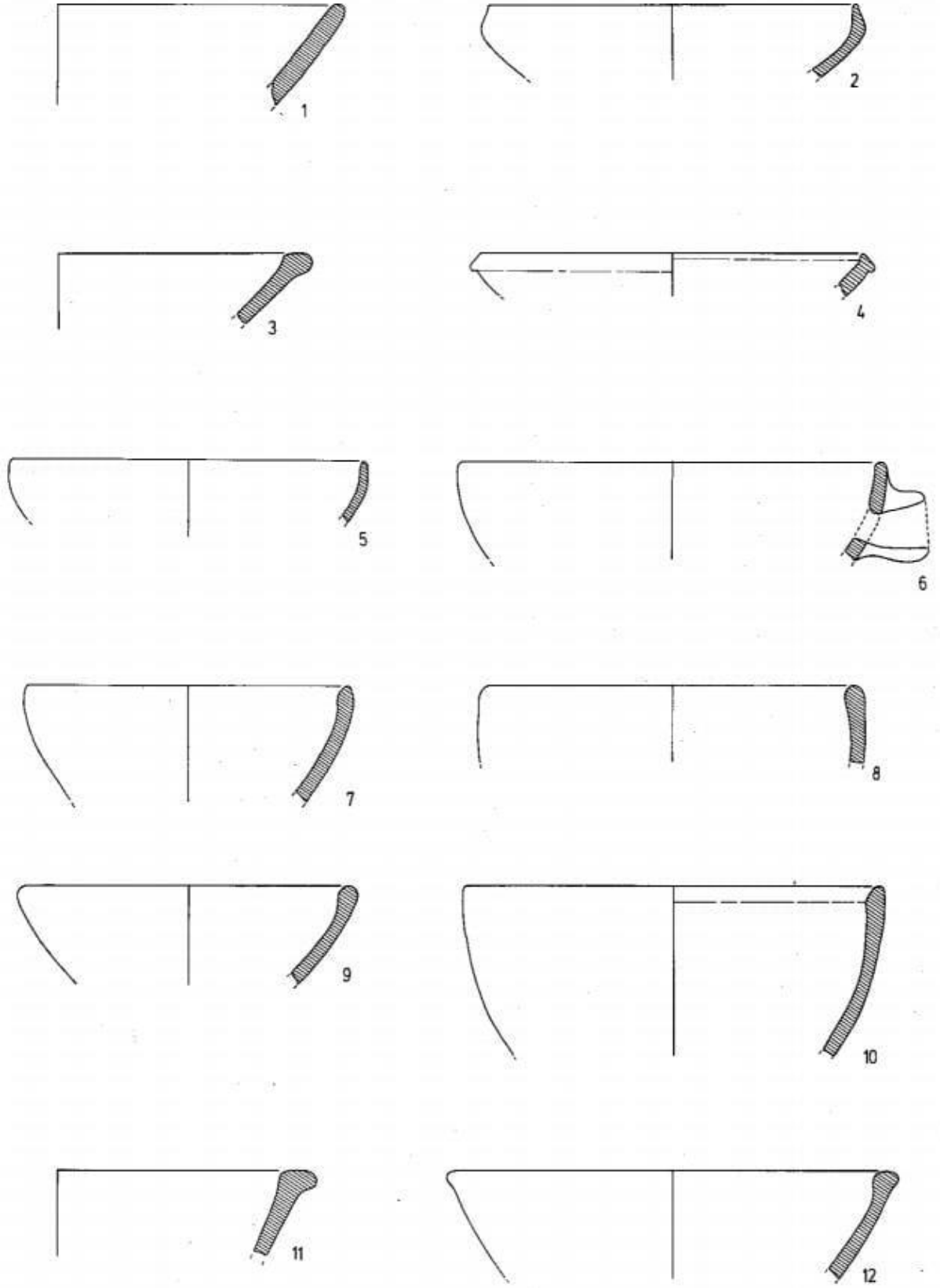
RESİM 10: Gordion YHSS7A evresi devetüyyü renkli çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

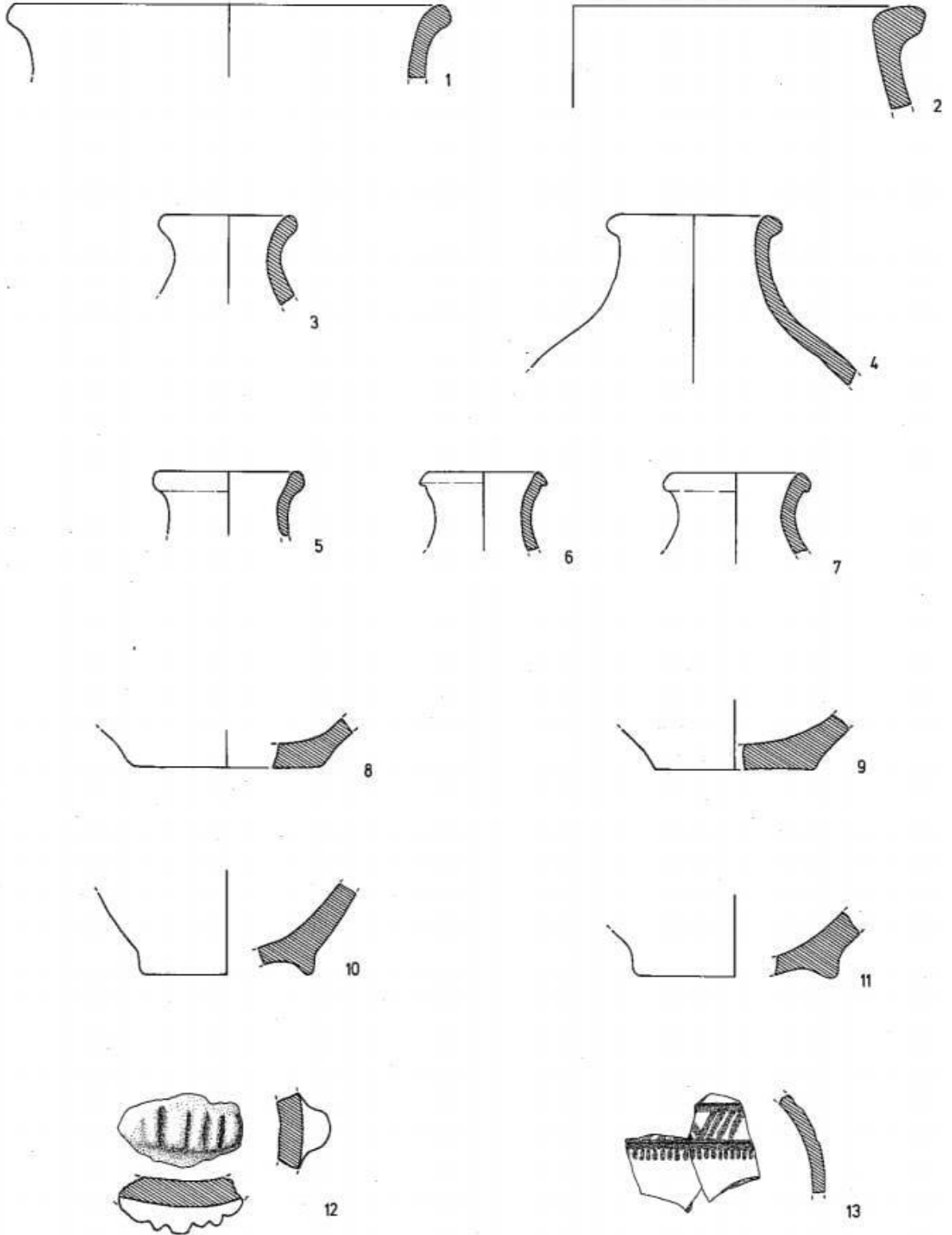
RESİM 11: Gordion YHSS7A evresi devetüyyü çanak çömlekleri renkli gösterim (Erken Demir Çağı)

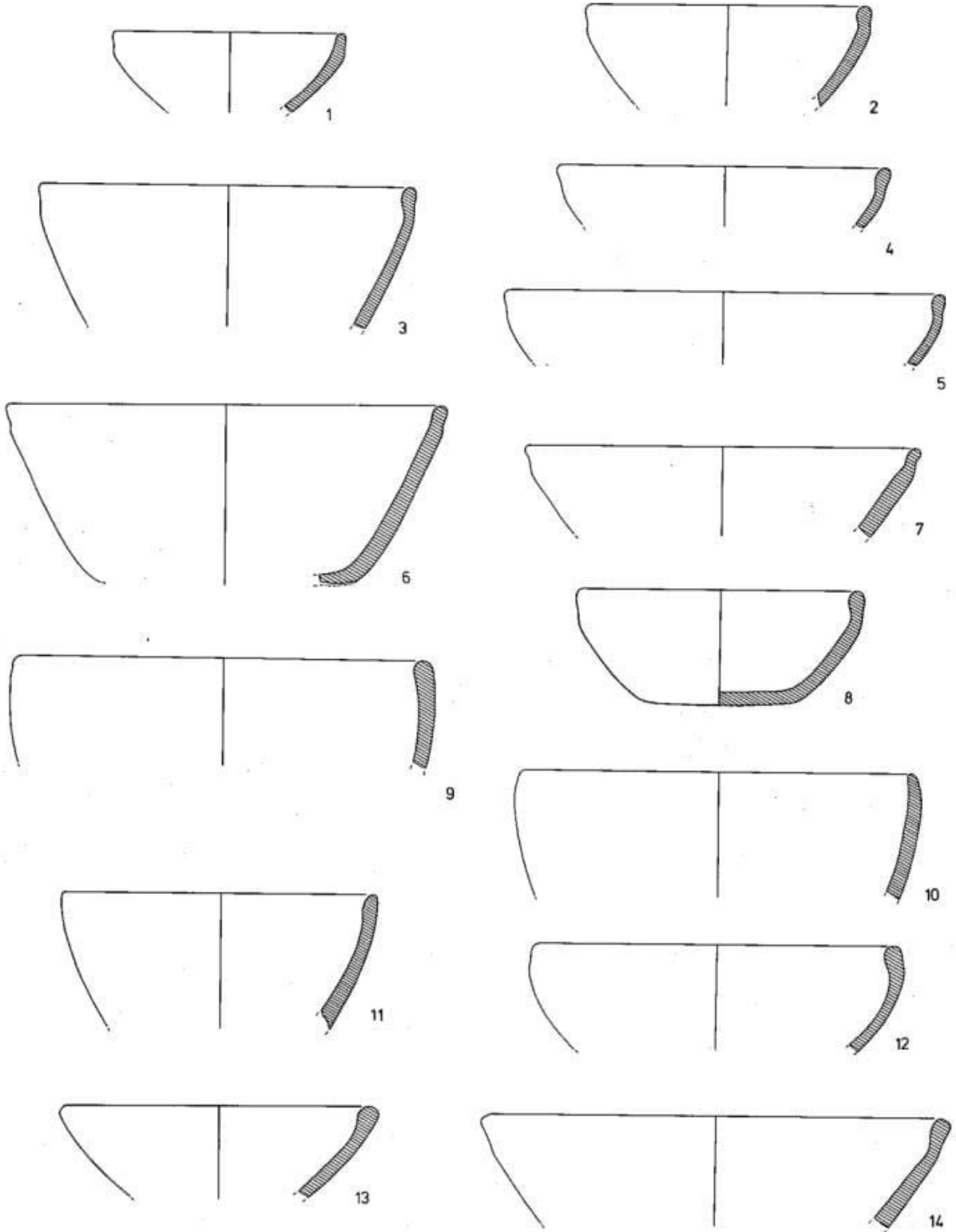
RESİM 12: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya'ya ait olan metal işlenen alan gösterim

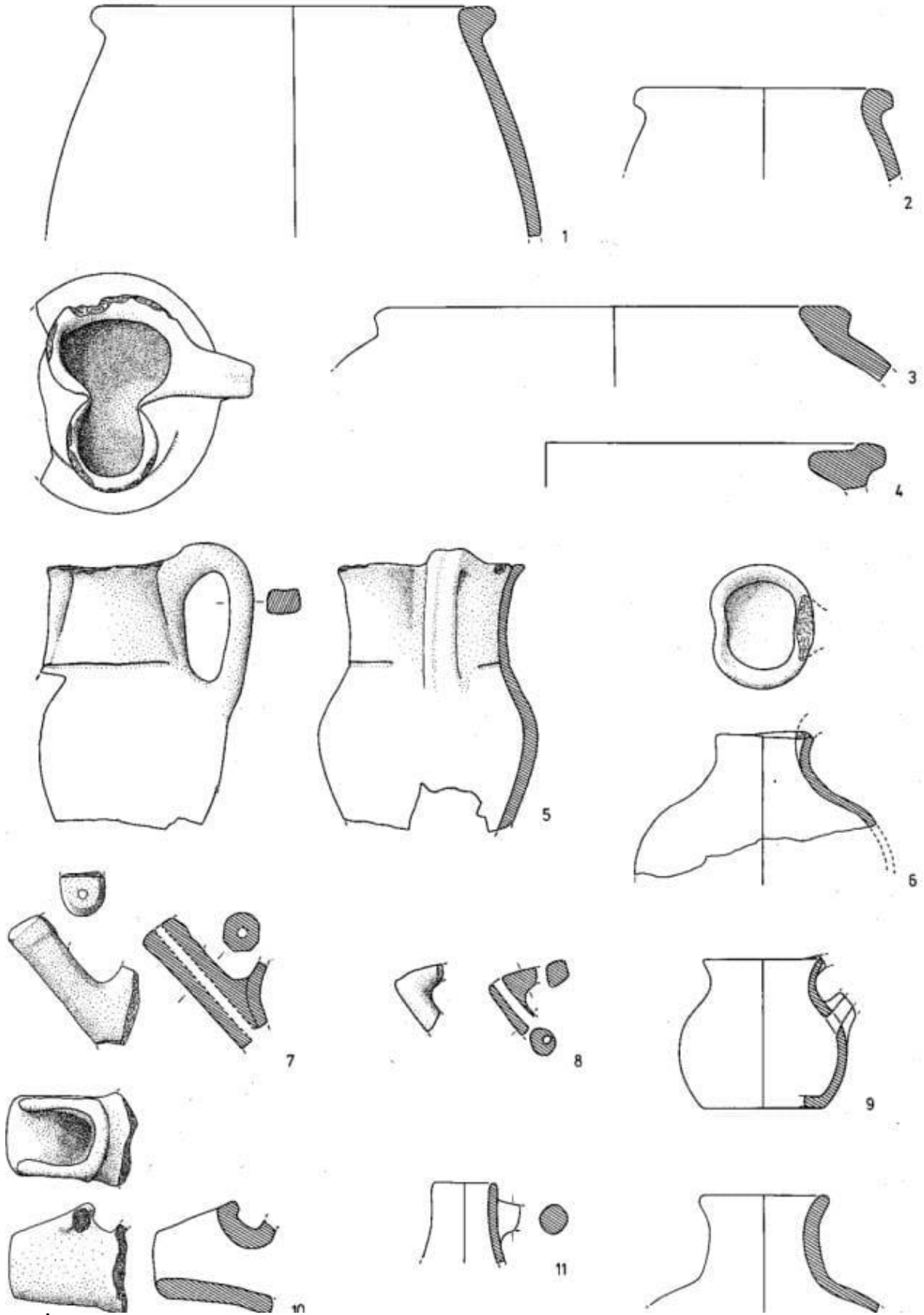
RESİM 13: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya erken evreye ait çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

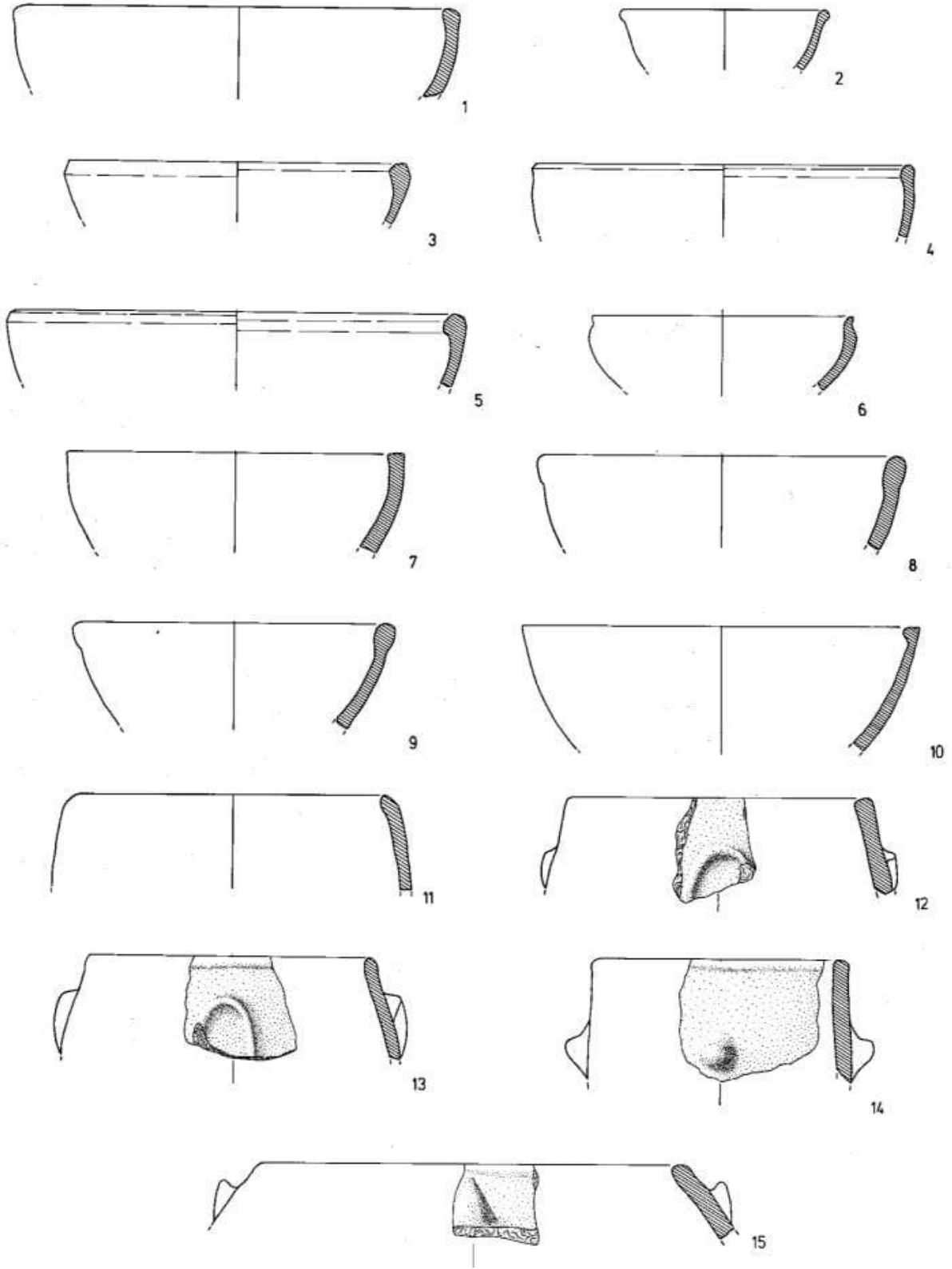
RESİM 14: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya erken evreye ait olan çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

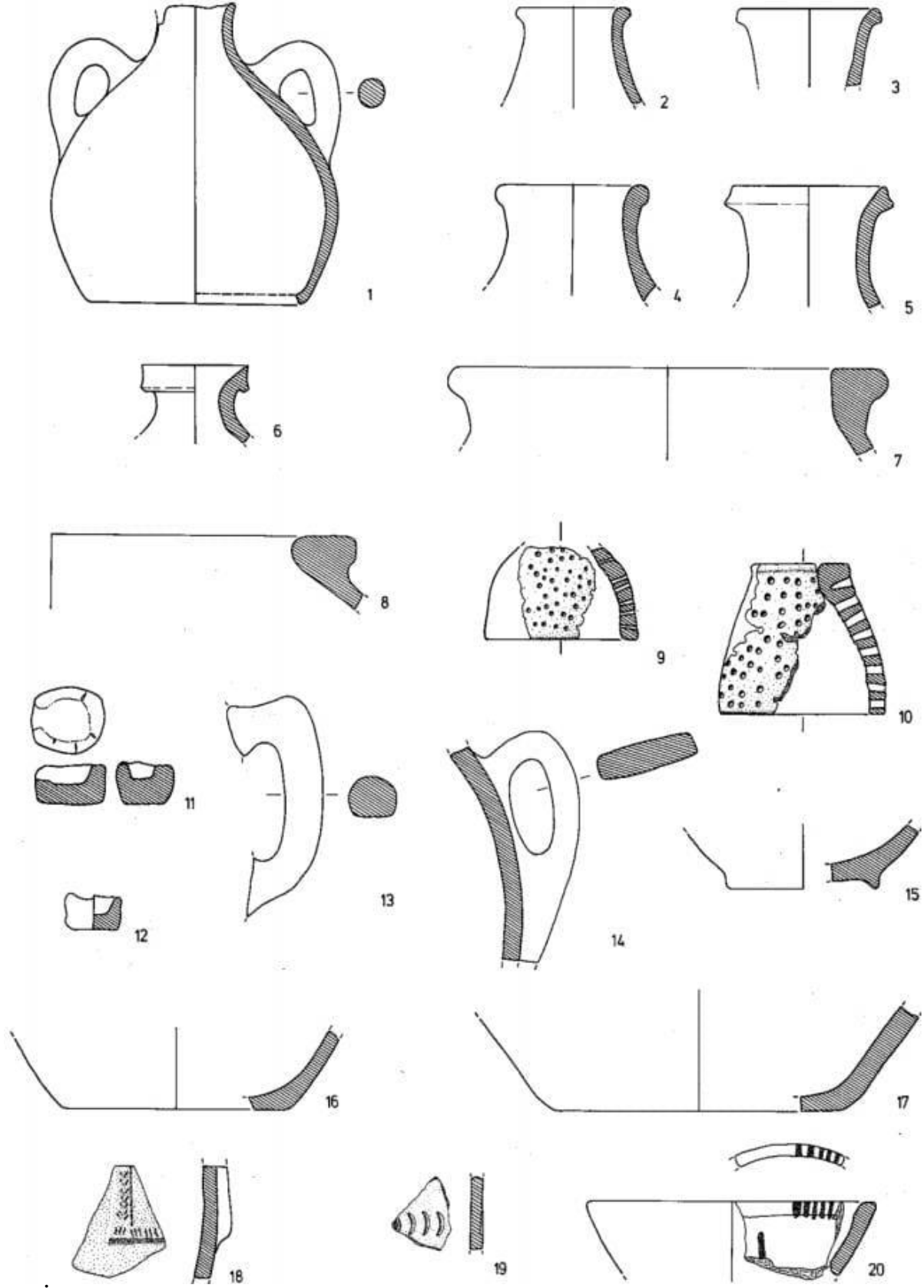
RESİM 15: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya orta evreye ait olan çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

RESİM 16: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya orta evreye ait olan çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

RESİM 17: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya geç evreye ait olan çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

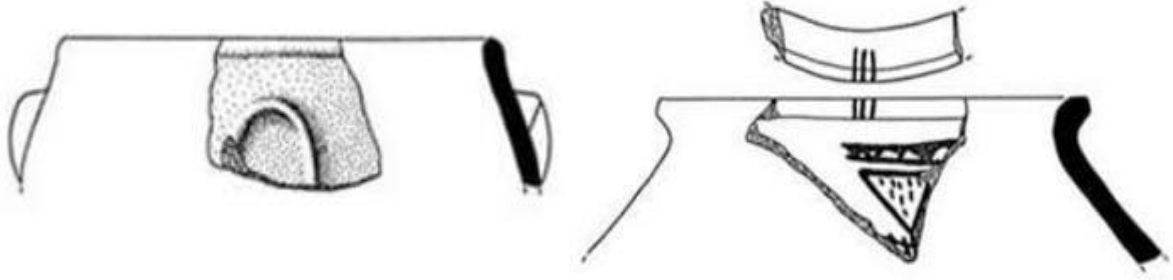
RESİM 18: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya geç evreye ait olan çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

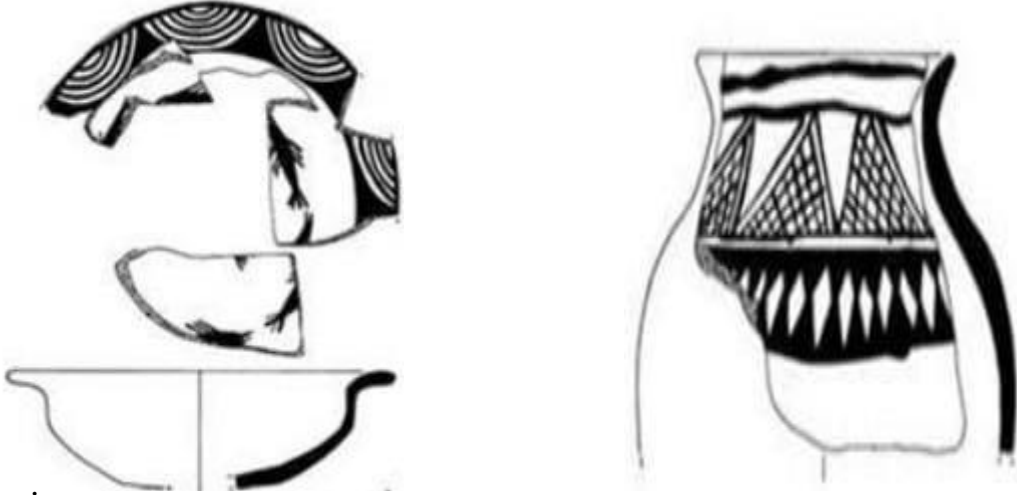
RESİM 19: Boğazköy/Boğazkale çanak çömlek renkli gösterim (Erken Demir Çağı)

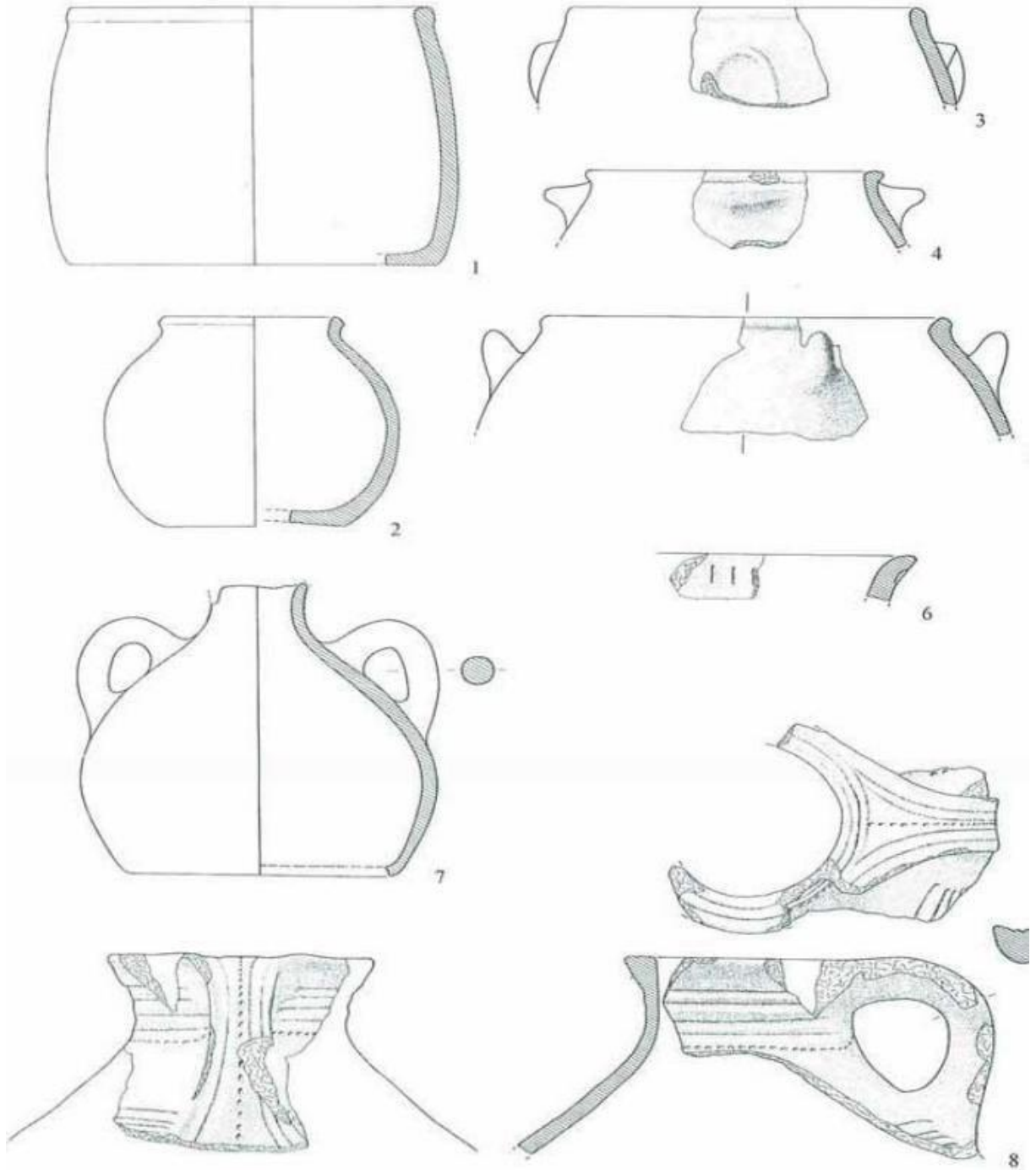
RESİM 20: Boğazköy/Boğazkale el ile şekillendirilmiş olan çanak çömlekler (Erken Demir Çağı)

RESİM 21: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya'ya ait olan Erken Demir Çağı tarihli çanak çömlekler

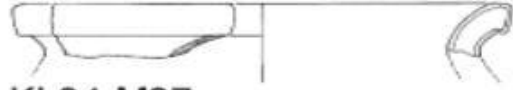
RESİM 22: Boğazköy/BoğazkaleBüyükkaya'ya ait olan Orta Demir Çağı tarihli çanak çömlekler

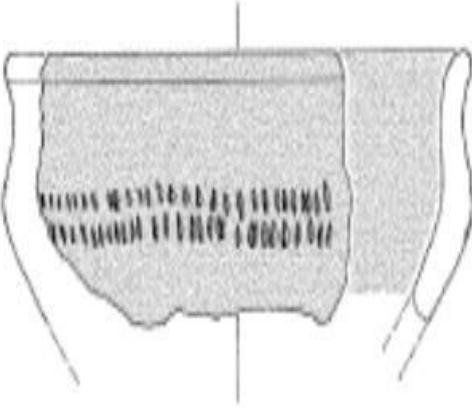
RESİM 23: Boğazköy/Boğazkale Büyükkaya'da açığa çıkarılan ve Erken Demir Çağı'nın erken, orta ve geç evrelerine ait olan çanak çömlek örnekleri

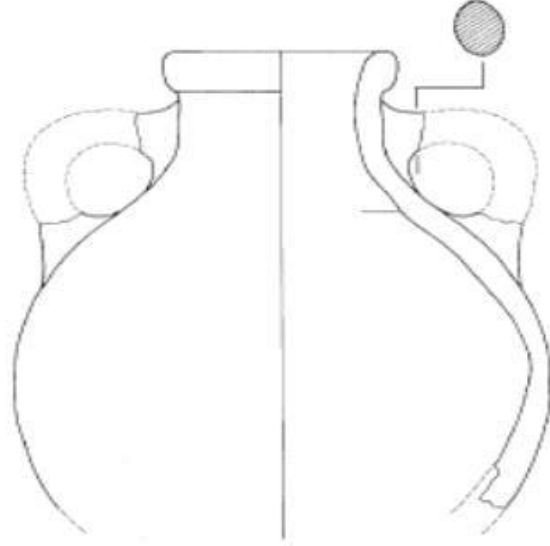
KL93-M101

KL94-M37

KL95-M290

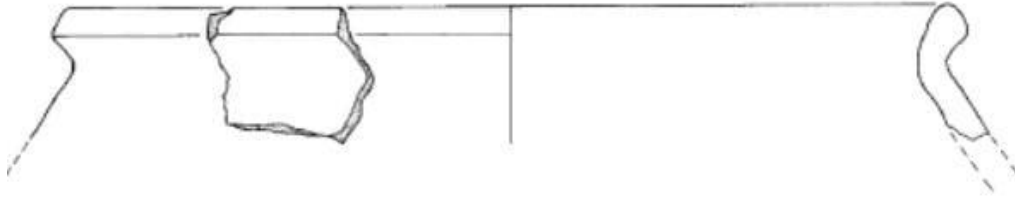

KL94-2018

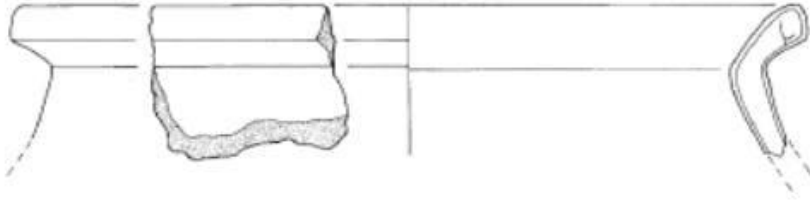
Resim 24: Kaman/Kalehöyük IId 4. Ve 6. Evreye ait olan çanak çömlek örnekleri (Erken Demir Çağı)

KL93-M61

KL93-M159

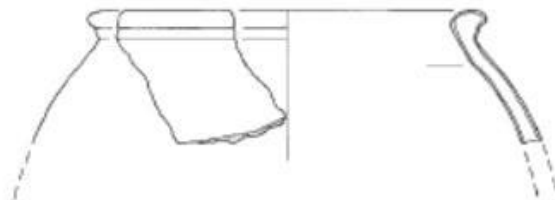
KL93-M186

KL94-M101

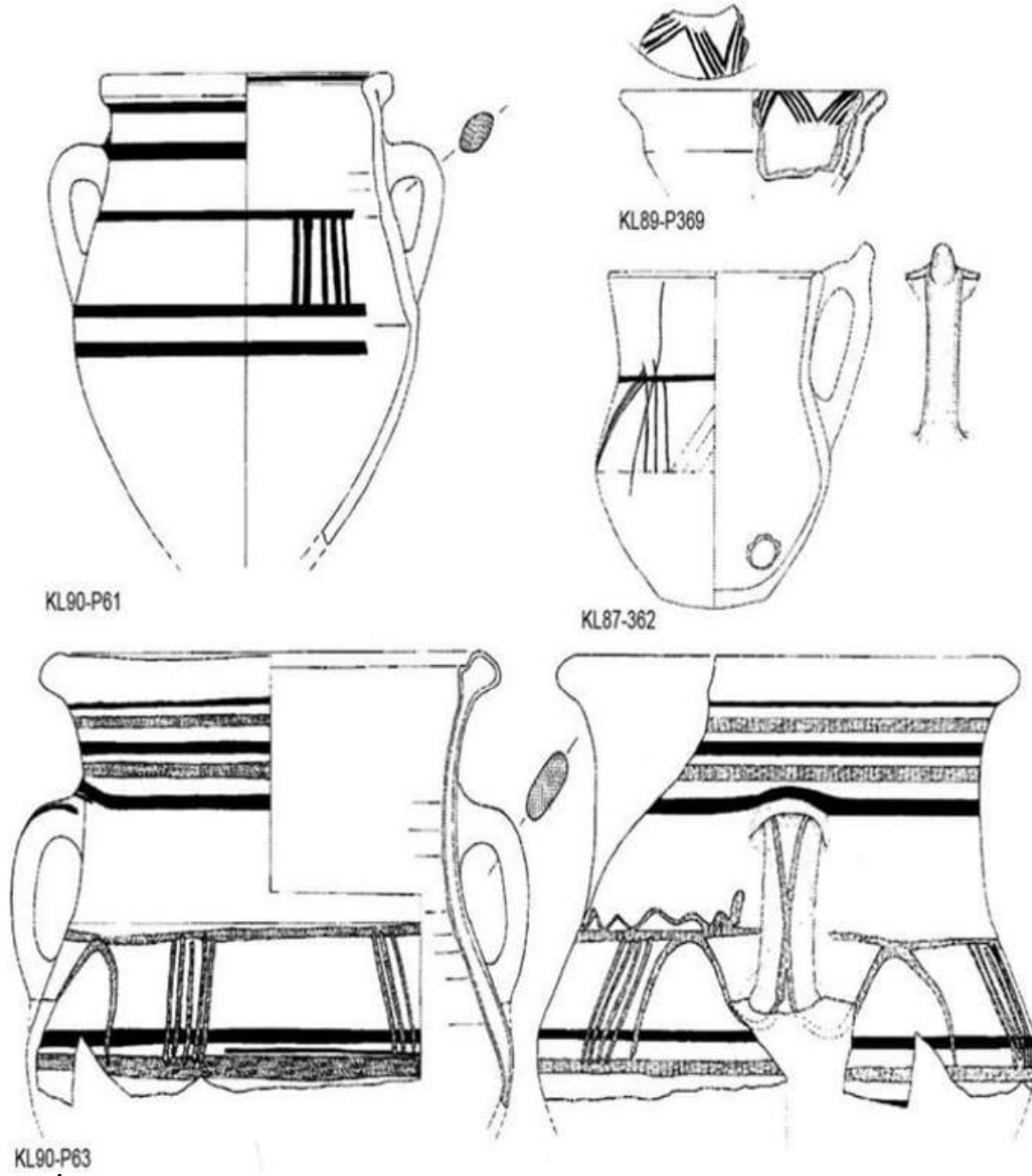

KL89-M236

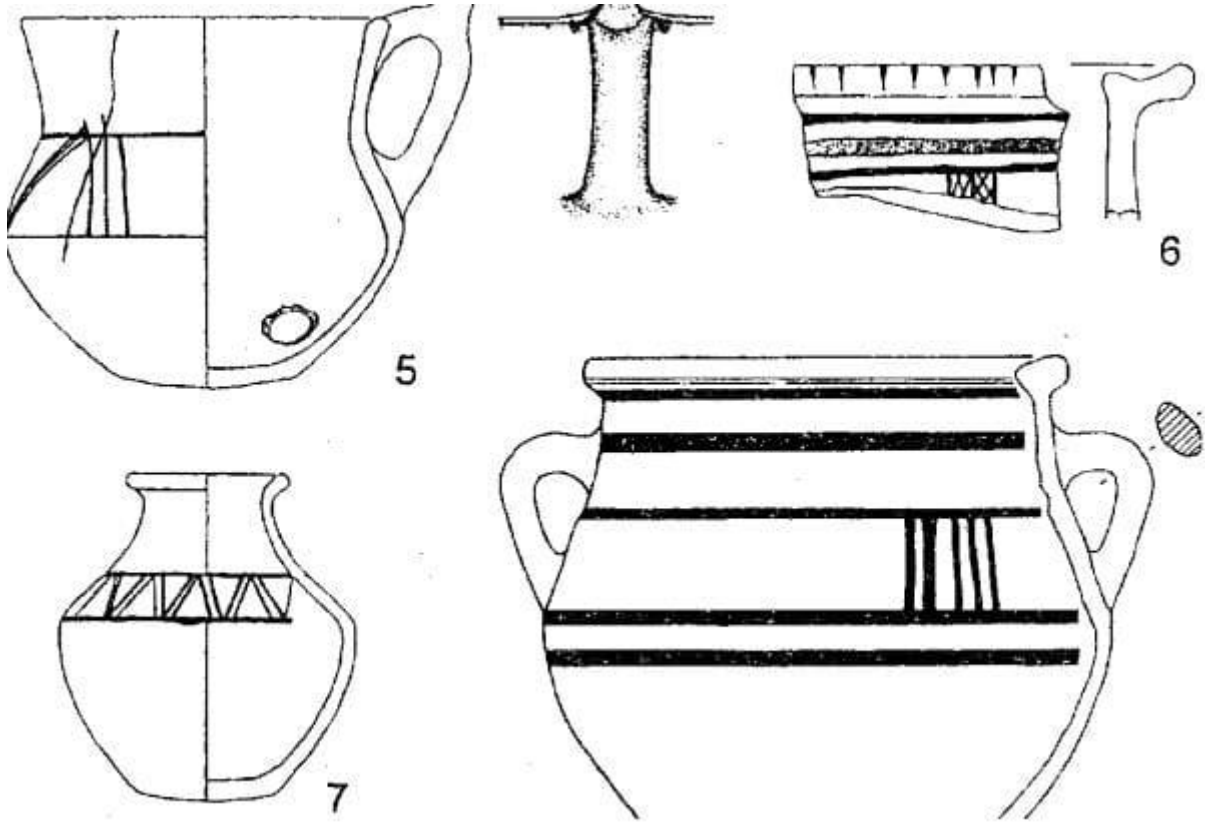

KL92-M17

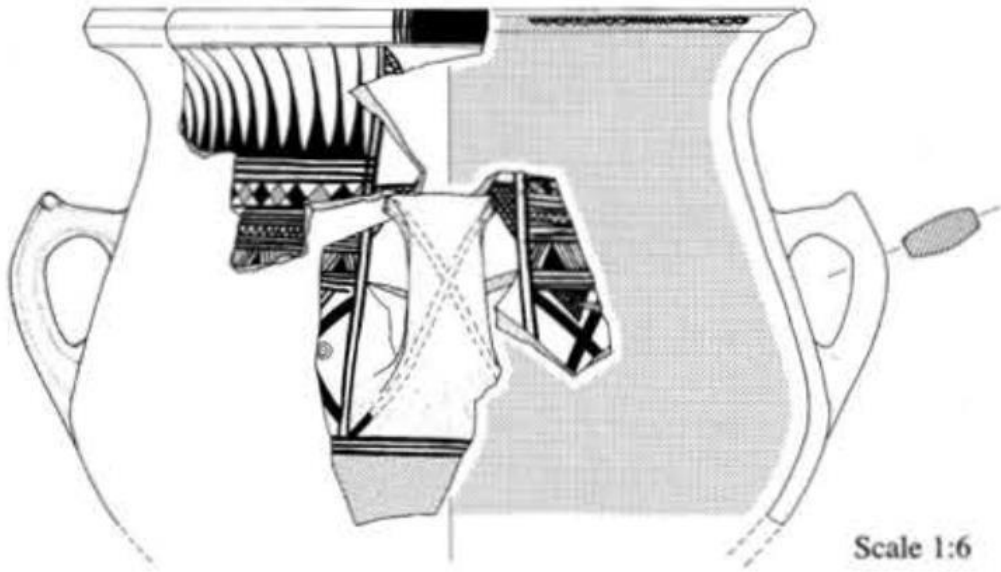
RESİM 25: Kaman/Kalehöyük IId 1.ve 3. evreye ait olan çanak çömlek örnekleri (Erken Demir Çağı)

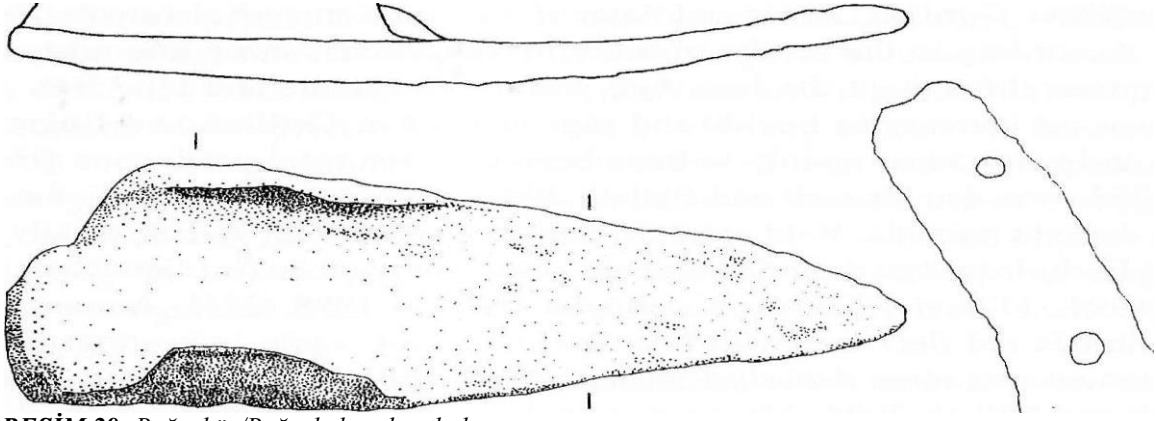
RESİM 26: Kaman/Kalehöyük IId 1. ve 3. evreye ait olan çanak çömlek örnekleri (Erken Demir Çağı)

RESİM 27: Kaman/Kalehöyük IIa evresine ait çanak çömlek örnekleri (Erken Demir Çağı)

RESİM 28: Kaman/Kalehöyük IIc evresine ait çanak çömlek örneği (Erken Demir Çağı)

RESİM 29: Boğazköy/Boğazkale saban buluntusu

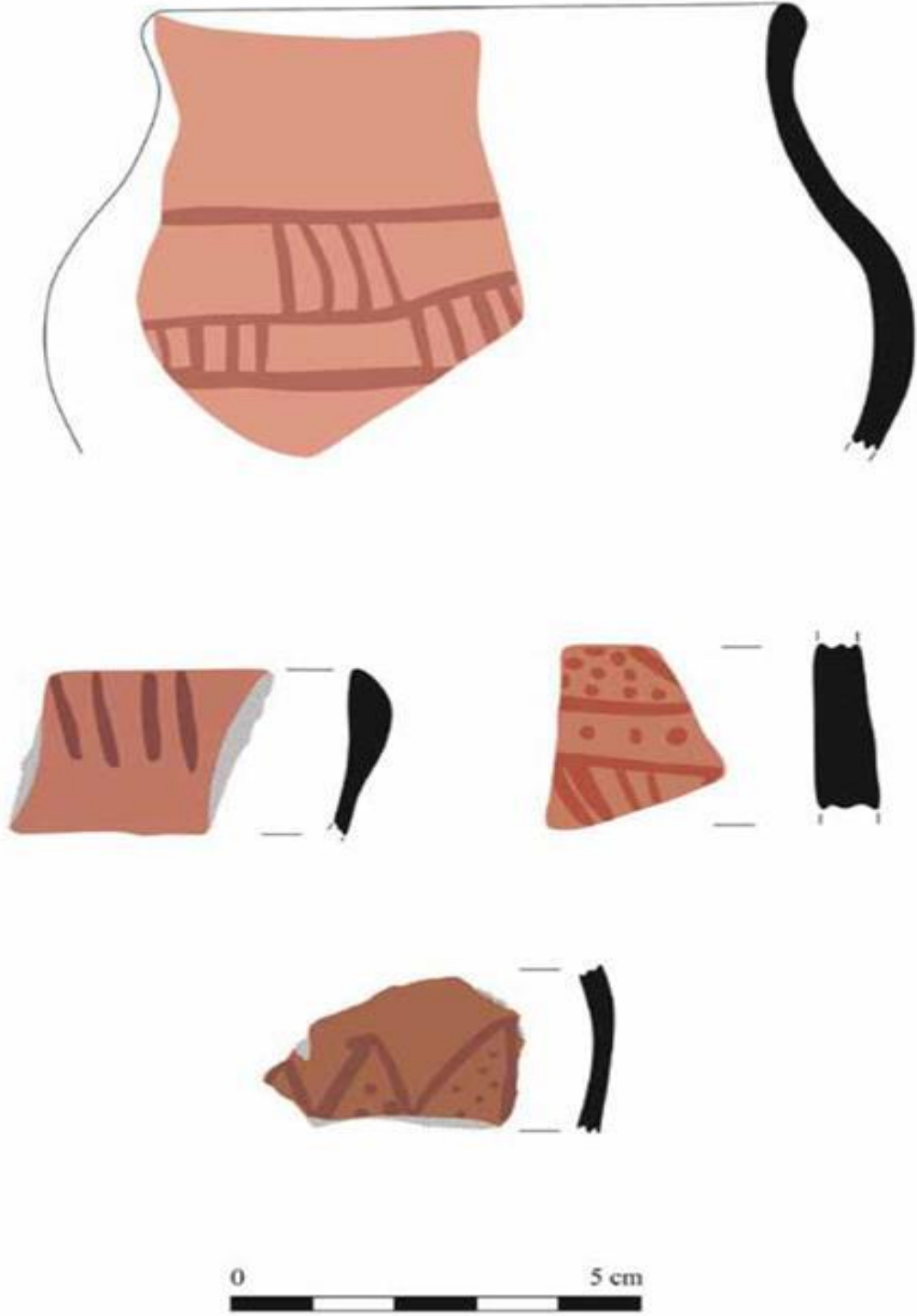
RESİM 30: Oluz Höyük 7a evresi

RESİM 31: Oluz Höyük 7b everesi

RESİM 32: Oluz Höyük 7b evresi çanak çömlek örnekleri

RESİM 33: Oluz Höyük 7a evresi boyalı çanak çömlek örnekleri (Karanlık Dönem)

RESİM 34: Oymağaç Höyük, Demir Çağ tarihli çukur yapıları

RESİM 35: Oymağaç Höyük'te çukur yapısı içerisinde açığa çıkarılmış olan çanak çömlekler

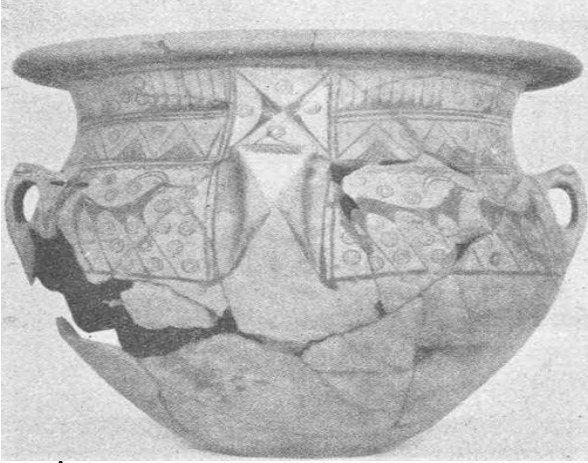
RESİM 36: Oymaağaç Höyük Erken Demir Çağı tarihli çanak çömlekler

RESİM 37: Maşat Höyük'te açığa çıkarılan depolama kapları

RESİM 38: Maşat Höyük mühür buluntuları

RESİM 39: Alişar seramik örnekleri

RESİM 40: Çadır Höyük kazı çalışmaları görseli

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Elifnur BULDU

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Arkeoloji

Yayımlar:

V. Uluslararası Kapadokya Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi

©2025-Elifnur BULDU